

[10]

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

20. Veseli ljudje.

globoki in temni ječi, katere mokre stene je pokrivala plesnoba, je sedel knez Nikita Romanovič, vkovan na rokah in nogah, ter čakal smrti. Koliko dni je minilo od takrat, ko so ga ujeli, ni vedel natanko, kajti od nikoder ni prodirala svetloba v podzemlje, le tuintam mu je udarjalo na uho oddaljeno zvonjenje. Računajoč po teh zamolklih in slabih glasovih, je domneval, da sedi v ječi več nego tri dni. Kruh, ki so mu ga bili dali, je že davno snedel, vedro vode, ki so mu ga bili pustili, že davno popil. Glad in žeja sta ga pričela mučiti, ko je nepričakovan šum obrnil njegovo pozornost nase. Nad njegovo glavo so odklepali ključavnico. Zaškripala so prva vnanja vrata njegove temnice. Šum se je oglasil bliže. Zaškrtala je druga ključavnica, zaškripala so druga vrata. Končno so se odprla tretja vrata in začuli so se koraki, ki so se spuščali v podzemlje. Skozi razpoke zadnjih vrat je sinila svetloba, zavriščal je ključ in se obrnil, odskočilo je nekaj zapahov, zarjaveli tečaji so zastokali in jarka, neznosna luč je oslepila Serebrjanega.

Ko je povetil roke, s katerimi si je bil nehote zakril oči, sta stala pred njim Maljuta Skuratov in Boris Godunov. Spremljajoči jih rabelj je visoko nad njima držal smolnato plamenico.

Maljuta je s prekrizanimi rokami smehljuje se gledal Serebrjanemu v obraz in njegove zenice so se vidno zoževale in širile.

»Pozdravljen, batjuška knez!« je izpregovoril z glasom, kakršnega Nikita Romanovič še nikdar ni slišal, z zategnjeno priliznjemim in zlovešče mehkim

glasom, ki je spominjal na krvoločno mijavkanje mačke, kadar se bliža mišnici, v kateri čepi ujeta miš.

Serebrjani je nehote vztrepetal, a pogled na Godunova ga je pomiril.

»Boris Fedorovič,« je rekel in se obrnil od Maljute, »hvala ti, da si me posetil. Sedaj bom lažje umrl.«

In iztegnil je proti njemu vkovano roko. Toda Godunov je stopil nazaj in na njegovem hladnem obličju ni niti ena poteza izražala sočutja s knezom.

Roka Serebrjanega, rožljajoča z verigo, je zopet padla nazaj na kolena.

»Nisem mislil, Boris Fedorovič,« je rekel z očitkom, »da se obrneš od mene. Ali si prišel gledat samo mojo usmrtitev?«

»Prišel sem,« je mirno odgovoril Godunov, »k tvojemu zaslišanju skupno z Grigorjem Lukjanovičem. Obrniti se nimam od ničesar; nikdar se nisem strinjal s tabo, in sem samo zato, ker poznam carjevo milosrčnost, takrat ustavil tvojo zaslužno usmrtitev.«

Serebrjanemu se je srce bolešno skrčilo in izprememba v Godunovu mu je bila mučnejša nego smrt.

»Čas milosrčnosti je minil,« je hladnokrvno nadaljeval Godunov. »Ali se spominjaš prisege, ki si jo dal carju? Pokori se sedaj njegovi sveti volji in ako nam priznaš vse brez tajejanja, se izogneš mučenju in boš usmrčen nagle smrti. Začnimo z izpraševanjem, Grigorij Lukjanovič!«

»Čakaj, čakaj malo!« je odgovoril Maljuta smehljuje se. »Z njega milostjo imam poseben račun. Skrajšaj mu verigo, Tomka!« je rekel rablju.

In rabelj je vtaknil baklo v železen obroč, ki je bil vdelan v steno, in potegnil Serebrjanemu roke prav do stene, tako da jih ni mogel niti premakniti.

Tedaj je Maljuta stopil bliže k njemu in ga gledal dolgo, ne da bi izpremenil svoj usmev.

»Batjuška, knez Nikita Romanič!« je rekel slednjič. »Ne odreci mi velike milosti!«

Pokleknil je in se do tal poklonil Serebrjanemu.

»Mi, batjuška knez,« je nadaljeval s porogljivo ponižnostjo, »mi smo pred tvojo milostjo majhni ljudje. Takih velikih bojarjev, kakor si ti, s svojimi rokami še nikdar nismo usmrčevali, mučili! Kar strah nas je pričeti z zaslišavanjem! Pravijo, da se ne pretaka ista kri po najinih žilah...«

In Maljuta je premolknil, njegov usmev je postal še bolj strupen, oči so se mu še bolj razširile, zenice so se mu izpreminjale hitreje.

»Dovoli, batjuška knez,« je nadaljeval in pridal svojemu glasu proseč izraz, »dovoli pred izpraševanjem, da se predrznem pogledati tvojo bojarsko kri!«

Vzel je izza pasa nož in se po kolenih priplazil k Serebrjanemu.

Nikita Romanovič se je nagnil nazaj in pogledal Godunova.

Boris Fedorovič ni zganil z obrazom.

»Potem,« je nadaljeval Maljuta in povzdignil glas, »potem mi dovoli, meni nizkorojenemu, da iz tvojega knežjega hrbta izrežem jermen! Dovoli meni, hlapcu, da tvojo bojarsko kožo napnem na svoje sedlo! Dovoli meni, smrdljivemu sužnju, da s tvojim velmožnim mesom nakrmim svoje pse!«

Glas Maljute, že itak sirov, je bil sedaj podoben glasu šakala, kakor bi se obenem jokal in smejal.

Serebrjanemu so se naježili lasje. Ko ga je bil Ivan prvokrat obsodil na smrt, je krepko stopal na morišče, a sedaj v ječi, vkovan v verige, izmučen od gladu, ni mogel prenesti tega glasu in pogleda.

Maljuta se je nekaj časa naslajal nad učinkom, ki ga je bil napravil.

»Batjuška knez,« je naenkrat zacvilil, vrgel svoj nož iz rok in se dvignil na noge, »dovoli mi predvsem, da ti pošteno poplačam svoj dolg!«

In stisnivši zobe, je dvignil dlan in je zamahnil na Nikito Romanoviča.

Serebrjanemu je kri planila k srcu in njegovemu gnevu se je pridružila groza gnusa, kakršnega vzbuja v nas bližina nečiste golazni, ko se je bojimo, da se nas bo dotaknila.

Uprl je v Godunova obupani pogled.

Ta hip se je dvignjena roka Maljute ustavila v zraku; zgrabil jo je Boris Fedorovič.

»Grigorij Lukjanovič!« je rekel Godunov, ne da bi se kaj vznemiril. »Ako ga udariš, razbije si glavo ob steni; ne vem, koga bova potem izpraševala. Poznam tega Serebrjanega.«

»Proč!« je zarjul Maljuta. »Ne moti me, da se poveselim ž njim! Ne moti me, da mu poplačam Nečisto lužo!«

»Zavedi se, Grigorij Lukjanovič! Midva sva odgovorna zanj carju!«

In Godunov je pograbil Maljuto za obe roki.

Toda kakor divja zver, ki je zaduhala kri, je izgubil Maljuta vsako razsodnost. S krikom in preklinjanjem se je zagnal v Godunova in ga skušal odriniti, da bi planil na svojo žrtev. Nastala je borba med njima; bakla, zadeta od enega izmed njiju, je padla na tla in ugasnila pod nogo Godunova.

Maljuta se je spametoval.

»Carju povem,« je kričal hripavo brez sape, »da se poteguješ za izdajico!«

»A jaz,« je odgovoril Godunov, »povem gosudarju, da si hotel ubiti njegovega izdajalca brez zaslišanja, ker se bojiš njegove izpovedi!«

Nekaj rjoenju podobnega se je izvilo Maljuti iz prsi in planil je iz temnice ter poklical rablja za sabo.

Medtem, ko sta tipaje odšla po stopnicah, je začutil Serebrjani, da mu odnehavajo verige in da se zopet lahko giblje.

»Ne obupaj, knez!« mu je šepnil Godunov na uho in mu krepko stisnil roko. »Glavno je, da pridobimo časa!«

In pohitel je za Maljuto, potem ko je bil previdno zaprl vrata za sabo in skrbno zarinil zapahe.

»Grigorij Lukjanovič,« je rekel Skuratovu, ko ga je došel pri izhodu in mu oddal ključce vpricho straže, »ječe nisi zaprl. Tako se ne sme; lahko bi si kdo mislil, da držiš s Serebrjanimi!«

Med tem časom, ko so se popisane stvari godile v ječi, je sedel Ivan v svoji gornji sobi, mračen in nezadovoljen. Polagoma ga je premagovalo neznano čuvstvo. To čuvstvo je bilo nehoteno spoštovanje do Serebrjanega, ki je njega samovladno srce razburjal s svojim smelim vedenjem, katerega pa vendarle ni mogel smatrati za izdajalsko. Doslej je Ivan naletel samo na javno svojevolje, postavim pri bojarjih, ki so s svojimi upori zatemnili leta njegove maloletnosti, ali pa na smelo neposlušnost, kakor v Kurbskem, ali na suženjsko ponižnost, kakršno so kazali vsi, ki so ta čas bili okrog njega. Serebrjani pa ni spadal k nobenemu izmed teh razredov. On je bil prepričan kot ljudje njegove dobe o božanski nedotakljivosti Ivanovih pravic; on se je umstveno podvrgel temu prepričanju, in ker je bil bolj navajen delati nego misliti, ni nikdar namenoma prekršil svoje pokornosti carju, katerega je smatral za zastopnika božje volje na zemlji. A ne glede na to mu je vsakokrat, kadar je naletel na očitno nepravico, duša vzkipele od nejevolje in prirojena mu iskrenost je premagala načela, ki jih je bil veren prevzel od svoje dobe. V takih slučajih se je moral sam čuditi, kako je skoro nehote deloval proti tem načelom in konec je bil vedno drugačen, kakor mu je bilo po njih predpisano. Ta plemenita nedoslednost je nasprotovala vsem Iva-

novim pojmom o ljudeh in privedla v zmede njegovo poznanje človeškega srca. Odkritosrčnost Serebrjanega, njegova nepodkupljiva iskrenost in nesposobnost, iskati lastne koristi, je bila celo Ivanu dobro znana. Spoznal je bil, da ga Serebrjani ne prevara, da se lahko nanj bolj zanese nego na kogarkoli izmed zapriseženih opričnikov. Zato se ga je lotila želja, približati ga sebi in napraviti iz njega svoje orodje. Obenem pa je čutil, da se mu lahko to orodje, ki je bilo samo na sebi zanesljivo, nepričakovano izmuzne iz rok, in že ob sami misli na tako možnost se je njegova naklonjenost napram Serebrjanemu izprevrгла v sovražstvo. Včasih je živa dovezetnost nagnila Ivana, da je opustil svoja krvava dejanja in se vdal pokori, a to so bile izjeme; navadno je bil prepričan o svoji nezmotljivosti, trdno je veroval v božji izvor svojega vladarstva ter ga ljubosumno ščitil pred tujim vmešavanjem; vmešavanje se mu je zdelo vsaka, čeprav še tako molčeča graja. Tako se je zgodilo tudi sedaj. V njegovi duši se je zganila misel, da bi odpustil Serebrjanemu, a se je takoj umaknila prepričanju, da Nikita Romanovič spada med ljudi, katerih ne sme trpeti v carstvu.

»Tako je,« je pomislil. »Ako gre vsa čreda na desno, ena sama ovca pa gre na levo, pastir to ovco vzame iz črede in jo odda v zakol!« — Tako je pomislil Ivan in v svojem srcu odločil usodo Serebrjanega. Njegovo usmrčenje je bilo določeno za naslednji dan; toda velel mu je sneti verige in mu poslal vina in jedi s svoje mize.

Da bi razgnal vtise, ki jih je vzbudila v njem notranja borba, — nenavadne vtise, ki so ga vznemirjali —, je sklenil, izprehoditi se po polju, in ukazal prirediti velik ptičji lov.

Jutro je bilo prekrasno. Sokolnik, podsokolnik, načelniki in vsi čini sokolništva so jahali ven v blestečih opravah s sokoli, belkastimi sokoli in jastrebi na rokavicah ter na polju pričakovali carja.

Ne pripovedujejo zaman že oddavna, da zabava pod milim nebom pomirja žalostna srca in da lov s sokoli z radostnim veseljem navdaja stare in mlade. Dasi je bil car mračen, ko je jezdil iz Slobode s svojimi opričniki, se mu je vendar razjasnil obraz ob pogledu na blestečo tolpo sokolnikov. Za zbirališče so bile zaloke, travniki in mladi logi dve vrsti od Slobode po Vladimirski cesti.

Višji sokolnik, v rdečem zametastem kaftanu z zlatimi našivi in zlato prevezo, v brokati čapki, žoltih škornjih in v paradnih rokavicah je zlezal s konja in stopil k Ivanu, spremljan od podsokolnika, ki je nosil na roki belega sokola s kapuco in kraguljčki.

Nadsokolnik se je priklonil do tal in vprašal:

»Ali je že čas za veselje, gosudar?«

»Čas je,« je odgovoril Ivan, »kar prični z veseljem!«

Tedaj je nadsokolnik podal carju bogato rokavico, pokrito s pestrimi zlatimi reki, prevzel sokola od podsokolnika in ga posadil carju na roko.

»Častiti in hvalevredni lovci!« je rekel nadsokolnik krdelu opričnikov. »Zabavajte se in veselite slavnega, krasnega in premodrega lova, da izgine vsaka žalost in se razvedre vaša srca!«

Potem se je obrnil k sokolnikom:

»Dobri in pridni sokolniki,« je rekel, »izpuščajte jih in dobivajte!«

Zdajci se je vse pestro krdelo sokolnikov razkropilo po polju. Nekateri so se s krikom zagnali v gozdčič; drugi so se razkropili k majhnim jezercem, ki so bila raztrošena med grmičjem kakor črepinje zrcala.

Kmalu so se dvignila krdela rac iz trstja in se razletela po zraku.

Lovci so izpustili sokole. Race so se zagnale nazaj k jezerom, a tam so naletele na druge sokole in se prestrašene kakor strele razbežale na vse strani.

Sokoli, jastrebi in razni sokoliči, ki so jih izpodbujali kriki njihovih lovcev, so napadali race na vse načine, eden v zasledovanju, drugi nepričakovano od strani, tretji od zgoraj navzdol zviškoma kakor kamen žrtvi v hrbet.

Odlikovali so se ta dan Bedrjaj in Smeljaj, sibirski sokoliči, in Arbas ter Anpras, sokola dikomita,¹ Horjak in Hudjak, Malec in Palec. Dosti so izkupile od njih race in ruševci, katere so nižji sokolniki z biči preganjali iz goščave. Čudovito in krasno je bilo gledati, kako so letali raznovrstni sokoli. Ruševci so padali venomer, prekopicajoč se v zraku. Nekajkrat so se race v obupu zagnale konjem pod noge, da so jih lovci lahko ujeli žive. Tudi brez izgube ni bilo. Mladič Gamajun se je iz višave vrgel na starega ruševca, ki je letel prenizko, telebnil s prsi ob zemljo in se kratkomalo ubil.

Astrec in Sorodum, dva kazaška sokola, sta odletela lovцем izpred oči, ne zmeneč se za žvižge gonjačev, niti za golobja krila, s katerimi so mahali.

Čez vse slavno in občudovanja vredno pa se je izkazal carski belkasti sokol po imenu Adragan. Dvakrat ga je izpustil car in dvakrat je dolgo časa ostal v zraku, davil brez razlike vsako ptico, in ko se je bil naveselil do sita, se je zopet spustil na zlato carjevo rokavico. V tretje je postal Adragan tako divji, da ni napadal samo poljskih ptic, marveč celo sokole, ki so neprevidno letali mimo njega. Sokol Smišljaj in sokolji jastreb Kružok sta padla na zemljo s polomljenimi krili. Car in njegovi sokolniki so oprezno vabili Adragana na rdeče sukno in ptičje perutnice. Beli sokol je delal v zraku široke kroge, se dvigal v nevidno višino in kakor blisk udarjal na žrtve; a namesto da bi se spustil za njo na tla, se je

¹ Na lovu z mladiči vred ujeta sokola. — Op. prel.

Adragan po vsaki novi zmagi zopet dvignil v višavo in odletel daleč proč.

Višji sokolnik je izgubil upanje, da bi dobil Adragana nazaj, ter hitro podal carju novega sokola. A car je ljubil Adragana in mu je bilo žal, da se mu je izgubila najljubša ptica. Vprašal je sokolnika, kdo izmed pomočnikov je imel držati Adragana. Nadsokolnik je odgovoril, da je bilo to ukazano pomočniku Triški.

Ivan je ukazal poklicati Triško. Triška je slutil nesrečo in bled pristopil.

»Človeče,« mu je rekel car, »ali tako paziš na drago ptico? Zakaj pa imaš vabo, če ga ne znaš privabiti? Čuj, Triška: v tvoje roke pokladam tvojo usodo; ako dobiš Adragana, te obdarim tako, kakor še nisem nikogar izmed vas; ako pa se izgubi, ukažem ti — ne jezi se zato — vzeti glavo; to bo vsem v svarilo. Že dolgo opazujem, da ni med sokolniki pravega reda in da gine ptičja zabava!«

O zadnjih besedah je Ivan po strani pogledal nadsokolnika, ki je tudi prebledel, ker je vedel, da car nikogar zaman ne pogleda po strani.

Nemudoma je Triška skočil na konja in dirjal iskat Adragana, moleč k svojemu patronu, svetemu Trifonu, da bi mu pokazal izgubljenega sokola.

Lov je šel medtem svojo pot. Že več ur se je zabaval car, mnogo raznega plena je bilo že privezanega na jermena ob sedlu, ko je nov prizor obrnil nase pozornost Ivanovo.

Po vladimirski cesti sta prihajala dva slepca, eden srednjih let, drugi starec, s sivo kodrasto glavo in dolgo brado. Imela sta na sebi bele, ponošene košulje, na otiračah, križema privezanih čez pleča, pa je visela na eni strani bisaga za milodare, na drugi pa raztrgan kaftan, slečen zaradi vročine. Druge stvari, kakor gosli, balalajke in torbe s kruhom sta naprtila močnemu mladcu, ki jima je bil za vodnika. Od kraja se je tisti slepec, ki je bil mlajši, držal za ramo vodnika, sam pa je za sabo vlekel starca. A mladec se je bil zagledal v lov in je pozabil na tovariša. Slepca sta zaostala za njim. Držeč se drug drugega, sta tipala z dolgimi palicami po tleh in se večkrat spotaknila. Gledaje jih, se Ivan Vasiljevič ni mogel zdržati smeha. Šel je bliže k njima. Ta čas se je sprednji slepec spotaknil, padel v lužo in potegnil za sabo tovariša. Vstala sta vsa polna blata, pljuvala in se jezila nad vodnikom, ki je zijal v blesteče opričnike. Car se je glasno smejal.

»Kdo ste, ljudje božji?« je vprašal. »Odkod in kam?«

»Vrag te vzemi!« je odgovoril mlajši slepec, ne da bi snel čapko. »Če boš preveč vedel, se kmalu postaraš!«

»Tepec!« je zakričal eden izmed opričnikov. »Ali ne vidiš, kdo stoji pred tabo?«

»Ti si tepec!« je odgovoril slepec in ga z belim pogledal. »Kako bom videl, ko nimam oči! Pri tebi je druga: ti imaš dva manj ko štiri oči, zato vidiš dalje in širje na okrog. Povej mi, kdo je pred menoj, da bom vedel.«

Car je opričniku ukazal molčati in prijazno ponovil vprašanje.

»Veseli ljudje smo,« je odgovoril slepec, »prehodili smo mesta in vasi, iz Muroma v Slobodo gremo, lenobo povsod prodajamo, dobre ljudi razveseljujemo, enemu na konja pomagamo, drugemu ga vzamemo.«

»Tak tako!« je rekel car, ki mu je ugajal slepcev odgovor. »Muromci ste torej, kolače pečete, bob obračate! Ali je pri vas kaj junakov v Muromu?«

»Kaj bi jih ne bilo?« je odgovoril slepec, brez zadrege. »Teга blaga ne zmanjka. Imamo deda Miheja, sam sebe za lase pet palcev visoko dvigne s tal. Imamo tetko Uljano, ki hodi na lov na ščurke.«

Vsi opričniki so se zasmajali. Car že dolgo ni bil tako vesel.

»To so pa res veseli ljudje,« je pomislil. »Tako je poznati, da niso odtod. Naveličal sem se že svojih pravljíčarjev; vedno gonijo eno in isto. Tudi burkežev sem že sit. Odkar sem se neprevidno pošalil z enim izmed njih, se me vsi boje. Smešne besede ne dobim iz njih. Kakor da je moja krivda, da pri tistem tepcu duša ni trdneje sedela v telesu.«

»Čuj, prijatelj! ali znaš pripovedovati pripovedke?«

»To je odvisno od tega, kakšne pripovedke,« je odgovoril slepec, »in komu naj jih pripovedujem? Zadnjič sva pripovedovala starickemu vojvodi pripovedko o kosmati kozí, pa sva slabo naletela. Iz kože, veš, je nastala sama vojvodinja, tako da naju je dal pretepsti in spoditi iz hiše. Odslej ne pripovedujeva več.«

Težko je opisati krohot, ki je nastal med opričniki. Staricki vojvoda je bil pri carju v nemilosti. Slepčeva poroga je zadela o pravem času.

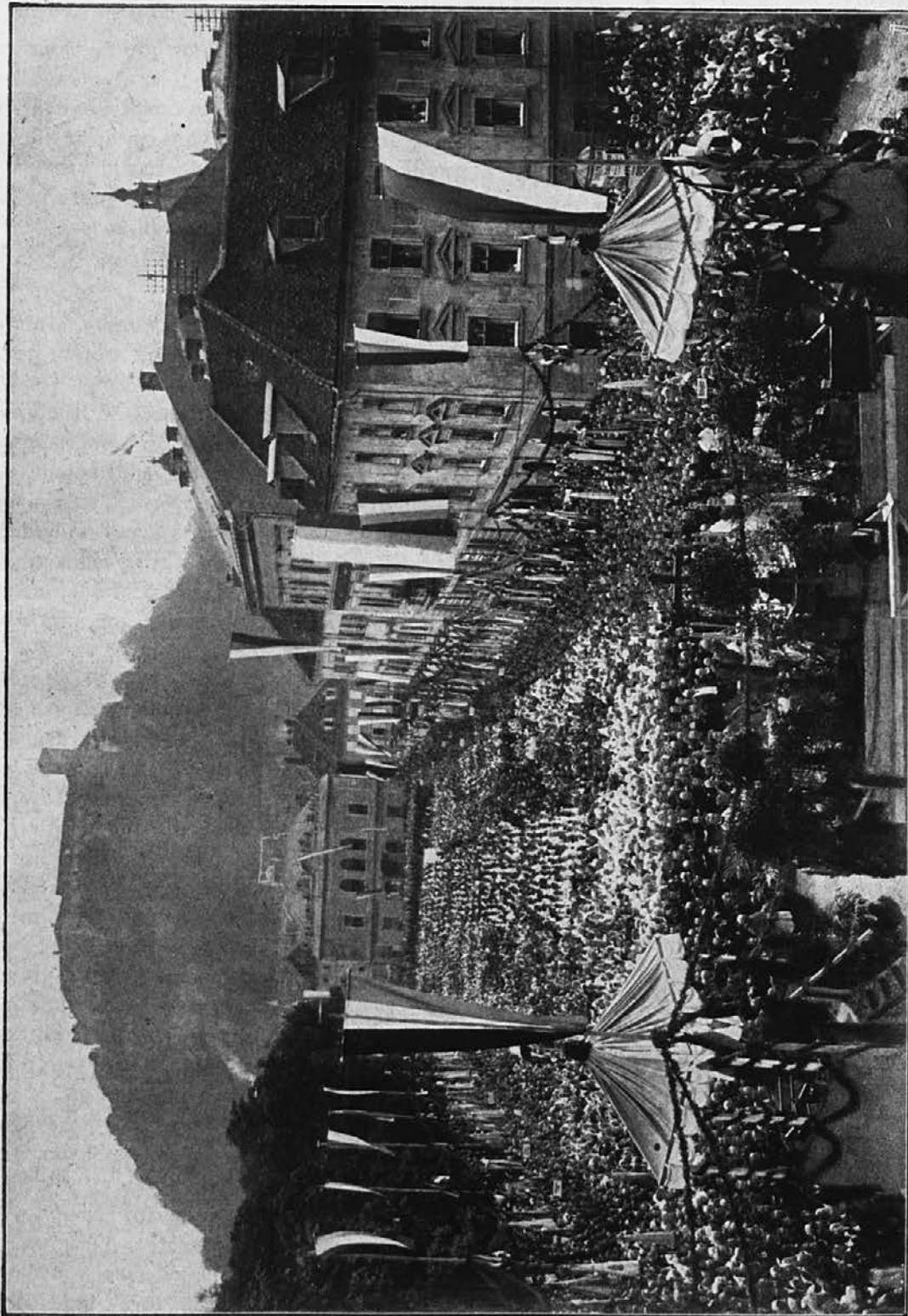
»Čujte, prijatelji,« je rekel car. »Pojdite v Slobodo, naravnost v dvorec, tam počakajte, da pridem; recite, da vas je poslal car. Naj vas nasitijo in napojé, ko pridem domov, bom poslušal vajine pripovedke.«

Ob besedi »car« sta se slepca prestrašila.

»Batjuška gosudar!« sta rekla in sta padla na kolena. »Ne kaznuj nas zaradi najinih grdih, kmetiških besed! Ne daj nama odsekati glave; pregrešila sva se nevede!«

Car se je nasmejal strahu slepcev in zopet odjahal na polje nadaljevat lov, slepca pa sta z vodnikom krenila proti Slobodi.

Dokler jih je krdelo opričnikov moglo videti, so se držali drug drugega in se neprestano spotikali; a

Fot. Avg. Zaletel.

V. katoliški shod Slovencev v Ljubljani.

Sv. maša na Kongresnem trgu.

komaj jih je cestni ovinek skrnil pred njih pogledi, je mlajši slepec obstal, se ozrl na vse strani in rekel tovarišu:

»Ali si se že naveličal spotikanja, stric Koršun? Doslej je šlo še vse, kakor je prav; a kaj bo sedaj? Zakaj pa tako nabiraš obrvi, stric? Ali ti je žal, da smo se lotili tega dela?«

»Ne to,« je odgovoril stari razbojnik; »ker sem se bil odločil iti, ne bom gledal nazaj. Samo tega ne vem, kaj se je zgodilo z mano; tako težko mi je pri srcu, kakor mi še ni bilo nikoli. Naj preiščujem karkoli, vedno mi eno in isto prihaja na misel.«

»Kaj pa ti prihaja na misel?«

»Poslušaj, ataman. Dvajset let je že minilo od takrat, odkar je žalost legla name, in nikdo niti na Volgi niti na Moskvi ne ve o tem. Nikomur nisem o tem povedal niti besedice. Skrnil sem togo v svoji duši in jo že dvajset let kakor mlinski kamen nosim na vratu. Skušal sem se nekoč pripraviti za Veliki post, hotel sem popu vse izpovedati, a nisem mogel moliti — opustil sem pripravo. Sedaj pa me to zopet duši in davi; zdi se mi, da mi bo lažje, ako se izpovem. Tebi povedati ni tako težko kakor popu; ti si sam tak kakor jaz.«

Globoka žalost se je izražala na Koršunovem obrazu. Prsten je poslušal in molčal. Razbojnika sta sedla kraj ceste.

»Mitka,« je rekel Prsten vodniku, »sedi kam proč in glej naokrog. Kadar koga ugledaš, nama namigni. Glej, da ne pozabiš: ti si gluhi in nem, ne zini ni besedice!«

»Dobro,« je rekel Mitka, »ne boj se, ne bom se izpozabil.«

»Da bi se ti naredila pika na jeziku! Molči, budalo! Niti z nama ne govori! Navadi se molčati, sicer končno res blekneš pred kom. Potem gorje nama in tebi!«

Mitka je šel kakih sto korakov v stran, legel na trebuh, se uprl s komolci ob zemljo, z rokami pa ob brado.

»Dober fant je,« je rekel Prsten, gledajoč za njim, »neumen pa tako, da bi mu lahko drva sekal na glavi. Samo pusti ga, takoj se zareče! A kaj se hoče, boljšega od nje ga ni; on naju vsaj gotovo ne izda ne. Stal bo trdno za sebe in za naju, ako nas kaj zadene, kar Bog ne daj! Kaj je torej, stric — sedaj naju nihče ne sliši — govori, kaj ti teži srce? Eh, ni te obiskalo o pravem času!«

Stari razbojnik je povsili kodrasto glavo in si z dlanjo potegnil preko čela. Rad bi govoril, a težko je bilo začeti.

»Vidiš, ataman,« je rekel, »dosti ljudi sem ubil v svojem življenju, kaj bi govoril? Že v mladih letih sem se zaljubil v rdečo košuljo! Včasih se mi je kak trgovec postavil po robu, včasih je kaka baba zakri-

čala, pa sem sunil z nožem v bok — pa konec. In ko bi tudi sedaj bilo koga treba spraviti s sveta — roka bi se mi ne stresla! Pa kaj bi to! Kaj bi te prepričeval: tudi ti si dosti ljudi spravil na drugi svet; to ni nič čudnega, kajne?«

»No, kaj za to?« je odgovoril Prsten z vidno nevšečnostjo.

»To, da nisem niti jaz niti ti baba. Dosti krvi imava na duši, a povej mi tole, ataman: ali se ti je prigodilo kedaj, ko si se spomnil kakega svojega dejanja, da se ti je zdelo, kakor bi te kdo s kleščami grabil za srce in da te je mraz in vročina izpreletela od nog do glave in te je potem grizlo in grizlo, da bi bilo bolje, če bi se ne bil rodil na svet?«

»Nehaj vendar, stric. Kaj pa me to izprašuješ! Sedaj ni čas za to.«

»Glej,« je nadaljeval Koršun, »mного sem že pozabil svojih del, a enega ne morem pozabiti. Tega bo dvajset let; živeli smo na Volgi. Naš ataman je bil Danilo Kot. O tebi takrat še ni bilo ne duha ne sluha, mene pa so že poznali v tolpi in so mi že takrat dali ime Koršun.² Uničevali smo bogate ladje in plenili pristane. Kar smo naplenili, smo si enakomerno razdelili in Danilo Kot ni trpel nobenega prepira. Česa nam je manjkalo? Živeli smo ugodno, vedno smo bili siti in oblečeni. Oblekli smo se v pisane kaftane, nadedli si čapke po strani, udarili v vesla, neustrašeno zapeli, iz vasi in mest pa se je narod valil na breg, da si ogleda junake in se veseli sokolov jasnih! Mi pa veslamo in pojemo, pojemo na vse grlo, na slepo streljamo s puškami in migamo krasnim devojkam! Včasih smo jadrali s kopji in sulicami, tedaj so bile naše ladje kakor z drevjem porastle! Lepo je bilo to življenje, a premotil me je vrag prekleti. Neki dan pomislim: kaj? Več delam od drugih, korist pa imam isto kot drugi. In si vtepem v glavo: sam pojdeš po zaslužku, zaslužiš si plen, ne oddaš ga družbi, vse obdržiš zase. Oblečem se kot berač, prav kakor sedaj, obesim si bisago okrog vratu, vtaknem nož za krpe in sedem ob cesti na prežo, kdo pojde mimo. Čakam, čakam: ni voza, ni kupca, nikogar ne ugleдам. Pograbila me je jeza. Dobro, sem dejal; ako Bog ne da dobička, potem vsakega, ki pojde mimo, naj bo tudi moj lastni oče, oberem do golega! Komaj sem to pomislil, pride po cesti uboga baba, nekaj nese v košari. Košara je bila s platnom pokrita. Komaj je bila vstric mene, planem izza grma. — Stoj, baba! pravim. Daj sem košaro! — Ona pa mi pade k nogam: Vzemi, kar hočeš, samo košare se ne dotakni! — Ehe, pomislim, torej imaš denar v njej, in sem zagrabil za košaro. A baba tuli, vpije nad mano in me ugrizne v roko. Bil sem že močno hud, ker sem zapravil dan, sedaj pa sem se raztogotil še bolj. Vrag me je sunil v bok, potegnil sem nož in ga babi zasadil

² Koršun = jastreb.

v grlo. Ko se je zvalila, se me je lotil strah. Pričel sem bežati, a sem se premislil in se vrnil h košari. Mislil sem sam pri sebi: ako sem že ubil babo, naj vsaj ne bo zastonj. Pograbil sem košaro, ne da bi jo odkril, in zbežal v gozd. Nisem bežal dalje kot za pasji laj, noge so se mi pričele šibiti, pa pomislim: usedem se, si oddahnem in pogledam, če sem dobil kaj prida. Odgrnem košaro in pogledam: v njej leži majhno dete, napol živo, komaj da še diha. Ej, ti vraga! pomislim. Zatorej babnica ni hotela dati košare! Zaradi tebe, prekletec, sem vzel greh na dušo!

Koršun je hotel nadaljevati, a je umolknil in se zamislil.

»Kaj pa si naredil z otrokom?« je vprašal Prsten.

»Kaj naj bi ga bil pestoval, ali kaj? Kaj sem naredil? To se pač ve.«

Starec je zopet umolknil.

»Ataman,« je zdajci izpregovoril. »Če pomislim na to, se mi srce stisne. Posebno danes, ko sem se preoblekel za berača, se tega spominjam tako živo, kakor da bi bilo včeraj. Pa ne samo to, temveč sam ne vem, zakaj mi prihajajo na misel stvari, na katere že davno nisem več mislil. Pravijo, da ne pomeni nič dobrega, če se kar na lepem pričneš spominjati nečesa, kar si že davno pozabil!...«

Starec je težko vzdihnil.

Oba razbojnika sta umolknila. Zdajci so nad njima završale perutnice — in temnorjav jastreb je strmoglavil starcu pred noge. Isti čas se je sokol Adrağan lahko spustil navzdol in letel mimo, ne da bi se mu zdelo vredno, spustiti se dol na žrtev.

Mitka je mahnil z roko. Od daleč so se pokazali sokolniki.

»Stric!« je naglo rekel Prsten. »Pozabi, kar je bilo! Sedaj nisva več razbojnika, ampak slepa pripovedkarja. Carski ljudje jezdijo sem, vsak čas bodo tu. Le dobro se drži, stric, in dobro jim zasoli!«

Stari razbojnik je zmajal z glavo.

»To ne kaže dobro zame,« je rekel in pokazal na ubitega jastreba. »To je mene izključeval, ta beli sokol. Vidiš, ga že ni nikjer več. Ubil je in izgubil.«

Prsten ga je pozorno gledal in si nejevoljno pogladil tilnik.

»Čuj, stric,« je rekel, »kdor te pozna, bi ne razumel, kaj se je danes zgodilo s tabo! Nočem te siliti. Pravijo, da je srce vedež. Morda tvoje srce ne sluti zaman nesreče. Ostani tu, jaz pojdem sam v Slobodo.«

»Ne,« je odgovoril Koršun, »nisem govoril zaradi tega. Ako me čaka taka usoda, da bom moral v Slobodi položiti glavo na klado, potem ni vredno ostati tu. Vse kaže, da mi je od rojstva usojeno tako. Vidiš, zakaj sem govoril o teh stvareh: ali poznaš, ataman, na Volgi selo Bogorodickoje?«

»Kaj bi ga ne poznal?«

»In blizu te vasi, kakih pet vrst daleč, je kraj, ki ga zovo Popov krug?«

»Tudi Popov krug poznam.«

»In na stari hrast na Popovem krugu se spominjaš?«

»Tudi na hrast se spominjam; samo da hrasta ni več tam, posekali so ga.«

»Hrast so posekali, a štor so pustili.«

»Kaj je torej na tem?«

»Le poslušaj. Jaz ne bom nikdar več videl matuške Volge, a ti se morda še vrneš v rojstni kraj. Ko boš na Volgi, pojdi na Popov krug. Poišči štor starega hrasta. Ko najdeš štor, šteje pet in štirideset korakov proti solnčnemu zahodu. Ko prešteješ korake, prični kopati na tistem mestu. Tamkaj,« — je nadaljeval Koršun s pritajenim glasom, — sem svoje dni zakopal bogat zaklad. Tam leži dosti zlatih korablenikov,³ cekinov in srebrnih rubljev. Ako najdeš zaklad, bo vse tvoje. Na drugi svet ne bom jemal s sabo zaklada. Ako včasih pomislim, da bom tam odgovor dajal za vse, kar sem delal tukaj, potem mi dostikrat mraz izpreletava kožo. Ko mene več ne bo, daj, ataman, za mene služiti zadušnico. Vseeno je bolje tako. In ne skopari z denarjem za zadušnico. Dobro plačaj popa; naj odsluži kakor se spodobi, ničesar naj ne izpusti. Ime mi je pa Ameljan, saj veš. Samo ljudje so mi dali ime Koršun, krščen sem pa za Ameljana. Pop naj torej odsluži zadušnico za Ameljana; ti pa mu dobro plačaj, ne skopari z denarjem, ataman. Tebi pa zapuščam bogat zaklad, dovolj boš imel za vse življenje!«

Koršuna so prekinili sokolniki, ki so prijezdili.

»Hej, siromaki!« je zakričal eden izmed njih. »Povejte, kam je letel sokol?«

»Rad bi povedal, dragi moj,« je odgovoril Prsten, »pa sem že štirideset let slep.«

»Kako to?«

»Nekoč sem šel v goro po skalah lipovo lubje nabirat, pa vidim, da tam raste hrast in v hrastu čivkajo pečena piščeta. Zlezem v duplino, snem piščeta, zredil sem se in nisem mogel ven. Kaj naj naredim? Tekel sem domov po sekiro, obtesal duplino in sem zlezal ven; pri tem so mi pa trske odletele v oči in od takrat ne vidim več. Včasih jem šči in vtaknem žlico v uho; če me srbi nos, se praskam po hrbtu!«

»Torej ste vi tisti slepci,« je rekel sokolnik smeje se, »ki ste govorili s carjem? Bojarji se še sedaj smejejo zaradi vas. No, prijatelji, mi smo čez dan razveseljevali batjuško gosudarja, vi boste pa ponoči razveseljevali njegovo carsko milost. Pravijo, da hoče gosudar poslušati vaše pripovedke.«

³ Korablenik = star ruski cekin. — Op. prel.

»Daj Bog zdravje njegovi carski milosti!« je povzel Koršun ter se naenkrat izpremenil. »Čemu bi ne poslušal? Ako si do noči ne izpahneva jezika, lahko pripovedujeva do jutra.«

»Dobro, dobro,« so rekli sokolniki. »Drugi pot pokramljamo z vama. Sedaj gremo iskat sokola, da rešimo tovariša. Ako Tifon ne najde Adragana, izgubi glavo; batjuška car se ne šali.«

Sokolniki so odjahali po polju. Prsten in Koršun sta se zopet prijela Mitke in odšli so po cesti proti Slobodi. Niso še prišli do prve krčme, ko so ugledali dva pevca, ki sta brenkala na balalajke in pela na vse grlo:

»Kak u našego sosjeda
vesela bila besjeda!«

Ko so jih razbojniki došli, se je eden izmed pevcev, rdečelas mož s pavovim peresom na čapki, nagnil k Prstenu:

»Že pet dni je tvoj knez v ječi!« je rekel šepetaje med brenkanjem. »Vse sem zvedel. Jutri bo usmrčen. Sedi v veliki ječi nasproti Maljutovemu domu. Od katere strani naj spustimo petelina?«

»S tistele!« je odgovoril Prsten in pokazal v nasprotno stran od ječe.

Rdečelasi pevec je tlesnil z vsemi prsti po balalajkinem trebuhu, se obrnil od Prstena, kakor bi sploh ne bil govoril ž njim, in nadaljeval s tenkim glasom:

»Kak u našego sosjeda
vesela bila besjeda!«

(Dalje prihodnjič.)

Včasih.

Včasih pa joka zelena poljana,
biserne solze po cvetkah leže;
in kakor rdeča, rubinasta rana
maki žareči bolno krvave. —

Slavci, škrajanci in kosi bosí
milo tako in otožno pojo,
kakor jokali bi v biserni rosi
in — jemali slovo. — — —

Gustav Strniša.

Domotožje.

Tja bi šel, kjer naše bukve košate
same zase stojijo,
tja čez samotne naše frate,
tja čez poletne planinske trate,
kadar po arniki bridki dišijo.

Tam bi med bujno zelenje se vlegel
in bi vse žalostne misli izpregel
in bi jim rekel: adijo!

Janko Glaser.

Večer.

Še v solncu ležijo vrhovi planine,
vsak rob posebe;
v zareze med njimi, v kotline
se stekajo sence kakor v žlebe.
Že skoro bo tema preplavila vso dolino.

Tako nad lepótami prejšnjih dni
še pokojno se zadnji odblesk zlatí,
dokler tudi on ne pogrezne se v molk in temino.

Janko Glaser.

Nj. V. kralj Aleksander I.

Ljuba Jovanović, predsednik skupščine.

V. katoliški shod v Ljubljani.

Savitri.

Zmagoslavje zakonske zvestobe. (Odlomek iz Mahabharate.) — Iz staroindijščine prevel St. Petrič.

Tretji spev.

arkandeja je pripovedoval:

Kralj je premišljeval možitev hčerke in je pripravil vso posodo¹ za poročne svečanosti. Nato pa je sklical vse svečenike in se je v spremstvu dvornega duhovnika na srečen dan odpravil s hčerko na pot. In šel je v gozd spokornikov k Djumatsenovi samotini.

Brez kraljevega sijaja² je pristopil z duhovniki h kraljevemu modrecu. Pod visokim sala-drevesom³ je zagledal slepega kralja, ki je sedel na preprogi, katera je bila spletena iz kuša-trave.⁴ Pozdravil je kralj kraljevskega modreca kot se spodobi in je povedal, kdo da je. On pa, ki pozna dolžnosti, mu je odzdravil.⁵ »Čemu prihajaš?« je vprašal kralj kralja. Povedal mu je vse o trdnem sklepu in nameri glede Satjavanta in je pokazal na Savitri.

Ašvapati je dejal:

»Ta, Savitri po imenu, o kraljevi modrec, je moja lepa hči. Njo vzemi za snaho zaradi prijateljske dolžnosti,⁶ ti, ki veš, kaj je prav in kaj ni.«

Djumatsena je odgovoril:

»Ko sem izgubil kraljestvo, sem odšel v samoto, zato da bi živel le čednosti in pokori. Toda kako je mogoče, da hoče tvoja hči, ki ne zasluži bivanja v samoti, vzeti nase ta trud in napor v pustinji?«

Ašvapati je dejal:

»Ne spodobi se, da tako govoriš meni; saj vendar jaz in moja hči temeljito poznavata veselje in žalost, katerih bistvo obstoji v minljivosti in trajni izpremembi. Čisto trden je moj sklep. Ne uniči mi nade, priklanjajoč se iz prijateljstva, in ne zavrni mi želje, ki se ti je približala! Podobno je namreč moje tvojemu in jaz tebi: Sprejmi mojo hčer za snaho in za soprogo dobremu Satjavantu.«

Djumatsena je odgovoril:

»Že prej sem želel sorodstva s teboj, toda pomišljal sem se: jaz sem izgubil kraljestvo. Toda to,

¹ Pri poročnih svečanostih so rabili vrč za vodo in kamen, s katerim so drobili žito. Ašvapati pa je pripravljaj sploh ves prinos za hčer.

² Kraljevi sijaj ne spada med spokornike.

³ Sala (vatiča robusta) je drevo, ki so ga uporabljali za grajenje hiš.

⁴ Kuša (poa cynosuroides) je trava, ki so jo rabili stari Indijci tudi pri ceremonijah. Še sedaj pletejo iz nje preproge, solnčnike in zavese.

⁵ Gostitelj je odzdravil na ta način, da mu je ponudil dišave, mazila, riž, kisló mleko z medom ali maslom in skodelico vode.

⁶ Dolžnost zahteva, da izpolni prijateljevo željo.

kar sem prej želel, naj se danes izvrši, kajti gost si, ki sem ga že dolgo pričakoval.«⁷

Markandeja je pripovedoval dalje:

Nato so se zbrali vsi svečeniki, ki so bivali v samoti. Kralja pa sta, kot ukazuje zakon, priredila svatbo. Ašvapati je dal hčeri balo kot se spodobi.

Ko je to izvršil, je zelo vesel odpotoval v svojo deželo. Satjavant pa je dosegel z veliko radostjo soprogo, okrašeno z vsemi čednostmi; ona pa je dobila soproga, ki si ga je v duhu želela.

Brž ko je odšel oče, je odložila ves okras in je oblekla rdečerjavo obleko iz lubja.⁸ Z veliko uslužnostjo, skromnostjo, samopremagovanjem in izpolnjevanjem želja pa je zadovoljila vse: taščo z različnimi osebnimi uslugami in z obleko; tasta z bogoljubno besedo in s pokoro, soproga pa s prijazno besedo, dušnim mirom, s prijaznostjo in spretnostjo. Tako je torej minul čas njej, dobri ženi, ki je bivala v pustinji, da bi se spokorila, o Bharatovec! Neprestano, noč in dan je mučila Savitri božja beseda, ki jo je izrekel Narada; ta ji je težila srce.

Tako se končuje v Mahabharati tretji spev pesmi o Savitri.

Četrty spev.

Markandeja je pripovedoval dalje:

Tako je prešla dolga doba in prišel je čas Satjavantove smrti, o kralj! Savitri pa je stala dan za dnem in neprestano ji je težila beseda, ki jo je izrekel Narada, srce.

»Še štiri dni — potem bo umrl,« tako si je mislila krasotica; zaobljubila je tri noči⁹ trajajočo zaobljubo in je sklenila stati¹⁰ neprestano noč in dan. Ko je o tej zaobljubi slišal kralj, je bil zelo žalosten in je rekel Savitri milo in tolažečo besedo.

Djumatsena je dejal:

»Ta tvoja zaobljuba je preostra, o hči kraljeval! Težko je namreč stati tri noči.«

Savitri je odgovorila:

»Naj te ne boli, očka, to delo! Sklenila sem zaobljubo in izvršiti jo hočem; hotenje je namreč vzrok dejanju.«

Djumatsena je nato dejal:

»Nikakor ne morem reči, da prelomi svojo zaobljubo; rekel bom rajši besedo, ki je nas vredna: Izvrši!«

⁷ Dobesedno: ti si gost, na katerega sem že dolgo prežal.

⁸ Spokorniki so nosili obleko iz lubja ali kozjih kož.

⁹ Indijec rabi večkrat izraza noč in dan v pomenu astronomskega dne (24 ur).

¹⁰ Spokornik je stal nepremično na eni nogi. To je bila običajna pokora.

Markandeja je nadaljeval:

To je dejal velikodušni junak Djumatsena. Savitri pa je stala in zdelo se je, da se je izpremenila v kol. Savitri je vztrajala v bolečinah in je stala zadnjo noč, ko se je približalo jutro sprogove smrti, o najboljši izmed Bharatov. Tedaj je opravila na ta dan daritev plamenečemu Hutašani;¹¹ ko pa je vzšlo solnce, je opravila jutranjo daritev,¹² stopila k starima, k tašči in tastu, in k vsem in jih spoštljivo pozdravljala, vse po vrsti. Da bi potolažili lepo Savitri, so govorili vsi samotarji, ki so stanovali v gozdu pokore, blagoslavlajoče reke, ki so izključevali vdovstvo.¹³ Savitri pa je bila čisto zatopljena v versko razmišljanje in je smatrala glas spokornikov v srcu za dobro znamenje; in oni trenutek je pričakovala kraljeva hči in zelo potrta je mislila na besedo, katero je rekel Narada. Tedaj pa sta tast in tašča rekla kraljevi hčeri, ki je stala sama zase na strani,¹⁴ prijazno besedo, o najboljši izmed Bharatov!

Tast in tašča sta rekla:

»Resnično: izvršila si zaobljubo, ki si jo zaobljubila; čas jedi je prišel: nemudoma sedimo in jejmo!«

Savitri pa je odgovorila:

»Ko bo zašlo solnce in bo izpolnjena moja želja, bom jedla. To sem sklenila v svojem srcu.«

Markandeja je nadaljeval:

Ko je Savitri to povedala o jedi, je vzel Satjavant sekiro na ramo in je odšel v gozd. Savitri pa je dejala soprogu tole: »Ti ne smeš iti sam! Šla bom s teboj, kajti ne morem te pustiti samega.«

¹¹ Hutašana je priimek Agni-ja in pomeni onega, ki požije dar. Žrtvovanje zjutraj in zvečer je bila najobičajnejša verska dolžnost.

¹² Zjutraj je bilo treba moliti molitev »Savitri« ali »Gajatri«, umiti si glavo in žrtvovati hišnim bogovom. Zjutraj so raztrosili tudi riževo zrnje za božanstva narave.

¹³ Usoda vdove je bila zelo žalostna. Ni se smela poročiti vdruči in je morala živeti zelo zmerno. Uživati je smela le cvetlice, sadje in korenine.

¹⁴ Savitri ni zajtrkovala z drugimi.

Satjavant ji je odgovoril:

»Ti nisi prej šla nikoli v gozd in zato bo mučno zate, o lepota, ko si izmučena od zaobljube in posta: ali boš peš hodila?«

Savitri je dejala:

»Post me ni utrudil in ni me upehalo muke polno opravilo; sklenila sem trdno, da grem, in ne moreš me ovirati.«

Satjavant je dejal:

»Če zatrdno hočeš iti, ti bom napravil to uslugo. Toda poslovi se od staršev, da ne bom jaz kriv.«

Markandeja je nadaljeval:

Ko pa je izgovoril, je šla, ona, pobožna žena, k tastu in tašči: »Moj soprog odhaja v gozd, v veliki gozd, da prinese sadeže in drva. Želim, da mi dovoliš iti z njim, častita tašča; ločitev bi me sedajle bolela. Tvoj sin odhaja, da opravi sveto daritev; ne zadržuj ga; pri kaki drugi stvari bi ga pač lahko zadrževala in bi mu branila iti v gozd. Skoraj celo leto je preteklo, odkar nisem šla iz samote, da bi si ogledala cvetoči gozd; veliko je namreč moje hrepenenje.«

Djumatsena ji je odgovoril:

»Od onega trenutka, o Savitri, ko te je dal meni tvoj oče za snaho se ne spominjam, da bi bila ti česa želela in bi bila izrekla kako željo. Izpolni naj se ti želja, ki jo želiš, o žena! Toda, hčerka, pazi na pot in na to, da ne bo Satjavant nesrečen!«

Markandeja je nadaljeval:

Oba sta se poslovila in krasotica je šla s soprogom smeje se in z bolečino v srcu. Videla je ves širni, bujni in cvetoči gozd, množico lepih ptičev, čiste potoke in najlepša drevesa. Satjavant pa je rekel Savitri prijazno besedo: »Opazuj!« Ona pa je brez nahanja opazovala soproga pri vsaki njegovi kretnji, kajti spominjala se je prerokove besede, ki je dejal, da bo umrl. Stopala je nalahno in spremljala soproga; trgalo pa se ji je srce, ko je mislila na ono uro.

Tako se v Mahabharati končuje četrti spev pesmi o Savitri.

(Dalje prihodnjič.)

Uvele roke sem sklenila . . .

Uvele roke sem sklenila

(o, bele jagode, ob njih je moja duša vsa rajska, tvoji pogledi neskajjeni!)

in dvignila jih visoko pred lučko in cvetje, ki trepeti tak plaho pred žalostno . . .

Moja molitev plava v polnoč . . .

moji lasje se srebrijo

in pojo čast . . .

O moj sin, širno morje te loči

in od zarje rdeče srce trepeče do drugega dne za te . . .

V domovini te čaka mati

in žena:

Tvoja žena sem mlada

in dete se mi smehlja v naročju;

že cvetje nabira podnevi po polju

in ga nosi pobožnoveselo pred Njo,

kjer moliva vsak večer —

O moj mož, jaz in tvoje dete — — —

O, ko se dete najslaje nasmeji,

še tedaj bi jokala . . .:

Rdeča kri kaplja

in jaz se te bojim; bogastvo, od nje

kaplja tvoja kri — —

moj dragi — ali si ti?

Marij Kavčič.

Gospa Amalija.

Narte Velikonja.

IV.

»**M**ama,« je vprašal Benjamin, vrnivši se zvečer o mraku, »ali si boljša?«

Gospa Amalija je stala v kuhinji in varila v ponvi meso. Ozrla se je in menila: »Sem! Danes si pa zelo pozen!«

Sin se je začudil in pogledal na uro; nikoli ni prišel prej večerjat.

»Merili smo Maliku,« je dejal in si odpenjal golence.

»Pa nisi davi povedal.«

»Saj še sam nisem vedel; toda poslal sem vendar pošto, da ne pridem opoldne. Ko sem se zjutraj odpravljaj, si ti spala in te nisem hotel buditi. Ti, mama, jaz sem danes neznansko lačen!« je še dejal, ko je stopil v sobo.

»Zakaj se tako skriva?« ji je vstalo pred očmi in tisti sum, ki ji je ždel v srcu, jo je iznova pogrel. »Zdaj se je začelo z izgovori in izbegavanjem. Nekaj skriva, nekaj skriva,« je dejala ter spustila klešče na grodljeve plošče. »Zdaj sem samo še za kuharico!« ji je trpko, zasmehljivo brnelo v ušesu. »Samo še za kuharico.«

In njeno materino samoljubje ji ni dalo miru. Da je zmerom vprašal, kaj bo za večerjo, to mu je še ostalo iz mladih let. Moral se je zanimati za materino delo in ona mu je bila hvaležna ter bi bila pogrešala, če bi ne bil prišel praviti v kuhinjo, da je lačen. Nankrat je zadobila vsaka beseda dvojen pomen, zadobila še stranski kavelj, kamor se je lovila misel, vsako njegovo dejanje še svojo senco.

»Tudi nocoj pojde nekam,« je dejala, ko je slišala, da se umiva. »Nekam, saj vem kam!« je vzdihnila; imela je občutek, da jo nekdo potiska v stran kakor berača v cerkvi v zadnji klopi. V glavi je čutila moreč pritisk in bilo ji je, kot bi ji kdo vezal roke nad komolci.

»In jaz sem samo še za kuharico!«

Pa se ni domislila, da ji je dejal, naj pusti vse dekli, ko itak nima drugega dela. Toda ne kuhanje, nekaj drugega ji je bilo v srcu, vse nekaj drugega, ki je iskalo duška, da bi se izobličilo v jasno misel. Zdelo se ji je, da bi ta nejasni občutek zaokrožen, stisnjen v pravo besedo, vrgel luč med vse njene misli, posvetil v zadnji kotiček njenega srca. Nejevoljna je odmikala lonce, krožniki so ropotali in nazadnje ji je še žlica padla na tla.

»Poberi mi vendar!« je vzkliknila nad deklo, »ali ne vidiš, da imam polne roke!«

Dekla je molče pobrala in si mislila: »Kaj ji je danes?«

Na to vprašanje bi ji ne bila mogla odgovoriti, tudi če bi jo bila vprašala na glas.

Pognili so mizo, Benjamin se je še vedno opravljal.

»Večerja je že!« ga je poklicala mati.

»Takoj, takoj!« je odvrnil in prišel v najboljše obleki, skrbno počesan in obrit iz sobe.

»Ali imaš nocoj še kakšno pot?« je vprašala.

»Da, mama!« je odvrnil kratko, kakor bi mu ne bilo po volji, da ga vprašuje.

Mati je umolknila, molče sedla k mizi, molče mu ponudila, da je zajel. Sin jo je začudeno gledal, zajel parkrat, nato položil še sam žlico na mizo.

»Kaj ti je, mama, da ne ješ?«

»Nič!« je odvrnila in sklenila roke na mizi.

»Ali si še bolna?«

Nič odgovora.

»Toda, mama, kaj ti je, za božjo voljo? Ali te naj tako gledam, ko molčiš, in ne vem, zakaj.«

Spet molk, samo v očeh je zapazil solzo.

»Potem ne vem, kaj bi,« je osorno začel in vstal. Kakor bi mu bilo žal, je stopil k njej, prijel jo za rame in dejal:

»Kaj sem ti naredil? Zjutraj te res nisem hotel buditi, da bi ti povedal, in opoldne so nam pripeljali kosilo...«

»In zvečer nimaš niti toliko časa, da bi pošteno večerjal,« mu je oponesla. »Takoj bežiš od hiše.«

»Vidiš,« je dejal, »jaz... jaz sem obljubil in imam še drug popravek. Moram...«

»Pa pojdi, če so ti drugi ljudje več kot mati. Saj te niti vprašam ne, kam greš, ko ne poveš resnice...«

»Mama!« se je postavil.

»Kje si bil včeraj?« mu je ostro pogledala v oči.

»Včeraj, najprej pri Bolki... Ti je že kdo kaj natvezel! Kdo hodi stresat svoje... Mama, zakaj sumiš?!« je vzkliknil ves rdeč v obraz, »in kaj je na tem, če smo šli pet podoknic!«

»Nič drugega ne, kakor da nekaj skrivaš in da nimaš več tistega srca do matere kakor včasih... Ali sem zaslužila?«

»Saj nisem vedel; zmenili smo se šele potem. In ali je to tako natančno, za vsak korak... Kaj sem otrok?!« se je vzpel ob mizi.

»Če bi bilo kakor včasih, bi se ti zdelo samo po sebi umevno!« je odločno dejala, mu obrnila hrbet ter si zakrila oči.

Njega je to zbudilo v srce. Stopil je k njej, ji pozikusil dvigniti obraz, a se ga je otresla.

»Mama, ali je ta malenkost vredna tega?« je dejal z mehkim glasom. »Samo radi tega? Ti si čudna, mama.«

»Snoči sem ti že dejala, da lahko enkrat zbereš tu v hiši družbo, tudi je vabila gospa notarjeva, naj prideva kdaj zvečer. Za mater ni besede, ni časa...« je dejala med solzami.

»Mama, ti pretiravaš — toda nocoj, nocoj moram še pogledat —«

»K Maliku!« je pristavila. »Kako se moreš smukati okoli teh trgovskih pomočnikov, nič drugega niso kakor pomočniki. Kramarji!«

»Mama!« je zagrozil sin.

»Le pojdi, zanje imaš časa dovolj in hvaležni so ti. Ali jim nisi rešil... če pomislim,« se je zasmejala. »Če pomislim; kakšen krik radi odrgnjene kože. Le pojdi, saj nimaš časa!...« je vzkliknila, šla od mize in zaloputnila vrata za seboj.

»Mama!« se je začudil sin; bilo mu je, kakor bi ga bila udarila v obraz. Trepetal je po vsem životu, izkušal zbrati misli; stopil je k vratom, da bi jo vprašal, ji kaj rekel v tolažbo ter jo pomiril. Kaj takega se mu še ni zgodilo. »Kaj ji je?« se je vpraševal, stoječ bled in prepaden sredi sobe. Kakor v zadregi je zmajal z rameni in dejal: »Jutri bo bolje, nocoj tako nič ne opravim, saj ni dostopna za noben pameten dokaz!« Vzel je klobuk, se na pragu ozrl, ali se bodo odprla vrata; ker ni bilo nič, se je pokrtil in odšel na cesto.

Gospe Amaliji je bilo tisti hip žal, ko je zaprla vrata za seboj. Njegov vzklik ji je namah raztjal srce. Posluhnila je napeto in zatrdno pričakovala, da pride za njo. »In niti večerjal ni!« si je očitala, »pa je truden in otrok tudi ni. In če jo je rešil, se spodobi, da jo obišče — moj Bog, da sem tako prenačljiva!« Poslušala je, kako ji bije srce; parkrat se ji je zadelo, da prijemlje za kljuko; vztrepotala je čudnega veselja: »Toda ukloniti se mora, potem naj gre, če hoče!« je sklepala. — Začula je njegove korake iz sobe, stopila k oknu in zrla za njim. Ni se ozrl, zavil je proti Malikovemu mlinu. Gospa Amalija se je blede in vsa prepádena naslonila na okno in zajecjlala od strašnega ponižanja in bolesti. »Nič ga ne boli, če se z materjo spre!«

Samo noč v sobi je slišala njene vzdihne in zvezde so se blestele v njenih solznih očeh.

V.

Pri Maliku so ga čakali.

Kako je prišel tja, sam ni prav vedel. Parkrat ga je prijelo, da bi se vrnil ter pomiril mater. V srcu se mu je oglasilo kesanje, očitjanje. »A, kaj!« je zamahnil z roko, ko je za hip postal, kakor bi hotel preudariti. »To je tako malenkostno in smešno. Zmerom ji ne bom čepel pri nogah. Se bo že potolažila.«

Toda kljub vsemu se ni mogel otresti nejasnega in neprijetnega občutka, ki mu je ždel v duši:

»Tako se ne dela z materjo!«

»Kaj sem pravzaprav napravil?« se je vpraševal. »Kaj sem zakrivil? Saj mora razumeti!«

A neprijetnega občutka ni bilo konec. Za trenutek je pozabil, ko je stal pred Malikovimi vrati. Srce mu je čudno bilo in v njem je bila zagonetna zadrega, ki je ni bil vaju. »Kakor bi hotel snubiti!« se je zasmel in se skoraj ustrašil te misli, toda v trenutku je zaživel pred njim ves dogodek v gozdu, čutil je še vročo Poldkino roko na vratu in po njem je zagorelo, da je bila zadrega v srcu še večja. Čutil je, da se mu noge tresejo. »Bog ve, kje je zdaj?«

Ko je potrkal na vrata, je bil že premagal vso zadrego, a tistega čudnega občutka se vendar ni mogel otresti, občutka očitjanja in krivde. V srcu ni bilo zadovoljnosti. »In sama je ostala doma, sama in po takem nastopu!« mu je zašumelo v hipu, ko so se odprla vrata.

»Gospod asistent,« je vzkliknila Poldka na vratih, »mislili smo, da Vas ne bo,« mu je pogledala toplo v obraz.

»Saj bi me kmalu res ne bilo!« si je mislil in dejal: »Pa ste se motili. Kaj je z nogo?«

»Z zlomljeno nogo!« je poudaril za njo Nande.

»Tihol!« je zardela in odprla asistentu vrata v drugo sobo, ki se je kopala v luči velikega električnega lestenca. »Vstopite, gospod Šolar, tu, prosim,« mu je pokazala stol za mizo. »Pokličite mamó. Nande!«

Nande se je motal in motal okoli Benjamina, mu vzel klobuk ter mu odmaknil stol; in preden se je pripravil, da bi stopil v kuhinjo, se je že smejal v sobi dobrodušni obraz gospe Brigite.

»O gospod asistent, kako, kako naj se zahvalim. Naša Poldka, ta je nepokoj, ko mi napravi take skrbi. Jokala sem, obe sva jokali,« in je otrla solzo iz oči, »in bala sem se, bala, da si je zlomila kost. Mene še zdaj trese groza.« In njen obraz je zadobil res prestrašen izraz.

Benjaminu je bila ta slava odveč. Parkrat je nekaj zajecjljal, kar bi naj njegovo dejanje pokazalo v pravi, nepretirani luči, potem se ni več mučil, temveč samo poslušal.

»Izvolite sestiti in bodite domači, prav domači. Pri nas je tako kakor pač v trgu, tako bolj po domače. In boste oprostili, če moram spet v kuhinjo. Za majhen hip!«

In odkinkala je skozi vrata, kakor bi se poganjala s prsti in delala samo pet palcev dolge korake.

Nato so prišli v sobo gospod Malik in njegova dva sinova. Gospod je močno šepal in vedno vrtel zlato verižico med prsti ter se rad pogovarjal o »tehtnih« zadevah: »Dolgoví, naši ljudje delajo preveč lahkomišelnó dolgove,« je navadno pristavljál svojim

izvajanjem. Bil je namreč podpredsednik okrajne posojilnice.

»He, he,« se je zadovoljno smejal, »danes ste se pa že utrudili, gospod asistent; pet tisoč hlovov obrestí, to ni lahko...«

Benjamin je bil res truden, v glavo ga je tiščalo, kakor bi prav na sredi čela čutil pritisk drobnega prsta in zraven vsega mu spomin na mater ni dal miru.

»Veste, gospod Malik,« je dejal. »Svet je raven in zato ni bilo preveč skakanja in plezanja...«

»Tako? Kako pa je potem zašla ona tam!« je pokazal na Poldko, »v tako skalovje?«

»Saj sem ti že povedala!« se je oglašila deklica in zardela.

»Le sedite, gospod asistent, sedite!« se je domislil stari gospod. »In ni šala s takole rečjo. Meni so jo zdravniki pokvarili, ker so prepozno dognali, da je zlomljena, prepozno,« je zmajal otožno z glavo gospod Malik in pokazal svojo krajšo nogo. »Pa prve dni bi bilo šlo tako lahko... Saj pravim, moja mati! Najprej je poklicala konjederko. Ta je namazala, češ, da me je kača opikala.«

»In ti si se bal povedati, da si zletel s sosedove češnje,« je dejal smehljaje se Joško, ki je študiral prvo leto medicino in bil ves večer vesel, da ga ni bilo popoldan doma, ko so pripeljali Poldko. »Človek se kaj lahko osmeši,« si je mislil.

Dana je prinesla čaj, kmalu nato je prikimala tudi gospa Brigita.

»Ti, Poldka, ga piješ tako z mlekom?« je dejala, ko je nalivala rum.

»In jaz!« se je oglašil Nande in ni trenil z očesom, samo Joško je rahlo zakašljaj in vprašal Dano, če je hlapec že prišel s pošte.

»Ne šel!« je dejala Dana.

»Gospe mame pa že nisem dolgo videl,« je omenil Malik Benjaminu, »nekaj časa je ni prav nič blizu.«

»O, ne, papa!« je vzkliknila Poldka, »saj je prišla celo mene danes obiskat!«

Benjamin se je začudil! Čudna toplota mu je objela srce.

»Danes? — Davi je bila nekoliko slaba in je tožila o glavobolu.«

»Da, da,« je dejala gospa. »To je od šole; pomisli toliko časa — pet in dvajset let službe, to človeka ubije in izmuči.«

»Pet in dvajset!« je prikimal Malik.

»Pa zdaj, zdaj ji ne bo treba več; pri Vas, gospod asistent, bo imela mir. Pač ni vsaka mati tako srečna,« je vzdihnila Malikovka.

Benjamin je sedel kakor na žerjavici: pred očmi mu je migljala materina dvignjena, grozeča roka in njen žalostni obraz.

»In če dobi še dobro snaho,« je dejal zopet Malik in si nalil drugič čaja. »Vzemite še enkrat!« se je

obrnil k asistentu, ki je bil medtem za trenutek pogledal čez mizo do Poldke. »Rum je domač pridelek.«

»Pa ni prav uspel!« je potožila gospa. »Nalijte si, prosim!«

Benjamin si je vdrugič nalil, čutil je žejo po dolgem delu in rum je imel posebno dober okus in vonj, ki se je kar razlil po žilah. In objemalo ga je blaženo zadovoljno čuvstvo, da so mu gorela lica in roke.

»Pa vendar bi jaz na Vašem mestu rajši izbral privatno službo, pri erarju gre plača vse tako po službenih letih in službeni kraji po protekciji, če oprostite. Taka služba ni za podjetne talente. Vse postane tako zaspano uradniško in se peha za milost vsakega višjega. In kdor se ne klanja, tega ne vidijo; koliko talentov ostanè kje v majhnem trgu — poglejte samo našega svetnika, svojega šefa,« je modroval Malik. »Mladim talentom treba prilike, da se izkažejo; hlvodom nabijati številke zna drvar bolje kot Vi, oprostite.«

Benjamin je odvrnil:

»Vse je res, gospod Malik, a tudi za privatno službo je treba precej dobrih botrov.«

»Ti se lažje dobe; koliko znancev imate po svetu!«

»In za privatno? Za privatno je treba vsaj iz začetka močnega mačka, da lahko izbiram in nisem navezan samo na prisluženi groš, z dolgovi —«

»Kaj dolgovi! Iz dolgov se nikoli ne pride! Dolgovi so le tisti hip neprijetni, ko jih napraviš!« je zamahnil z roko Malik. »Poldka, skoči — pa sem pozabil, da te boli noga — Dana, prinesi one boljše cigare, če ne, bo mama dejala, da ji te smrde,« in je položil regalitas na mizo. »Ali kadite cigare?«

»Rajši imam cigarete!«

»In pa cigarete!« je zaklical za njo. »Cigarete za gospoda Šolarja!«

Dana se je vrnila; Benjamin je zapazil, kako plaha je v primeri s Poldko in tudi lepa ni bila tako. Samo kadar so se ji zasvetile modre oči, je obšel človeka prijeten občutek, ki se mu obudi v bližini dobrega človeka. Položila je cigarete na mizo in dejala:

»Papa, zunaj te čaka kmet in bi rad govoril s teboj!«

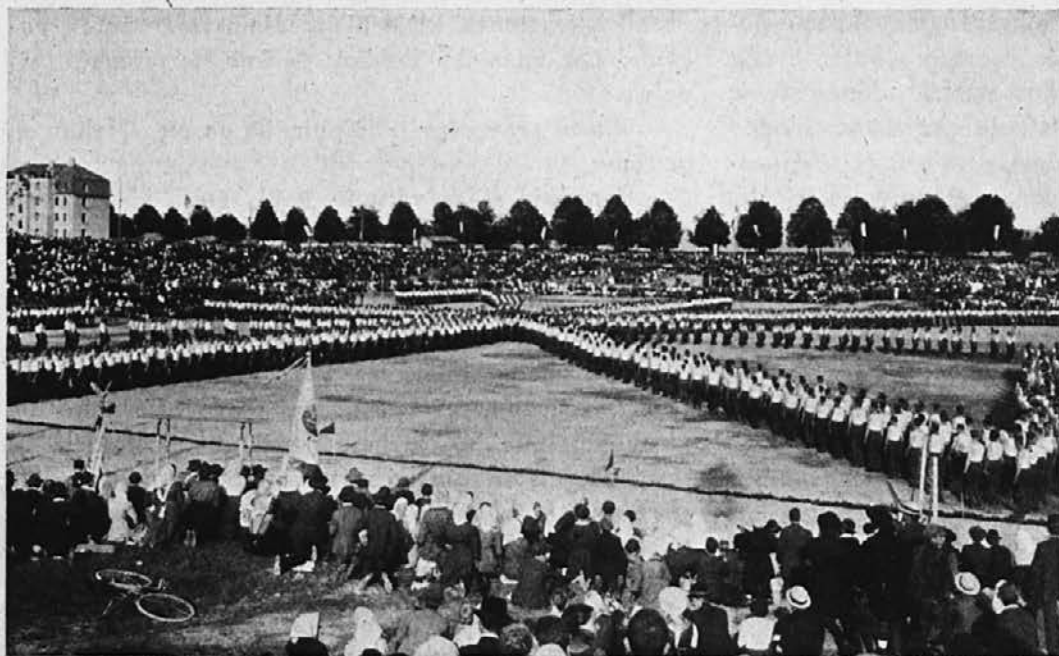
»Z menoj? In zdaj zvečer, bo že radi posojilnice kaj. Nikdar ni miru. Oprostite, gospod Šolar, zelo mi je neljubo. In če bi se morda zamudil, lahko noč! Zelo ste me počastili! Prikažite se še kdaj!«

In je odklecal skozi vrata.

»In pošta je tudi prišla; zate, Poldka, je samo ta karta,« je dejala in ji dala razglednico.

Benjamin je začutil v srcu čuden sunek in v lice mu je udarila kri.

»Ali dobivate pošto zvečer?«

V. katoliški shod v Ljubljani: Orli v Stadionu.

»Danes je slučajno hlapec peljal nekaj moke poštarici in je počakal!« je dejala gospa Brigita.

»Pomisli, mama!« je vzkliknila Poldka. »Profesor piše. Gospod Šolar, ali poznate gospoda Stolfo?«

»Moj sošolec je,« je potrdil in v srcu ga je še bolj zbadlo.

»Zelo prijazen gospod je; spoznala sem ga na izletu v Reko. Koliko vé o morju, jaz sem se kar čudila, kako si more vse tako natanko zapomniti!«

»Prav pridno se je učil,« je dejal Benjamin in prejšnja zadovoljnost je izgubila. »Že na gimnaziji je zmerom opozarjal na morje,« je nadaljeval, da bi ne izdal svojih čuvstev. V srce in lice ga je zapekla v tistem hipu mučna ljubosumnost, ki ga je silila, da govori, kakor bi se bal sumničenja. »Včasih je trdil, da postane kapitan, potem je hotel biti trgovec, a zdaj kot profesor ima najlepšo priliko, da govori o morju.«

»In tudi same take karte pošilja. Čakajte, grem ponje!«

»Ti vendar ne moreš!« je dejala Dana. »Le ostani, prinesem jih jaz!«

Benjaminu je postalo pri srcu od sile nerodno. Čim bolj se je trudil, da bi ostal miren, tem bolj se mu je tresla beseda od nervoznosti in pritajenega razburjenja. Srce mu je plalo, kakor da bije s kladivom.

Dana je prinesla album in Benjamin je zapazil, da so profesorjeve razglednice posebna zbirka. Obšla ga je tesna bolečina. V prvem hipu bi bil najrajši vstal, toda nato se je zazdel sam sebi smešen, neroden in nespameten.

»Kakor da si sam na svetlu!«

Rad bi bil eno prečital, nazadnje je Dana vzela eno ter mu jo pokazala:

»Ta meni ugaja!«

»To je Ifigenija,« je dejal. »Da, to je Feuerbachova — tudi meni zelo ugaja.« In v naglici je preletel zadnji stavek, ki se je glasil:

»Rad bi videl, da bi tako vsa naša domovina gledala na morje!«

Benjamin je bil za hip pomirjen; obšlo ga je veselo upanje: »Fant je še zmerom stari pridigar.«

»Tudi jaz sem imela rada take slike!« je nekoliko zaspano menila gospa.

»Meni se zde prezalostne!« je dejala

Poldka. »Kdo bi vzdihoval s povešenimi očmi!«

Zdaj je šele Benjamin zapazil, da sta najmlajša dva tudi že odšla iz sobe. Nande se je oglasil, kakor bi se bil zbudil.

»Midva s Poldko sva enaka!«

»Moj Bog, kako pa sediš!« mu je smehljaje se dejala gospa, zapazivši, da skoraj leži na stolu.

»Vidiš, ker nisem dobil mleka v čaj!« je menil ter skomizgnil z rameni. »Ali nisem dejal, da se me koj loti zaspanec. Ne, tega nisem dejal, a mislil sem si. In — ah, kaj! Kdo bi se zmerom hvalil.«

»Kaj — in?« je vprašala radovedno Poldka ter se, udarivši ga po roki, ko je segal po mapi, samoljubno ozrla v Šolarja.

»Zdaj bomo videli še tisto, kar skrivaš! Kar čitaš pri luni, kajti luč ni poetična!«

»Teh skrivnosti gotovo ne pokažete,« je menil Šolar počasi ter čutil, kako ga je nekaj pogrelo v srce. Vsa kri mu je udarila v lice od čudne zadrege.

»Saj ni nič! Na, kar poglej!« je zardela ter mu ponudila album. »Toda kaj si hotel reči?«

»Radovednica! In sem hotel reči, da res lahko zadremlejš od zaslužnosti spanje zelenih zaslug, če rešiš komu življenje. Ali ne, Benjamin?«

»Zdaj ne bo tega konec! In pravzaprav me nisi rešil ti!« je dejala trmasto.

»O, tudi jaz imam zasluge; in če kdaj dobiš moža — jaz sicer ne verjamem, ti si kot živo srebro, ki bo povsod ušlo!« ...

»Samo da pride v pravo posodo!« je strokovnjaško smešno zatrdil Šolar.

»— če ga kdaj dobiš, nama mora izplačati nagrado za tvoje življenje. — Bomo videli, na koliko te bo cenil!«

Poldki se je povесil nos; Benjaminu je v svoji užaljenosti še bolj ugajala.

»Ti samo zbadaš!« se je otresla ter zaprla album. In od jeze so ji solze stopile v oči.

»No, no, da tako vzkipevaš!« jo je tolažila gospa.

Dana je nemo gledala vse to ter plaho sedela na koncu mize. Na obrazu se ji je zrcalila neizrazna bolest. Vsaka nerodna Poldkina kretanja ji je poklicala senco na čelo. V čudni ljubezni do mlajše sestre jo je bolela vsaka njena neokretna misel, smeh in samoljubna beseda. Tako je sedela pri mizi čisto neopažena, zamišljena sama vase ter nekam materinsko čustvovala s sestro. Šolar se zanjo ni zmenil, dasi je skrivaj motrila vtis Poldkinega vedenja na njegovem licu.

»Nič!« je planila Poldka kvišku. »Naj me nikar ne žali z možem! Včeraj je trdil, da dobim majhnega in okroglega!«

Nande se je nasmejaj.

»Pa ga ne vzemil Zavoljo tega naredim mir. Daj roko!«

Poldka je nekaj časa molčala, si otrnila solzo iz očesa ter pograbila brata za lase:

»Ná, za pokoro!«

»Ti si pa hud izpovednik!« je menil Nande.

Omizje je prasnilo v smeh. Šolarju je v glavi brnelo od sladke bolesti.

Dana se je skrivaj stisnila skozi vrata, obstala na verandi ter se v silni bolesti, ki ji je grizla srce, naslonila na šipo. Bridke solze so ji orosile lice.

»Neumnica,« si je dejala čez hip. »Sestro bi rada izpodrinila!«

In takrat se je v njenem srcu porodil svetel sklep:

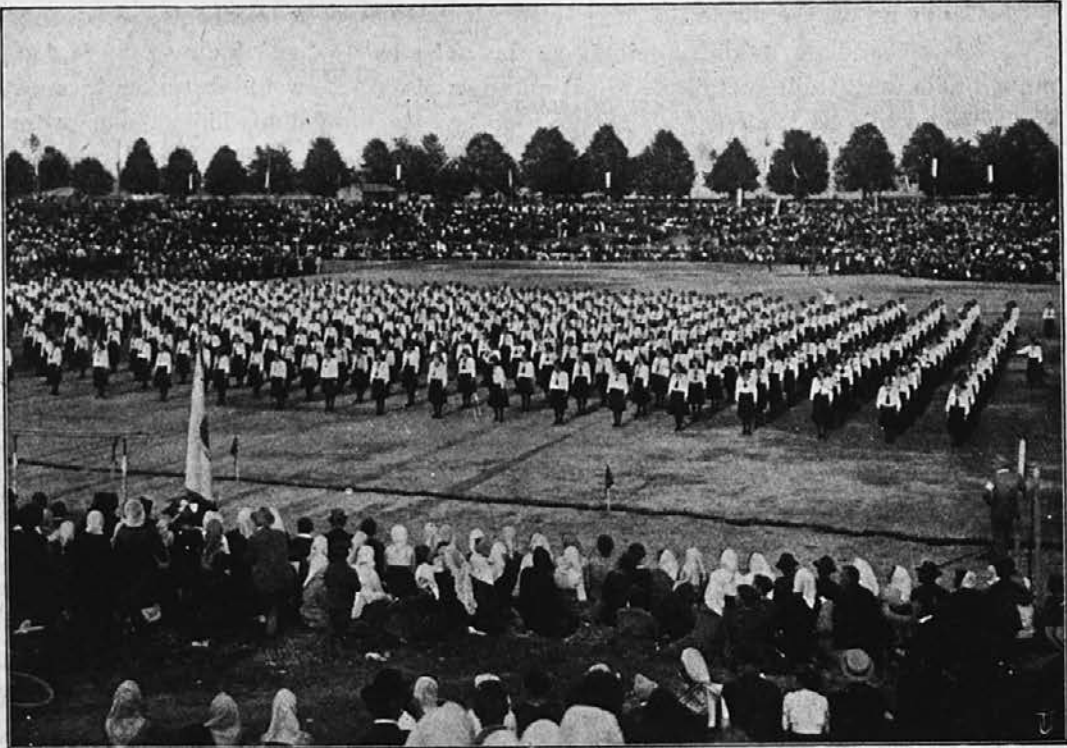
»Nikoli, nikoli mu ne razodenem! Samo da dobi Poldko, samo da bo srečen!«

Preko trga je krevsal stari Malik s kmetom ter mu še na pragu naročal:

»Kupite, zaarajte, kakorkoli, toda vse do jutri zvečer! In zvečer že prvo čredo na kolodvor!«

»Práv!«

Dano je pogovor streznil; za hip se je sramovala svoje slabosti ter šla nazaj.

Fot. Avg. Zaletel.

V. katoliški shod v Ljubljani: Orlice v Stadionu.

Baš ko se je Benjamin poslavljaj, sta stopila z očetom v sobo.

»Ta posojilnica!« je dejal Malik. »Ali že greste? Prav škoda! Pa drugič kaj več, in da se ne boste ogibali naše hiše; jaz imam rad človeka, ki se razume na mojo stroko. In stara hiša, gospod asistent, staro vino!«

Benjamin pa se je poslavljaj ter se šele po poti grede spomnil, da je Poldki dal trikrat roko.

In zaspal je tisti večer v mislih na živo dekle, ki je tudi mirno spalo, dočim je njena sestra v bridkosti in muki prečula noč:

»Nikoli mu ne razodenem!«

VI.

Po onem večeru sta se gospa Amalija in njen sin skoraj izogibala; to je tisto nerazumljivo umikanje dveh oseb, ki sta si vedno pred očmi, a sta kljub vsem ljubeznivostim vedno v rokavicah in zapeta od nog do glave. Mati je izkušala ustreči sinu in sin tudi ni šel zvečer nikamor, toda nekaj je bilo med njima, ki jima ni dalo priti do prave besede. Gospe se je čudno zdelo, da ni ves teden nikamor silil, temveč ostal doma in se vneto bavil z geometrijo.

»Pa je vendar bil strah neupravičen,« si je ponavljajala, »in to je pač razumljivo, da mora tja, če ga vabijo,« se je tolažila in že menila, da se bo vse pomirilo in rešilo.

V soboto zvečer je nervozno gledala na vratih, večkrat nemirno pogledovala na uro in spet zrla skozi okno. Večerjo je bila že odstavila in menila:

»Danes bo pa vse mrzlo.«

»Res,« je dejala dekla, »najbrž se je nabralo mnogo dela, kajti tudi svetnik še ni šel mimo in okna v pisarni so bila še svetla.«

»Da, da, sobota,« je odvrnila nekam potolaženo gospa, vendar kljub temu je hodila k oknu ter se neprijetno spomnila, da sta šli Malikovi zvečer proti gozdu.

»Nastavel« jo je grelo v duši. »Ker ni bilo njega, se pode one za njim.« In dušena ljubosumnost, skoraj nekakšen strah, jo je zbadel v srce.

Malikove so šle kakor vsako soboto v župnišče po knjige in niti mislile niso, da je Benjamin še v pisarni.

Gospa Amalija je hodila nervozno gledat v kuhinjo, na cesto in vrt. Šele čez dolgo uro je zagledala na cesti moško postavo med dvema deklicama; ena se je na glas smejala. Vsi trije so postali za hip pred vrati. Gospe Amaliji je bilo vse jasno.

»In da jih ni sram, tu pred mojimi očmi, pred mojimi vrati!« se ji je izvilo iz prsi. »Večerjo pusti, da mu omrzne, in gre na izprehod.«

»Pa da držite besedo, gospod Šolar!« je še zaklicala Poldka za njim.

»Prav gotovo!« je odvrnil in pozdravil.

Deklici sta odbrzeli, on je stopil v hišo:

»Dober večer, mama!«

Matí mu je počasi odgovorila in vprašala s prikritim očitkom:

»Bog daj, ali si šel na izprehod?«

»Žal da ne!« je odvrnil ter slekel površnik. »Svetnik je hotel, da rešimo preudarek za prihodnje leto!«

»Pa ste morali ostati v pisarni?«

»In smo morali ostati; saj veš, če svetnik reče! Naenkrat pravi, da se mu mudi, ker hoče še ta teden v mesto na ravnateljstvo. In kaj se to pravi: izvleči moraš lanske račune, letošnja poročila in Bog ve, kaj še; pa saj tebe ne zanima pisarna, mama.«

Gospa Amalija je ob zadnjih besedah nekoliko osupnila; resnično, pisarna je ni zanimala, a dobro se ji je zdelo, če je sploh govoril; zdelo se ji je, da je pri njej še kot majhen deček, ki vprašuje o Bogu, o ciganih, o igračah. S čudovito ljubeznijo je pripravljala krožnike in brisala žlice; sin je zamišljen, čudno zamišljen strmél predse, kakor bi ga nekaj grizlo in mu ne bi dalo miru.

»Kdaj pojde?« je vprašala gospa.

»Kdo?« je privzdignil glavo ter zardel. »V četrtek, če ne prej,« je spet zastrmel v žerjavico, ki je žarela skozi vratca.

Gospa je zapazila njegovo zadrego.

»Ali odhaja tudi kdo drugi?« je pripravila skledo. »Zdaj lahko greva večerjat, čas je že.«

»Ne vem!« je odvrnil, čuteč, da mu je kri udarila v lice. Zdelo se mu je vse tako nerodno in neprijetno. Bilo mu je, kakor bi mati vedno stikala za njegovimi mislimi, in to ga je prepričevalo, da je nečesa kriv, da ni popolnoma odkritosrčen in zraven ga je še tista opomba svetnikova tako neprijetno zadela.

»Vse se je spravilo nadme,« si je mislil, »vse ima pravico gledati v moj vrt.« Naenkrat se mu je zadelo, da si lasti vsakdo očetovsko oblast nad njim. Vsakdo, še stari portir se važno postavi, ko mu daje pošto in se zraven smehlja, dobrohotno smehlja. Kar nenadoma se je usula nanj vsa ta nepotrebna očetovska skrb, tista nujna želja vsakega, ki ga sreča, izvedeti edinole od njega, kako se počuti.

In nocoj še svetnik s tistim zbadljivim, živim pogledom.

Tudi pri večerji se je nerodno premikal ter se izogibal materinim pogledom. Prekladal je vilice in se prisiljeno smejal.

»Pomisli, tega ti nisem še povedal, notarjeva se hoče ločiti od moža. Človek bi dejal, da je nora. Kar čez dan si je izmislila, da je on ne razume, ker je tako ljubosumen.«

»Njegova ljubosumnost je že v pregovoru,« je dejala gospa.

»No, v trgu,« — je rekel in odrezal kos kruha, — »kaj vse ni v trgu v pregovoru. Saj človek sam ne ve, kdaj ga ujemo jeziki. To je grdo glodanje ob tuji časti in imenu. In vsaka beseda ima v teh ušesih najmanj petero pomenov. Zdaj so se lotili že mene,« je dejal z razdraženo-veselim glasom in si otrl ustnice. Zmečkal je servijeto in jo trdo položil na mizo. »To je že od sile. Zaradi švedrastega čevlja ti lahko sede ženske pet ur skupaj in ga oberejo do zadnjega žeblja; naj bo, so pač ženske, a v trgu so čenčasti tudi moški. In vsak ima pravico kaj reči. Odkar nisem bil en večer v družbi, gre govorica samo o meni, pravijo. In kaj so uganili?« je položil roko na mizo in pogledal mater.

»Kaj?« je začudeno spustila vilice na krožnik. Sinovo razdraženo vedenje ji ni nič ugajalo. »Kaj so uganili?«

»Da se ženim!« se je zasmel, da se mu je tresel ščipalnik na nosu. Toda poznalo se mu je, da mu je stvar neprijetna.

Gospa Amalija je osupnila; zdelo se ji je, da je za hip udarilo nekaj med njo in sina. Prsti so se ji rahlo tresli, ko je potisnila krožnik od sebe.

»Tako?« je povlekla. »Da se ženiš,« je ponovila besedo, ki jo je pekla v dušo. »In kdo to pravi?«

»Kdo? Saj je vseeno, Toda če bi si izmislili, da se ženim tu v trgu, da stičem za nevesto tu kje, toda najbolj nesramno je od ljudi, da podtikajo druge reči, Danes,« je povzel. »se postavi predme svetnik in mi

dobrohotno, skoraj poredno mežika: „No, kdaj bo poroka?”

Jaz sem obstal osupel in brez besede, ves začuden, da se tako poniža.

„Kako menite, gospod svetnik?” sem vprašal.

„No, če je že oglas kaj vplival?” se je smehljaj. „Mama, to je strašno! Zdi se mi, kakor bi nosil tudi že na hrbtu plakat in bi otroci dreveli za menoj. — Na, tu beri — in to naj bi bil jaz?” vstal je, jezo stopil parkrat gor in dol po sobi in se ustavil pred materjo z rokami v žepu. »Svetnik je še smehljaje se pripomnil: „Samo tako natančno bi se ne smel opisati.” Izkušal sem se opravičiti, da nisem. „Saj to morate reči, prijatelj!” je dobrohotno zamahnil z roko. „Je že prav, je že prav.” — Ali si prebrala?»

»To mi je že znano. Že pred dnevi me je opozorila — neka gospa,« je dejala, ker ni hotela omeniti Malikove, in položila list na mizo.

»Že pred dnevi?» se je začudil.

»Ali ti naj vse nesem na nos? Saj to nič ne pomaga.«

»Pomagala« ji je očital. »Saj nisem več otrok, da bi ne smel vsega vedeti! Jaz ne prenesem tega varuštva od ljudi — vsak se mora vtakniti v moje zadeve in prav jim pride vsaka čenča. Jaz se hočem tega otresti in jim zavežem jezike.«

»Nikar se ne jezil!« je prosila mati. »Saj veš, da mlademu človeku hodijo povsod za petami, če se le ozre za dekletom. To je vsak prestal. In kako boš zaveza ljezike?»

»Vidiš, to pride od tega, ker ne zahajam vedno v njihovo družbo. Pri Ceju se zbera vsak večer in potem se spravijo na nenavzoče. Toda tja ne maram. Sicer pa nisem šel drugam kakor k Bolki in Maliku.

Pri teh besedah se je gospa nemirno zganila.

»Čudno, da ne postavijo straže. Toda jaz, jaz jim zavežem jezike.«

In stopil je po sobi gor in dol, pobobnal s prsti po šipi in se glasno nasmejal.

»Mama, kaj misliš, če bi se res oženil?»

Naslonil se je na mizo in ji toplo pogledal v oči.

»Potem bi imel mir.«

»Oženil?» je zategnila mati, pospravljala krožnike in se izogibala njegovemu pogledu.

»Rad bi se otresel, to se pravi, potem ni... potem je človek bolj samostojen, sam zase... In mir ima pred ljudmi,« je jecjal, kakor bi se opravičeval.

»Potem bodo šele dejali, da si res iskal ženo v časopisih,« je trpko opomnila mati ter zvišala luč. »In šteli si bodo v zasluho, da so morda sami nekoliko vplivali.«

»Jaz ne razumem, kaj misliš?»

»No, Bog ve, ali si ni izmislil te stvari kdo v trgu s kakšnim posebnim namenom — saj veš, želja rodi misel, pravijo. In zato, jaz mislim, da si ne boš

iskal neveste med temi kramarji —« je sovražno opomnila.

»Kramarji?» je ponovil Benjamin.

»Površna inteligenca!« je zaničljivo dejala mati in odnesla posodo v kuhinjo. V njenih besedah je bil čuden srd, negotov strah in žaljena ljubezen, stisnjena ljubosumnost in zahteva po oblasti. Sinove besede o samostojnosti so ji parale srce kot nož. Ko se je vrnila, je pripomnil sin:

»Toda če prav pomislim; od drugod je tudi ne morem sneti, razen po časopisih,« se je zasmejal. »Toda pustiva, mama, pustiva te reči, kaj ne? To so pravzaprav dolgočasne reči!«

»Kakor veš!« je kratko odgovorila.

»Pogovarjava se o ženitvi; to je res neumno, skoraj otročje. — Kakor bi bila največja naloga teh klepetavih jezikov, da spravijo dva skupaj, kaj je nadalje, jih ne briga,« je govoril in hodil gor in dol po sobi.

»Nalašč ne!« se je ustavil pred materjo.

»Kakor veš.« In v očeh se ji je veselo zablistalo. Sin je bil preveč zatopljen v svoja razmišljanja, da bi bil opazil njen veseli pogled.

»Saj se ti ne mudi,« je dejala. »Vse bo še prišlo.«

»Tudi jaz tako mislim, da bo vse prišlo. Samo svetnik me pa jezi; zakaj se on vtika v take stvari.«

»Jaz mislim, da mu je za tvoje dobro ime,« je menila gospa.

»Za dobro ime?! — Toda jaz ne maram nobenega pokroviteljstva. V uradu je moj predstojnik, dobro, toda zasebno —«

»Kdo drugi bi dejal, da uživaš protekcijo!«

»In jaz prav tega ne maram! Kar zaslužim, kar sem sam vreden, to naj bom. In potem ni človek nikoli dovolj hvaležen, pravzaprav je vsakrat, ko hoče narediti nekaj po svoje, nehvaležen. Vidiš, to je tisto, kar se mi upira, rekel bi, gabi,« je dejal, stisnil pesti ter stopil po sobi.

Gospa je ob teh besedah zastrmela vanj.

»Kakor bi hotel tudi meni nekaj očitati!« ji je šinilo v glavo. »Zdaj vem, kam vse meri. Hvaležnost ga peče. Zdaj mi je jasno in od te strani ga nisem poznala.« Ob tej misli je bilo njeno materino čustvo užaljeno. »Da mora biti hvaležen, to ga boli, rad bi bil svoboden, brez dolžnosti. To je otrokovo plačilo materi na stara leta.«

Gospo je pograbilo. Potegnila je prst z mize. »Sama črna nehvaležnost vas je, vse moške! To imam za plačilo! O, vem, kam meriš!«

Sin se je začudeno razkoračil, kakor je stal, z rokama v žepu ter se osupel zasmejal v zadregi.

»Ti! — Ti, ti se pa smeješ!« se je obrnila na vratih. »Ti se smeješ materi!«

»To, to je tvoja hvaležnost! Kdaj sem zaslužila, kdaj sem zaslužila, da se smeješ svoji materi. Ali s tem, da sem te vzgojila?«

Ta očitek je sina zadel v srce. Kajti niti od daleč ni mislil na to. Postal je za hip, nato stopil korak naprej ter dejal s tresočim se, očitajočim glasom:

»Mama!«

Gospa Amalija pa se je trdo prijelala stola in si brisala od jeze in žalosti solzne oči. Tisti hip se je čutila strašno nesrečno.

»Mama, saj jaz, jaz, jaz...« je jecljal ob njej in se trudil, da bi ji pogledal v obraz. »Kaj ti ne pride na misel? Pa se tako razburiš?«

»Proč. Zdaj že vem, vse vem, kako čutiš in misliš. Slab sin, slab sin, ki se posmehuje materi! Proč!« je iztrgala roko iz njegove in ga sunila od sebe.

»Tako!« je bruhalo iz sina.

Zaloputnil je vrata za seboj ter sedel v temi na svojo posteljo.

Gospa Amalija se je stresla. Sinov trdi korak jo je bolel v srce. Zdelo se ji je, da jo je polil mrzel curek. Dolgo je strmela v vrata, skozi katere je odšel. Nato je upihnila luč ter odšla v kuhinjo in mrmrala:

»Tega se je naučil pri kramarjih, prej ni bil tak.«

In gospa Amalija se je sama sebi smilila.

»Pa še zagrozil je. To so ga naučili tu! Da bi vsaj šel kmalu odtod!«

Ko je hotela vtakniti nit v šivanko, so se ji oči zameglile. Roke so ji padle v naročje, pogled ji je zastrel v noč.

»Tako bo šlo in naenkrat bom sama,« ji je zaživel v mislih, »naenkrat bom sama.«

Začuvši sinove korake, se je zatopila v šivanje.

»Ali pojde ven?«

Sin pa je prišel v kuhinjo iskat užigalice. Stikal je med posodo, dasi je dobro vedel, kje so, ter se oziral na mater. Nato je obstal tik za njo, gledal jo nekaj hipov ter jo počasi, smehljaje se vprašal:

»Ali je moje modrovanje res vredno take jeze?«

V njej se je zganilo toplo čuvstvo, a neka čudna trma ga je ohladila. Obrnila se je v stran ter molčala.

Sinu se je zdelo, kakor da ga bije v lice. Skrčil je od bolečine pesti ter si grizel ustnico.

»Jaz nisem kriv!« je mrmraje odšel v svojo sobo, prižgal luč ter se naslonil na mizo. »Kaj ji je?« se je vprašal. »Kaj ji vendar je?«

Zdelo se mu je, da je v neki zagati, iz katere ne ve ne kam ne kod. Začel je hoditi po sobi; čez četrte ure je obstal pred oknom, uprl pogled proti gori pred seboj ter dejal:

»Torej jutri pojdem na Čaven!«

Upihnil je luč ter legel spat.

Po polnoči so se narahlo odprla vrata v njegovo sobo; mati je obstala pred posteljo svojega sina, popravila odejo na njem ter se spet narahlo vrnila v svojo spalnico.

(Dalje prihodnjič.)

Uboštvo.

(Štajerski motiv.)

S slemén dveh vrhov gledata
se beli cerkvi
svetega Roka in Lenarta.
V dolini vmes šumi
gost les in potok v sencah žubori
od kamena do kamena.

S slemen dveh vrhov dvoje koč
sí v okenca strmi
v skrbeh, v uboštvu dan in noč...
V jok, v smeh otrok zvoní
sveti Rok in sveti Lenart vmes brni
na jutro, opoldne in na noč.

O, še na delopust tožnó
mi sveti Rok zvoní:
»Pri nas nič kruha nimamo...«
»Pri nas ga tudi ni...«
se sveti Lenart z drugom žalosti
nad senčnato dolinico.

A vmes zvoní onkraj gorá:
»Bo Bog že bolje dal...«
O, tam se fara sred poljá
blešči v odsvit doljav,
tam ni gladu, ni ubošva, ni težav,
tam svet je, tam Amerika...

Alojzij Remec.

Darovanje.¹

(Po narodnem motivu.)

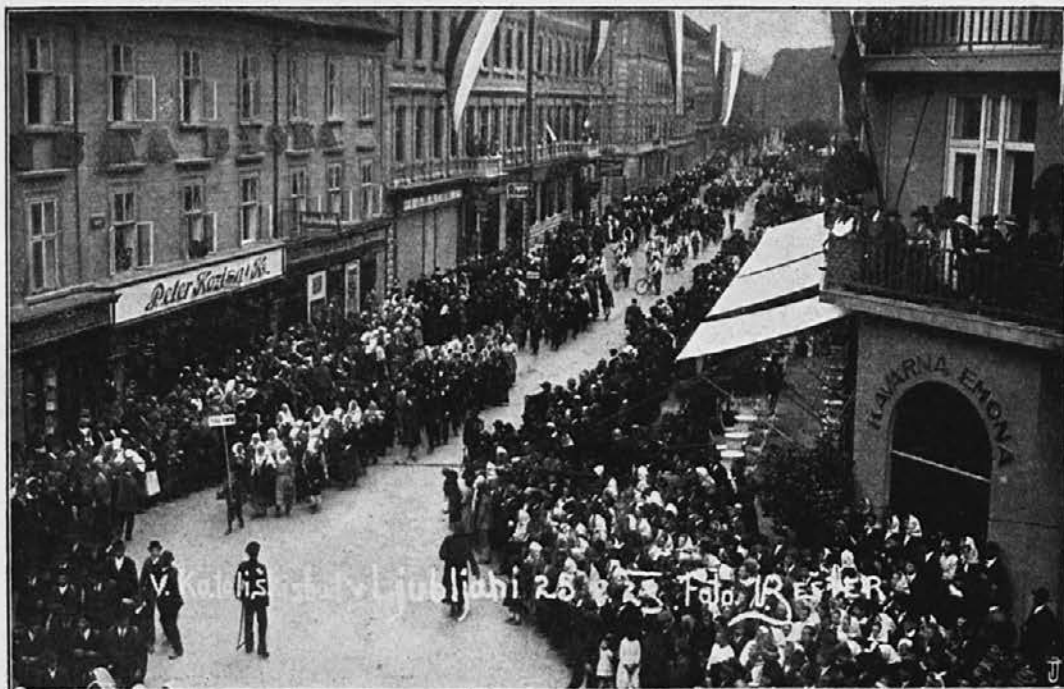
Že blizu sveti je Mihél,
zori po trsju muškafel;
že barva grozdje se lepó,
utrgal bi jagodo sladkó. —
»Ne trgaj pred Šmihelovim,
daruj ubogim jo mrtvim:

za verne duše v vicah jo daj,
da prej pokliče Bog jih v raj;
in za nedolžno dečico,
ki mlada je morala v zemljó,
ki več ji solnce ne blešči,
več zanjo grozdje ne zori.

Bo jagode Šmihel pobral,
ki boš jih zanje daroval,
pa dečici delil jih bo,
ko h gođu voščil mu prineso...
Ne trgaj pred Šmihelovim —
daruj ta ubogí dar mrtvim!«

Janko Glaser.

¹ Ljudska vera trdi: kdor zoblje grozdje pred Šmihelovim, ta ga odjeda vernim dušam, zlasti mrtvi deci.

V. katoliški shod v Ljubljani: Slavnostni sprevod.

Hadžija Vlašič.

Magajna Bogomir.

Truma bednih muslimanov iz Bosne je bila internirana in nastavljena na Kras. V nedrskih četverstopih in s povešenimi glavami so prikorakali v vas. Bosi so bili in raztrgani, dasi je bil mrz in se je burja igrala z njihovimi capami in s turbani, ki so bili ohlapno oviti krog zamazanih fesov.

Vsi so imeli temne obraze, polzaprte oči in besedico kismet na ustih, vsi razen Hadžije Vlašiča. Ta je korakal velik in ponosen in ustnice so se mu neprestano tresle v prezirljivem nasmehu.

Vse je delal Hadžija Vlašič, kopal je rove, stoječ skoraj do kolen v napolzamrzlem blatu, nosil velike kupe opeke v svojem naročju na hrib in vlekel vrvi v čolnu čez narastlo reko, ko so gradili most. Vse, kar so mu ukazali, je delal, le svinjske juhe ni hotel piti.

Častniki so kupili svinjo, vojaki so jo zaklali. Častniki so pojedli pečenko, vojaki so pojedli ostalo meso, juho so pa prinesli Hadžiji Vlašiču; prinesli so mu jo samo zato, ker so vedeli, da je ne bo pil.

»Na pij, Hadžija, svinjsko juho,« so rekli in mu pomolili skodelico pred obraz. Tedaj se je Hadžija Vlašič prvič uprl. »Ne bo pil svinjske juhe Hadžija Vlašič, nikoli je ne bo pil,« je rekel. »Imam doma dom, pet sto ovac in tri tisoč sadnih dreves, a še nikoli nisem pil svinjske juhe. In kako naj jo pijem, jaz, ki sem bil v daljni Mekki na prerokovem grobu.«

Pa so ukazali častniki zabiti kol v zemljo, potegniti vrv čezenj in rekli: »Hadžija Vlašič, toliko

časa boš privezan, da boš pil svinjsko juho.« On pa je odgovoril: »Hadžija Vlašič je ne bo pil nikoli.«

Roke so mu položili na hrbet, ovili vrv krog njih in ga potegnili na kol, da se je komaj s palcema nog dotikal zemlje. Visel je in se smejal z obupnim smehom. Trpel je velike muke in vedno bolj mu je črnel obraz. Častniki pa so stali z zadovoljnimi obrazi krog njega in kadili cigarete.

Hadžija Vlašič je trpel bolečine, a ni odprl ust, da bi izpregovoril odrešilni: »Pil bom.« — Nazadnje se mu je spodnja čeljust povescila in slina se je pcedila iz ust. On pa je molčal.

Niso pa molčali domačini, ki so gledali oddaleč. Vedno glasnejše mrmranje je prihajalo od tam. Ohrabrila se je Danica, županova hčerka, stopila k častnikom in jih poprosila, naj izpuste Hadžijo. »Tako,« so rekli, »le svinjsko juho naj pije.«

Šla je k njemu. »Hadžija, pij juho, saj je vseeno.« A Hadžija je odkimal. Tedaj je Danica potegnila nož in prerezala vrv, da se je ubogi Hadžija zgrudil na tla k drogu. Vojak čuvar se je razsrdil, potegnil žilavko, zamahnil in zadel Danico čez obraz. Kri se je pokazala na licu.

Domačini so zagnali krik, mati je priskočila k Danici in jo odvedla v hišo. Častnike je bilo sram, ukazali so vojaku, naj odide, in odšli tudi sami.

Vsa truma domačinov je sledila Danici v hišo; in glej, za njimi je prišel tudi Hadžija Vlašič. Pristopil je k njej, ji poljubil roko in izpregovoril: »Hadžija

Vlašič se ti zahvaljuje, roža prejasna! Doma imam dom, pet sto ovac in tri tisoč sadnih dreves. Vse to bo tvoje, ako hočeš biti moja.«

Danica se je tedaj, dasi je bila ranjena, nasmehnila in rekla: »Ni mogoče, Hadžija Vlašič!«

Hadžija Vlašič je molčal in molče odšel iz hiše.

Margarita.

Magajna Bogomir.

Signora Marta, kakor so jo klicali v predmestni hiši, kjer je stanovala, je ležala že tri dni mrtva na svojem revnem ležišču. Nihče ni vedel, da je umrla. Kdo naj bi se pač prikazal v zadnji kot širokega petega nadstropja, v kot, kjer polega vlaga po zidovih in odpada omet od njih. Poleg tega je bilo tisti teden pred božičem in mraz se je naselil v ono samotno, v kateri ga je vsak dan posečala burja skozi ubite šipe.

Nihče ni vedel, da je umrla, tudi njena štiriletna hčerka Margarita ne, saj otrok ni poznal smrti.

Margarita je bila otrok in vendar je stregla mater v njeni štirinajstnevni bolezni. Z bolnim smehljajem na ustih je zrla mati, kako je dekletce gospodinjilo v sobi, o kateri bi vsakdo mislil, da v njej sploh ni mogoče gospodinjiti. V enem kotu je stala majhna, ostarela peč in poleg nje zaboj, ki je bil za shrambo jedil. V drugem kotu je stala materina postelja in poleg nje na tleh kup cunj, ki so bile Margaritino borno ležišče.

»Vzemi lonček z vodo in postavi ga na peč,« je velela mati hčerki. Margarita je zvesto ubogala.

»Tako! Sedaj odpri zaboj in vzemi štiri krompirje, ostrži jih in deni jih v lonček! — Dobro! Sedaj zakuri, le preveč ne naloži na ogenj, da nama ne zmanjka premoga.«

Tudi to je storila hčerka. Ko je bil krompir kuhan, je mati vzela dva, dva je dala deklici. Tako je šlo dan za dnem skozi vso dobo bolezni. Ko pa ji je štirinajsti dan zopet ukazala, naj da krompirje v lonček, je Margarita žalostna obstala ob njeni postelji.

»Ni ga več, mamica! — Pa ne bodi žalostna, mamica. Včeraj mi je dala nona Marija hlebček kruha in malo sira zunaj na hodniku. Takoj ti prinesem.«

Mati se je tedaj sklonila, privila hčerko k sebi in jo pogladila po laseh. »Nisem lačna, Margarita! Čutim, da mi bo bolje, da bom zaspala. Ostani pridna, Margarita!«

Otrok jo je gledal dolgo in vprašujoče. Ona se je ulegla nazaj. »Daj, le jej kruh,« je rekla še komaj slišno.

Mamica je zaspala in spala trdno in nepremakljivo tri dni.

»Kako trdno spi,« je rekla Margarita, ko ji je položila roko na čelo in se mati ni prebudila. »Le mraz ji je zelo.«

Stopila je v kot, kjer je imela svoje ležišče, pobrala cunje in odela z njimi mater.

»Tako! Sedaj ji ne bo več mraz. Sedaj bo spala trdneje in ozdravela bo. Dobro je, da spi.«

Tretji dan je pojedla zadnji košček noninega darila in zaskrbelo jo je, kaj bo, ko se mamica prebudi. Nič kruha ne bo več zanjo. Položila je prst na ustnice in premišljevala. »Ali ni danes božični dan? Da, mora biti, saj je mamica rekla, da bo kmalu. V mesto pojdem in poprosim ljudi kruha.«

Zunaj je zaslišala burjo in si ogrnila raztrgan šal čez ramena. Tiho, tiho je odprla vrata, da bi ne zbudila mamice, in stopila na stopnišče. Tukaj se ji je pridružil gospod. Lep je bil ta gospod in nadvse mil je bil njegov obraz.

»Z menoj pojdi, Margarita,« ji je rekel in jo prijel za roko. Njej je bilo prijetno, da jo gospod pozna. Tiho je stopala za njim in občudovala njegovo dolgo suknjo in lase, ki so se mu spuščali čez ramena. Gospod jo je pripeljal na cesto in jo vodil po ulicah proti morju.

»Lepo bo pri meni, Margarita,« ji je rekel, se sklonil in jo poljubil na mrzlo, prezeblo in sestradano lice. Ona pa je šla kakor v sanjah za njim.

Velikanska množica ljudi se jima je privabila po ulici nasproti. Možje, žene z otroki v naročju, dekleta z upadlimi lici, mladeniči koščenih rok in iskrenih se oči.

»Kruha, kruha!« je donelo od vseh strani iz množice. Margariti se je prikazal nasmeh na ustecih.

»Tudi jaz hočem kruha, kruha; za mamico ga hočem.« Začrnelo je nenadoma, kratko in rezko. Več ljudi je kriknilo in se zvalilo po tleh. Tudi Margarita je začutila nekaj ostrega, bolečega v prsih. Prikazal se je majhen curek krvi in se vil vijugasto naprej po šalu. Zgrudila se je in se nasmehnila. Kajti oni gospod se je sklanjal k njej in ji šepetal:

»Dobili bosta kruha, ti in tvoja mati. Dobili bosta pri meni kruh, poživljajoči kruh večnega življenja.«

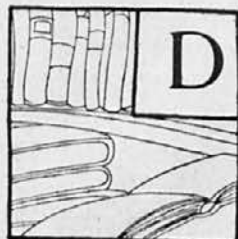
Še enkrat se je nasmehnila Margarita in nato zaprla oči — — —

Pregled naše umetnosti.

Viktor Steska.

11.

Drugi naš znameniti slikar 18. veka je Franc Ilovšek. Krščen je bil v Mengšu 4. oktobra 1700 in je zato dobil krstno ime isto dnevnega svetnika sv. Frančiška Asiškega. Bil je sin Andreja Ilovška (Illouschek) in njegove soproge Elizabete. Botrinila sta mu kapelan Gregor Čandik in Jera Prehulka iz Malega Mengša. Oče je v krstni matici označen kot gospod brez natančnejših podatkov. — Znano pa je iz drugih matičnih vpiskov, da je bil Andrej Ilovšek orglavec v Mengšu, ki je došel iz Maribora kot sin Mihaela. V Mengšu je živel tedaj cerkovnik Mihael Vogrin, ki se je 28. februarja 1683 kot vdovec poročil z osemnajstletno Elizabeto Prešeren iz Malega Mengša, rojeno 1. novembra 1664. Cerkovnik Vogrin pa je umrl in 16. nov. 1698 je orglavec Andrej Ilovšek peljal pred oltar štiriintri-desetletno vdovo Elizabeto, s tem pa je obenem združil poleg svoje orglavske službe še cerkovniško. Vdova Elizabeta je imela iz prvega zakona več otrok, z Andrejem Ilovškom pa šest. Prvi sin je bil iz tega zakona Mihael, drugi naš slikar France. Elizabeta Ilovšek je umrla 12. septembra 1722 v 58. letu.¹

L. 1723 srečamo Ilovška v Ljubljani. V poročni matici stolne župnije čitamo, da se je Franc Jožef Ilovšek poročil dne 11. aprila 1723 z Marijo, hčerko Andreja Vidmayrja. Priči sta bila slikar Mihael Reinbalt in Janez Bečnik.² Nevesta je bila štiri leta mlajša od ženina.³

Iz tega zakona so izvirali trije otroci: Marija Ana, krščena v Mengšu 31. maja 1724, Katarina Jozefa, krščena istotam 10. aprila 1727,⁴ in Kristof Andrej, krščen v Ljubljani v stolni župniji 28. novembra 1729.⁵

Ker je bila hči Katarina Jozefa rojena v Mengšu l. 1727 in Kristof

Andrej v Ljubljani l. 1729, smemo sklepati, da se je Ilovšek, ki je bil 16. febr. 1729 še za botra v Mengšu, l. 1729 preselil v Ljubljano. Hči Kat. Jozefa se je poročila 5. avgusta 1743 v florijanski cerkvi v Ljubljani z Jos. Sicem (v matici: Schüttsch, v oporoki: Shiz).

Ilovškova prva soproga je umrla l. 1749. Na novo se je poročil 10. novembra 1749 z Marijo Ano, vdovo kiparja Jakoba Gabra. Ker pa je bil Ilovšek prej krstni boter otroku Jakoba Gabra, je bil z nevesto v duhovnem svaštvu in je moral zato prositi spregleda zakonskega zadržka, ki mu je bil prideljen 11. oktobra 1749.⁶

⁶ Škof. arhiv.

Fr. Ilovšek, stropna freska v svetišču župne cerkve v Kamniku.

¹ Smrtna matica v Mengšu.

² Poroč. matica stolne cerkve.

³ Zbornik UZD, II., 118.

⁴ Krstna matica v Mengšu.

⁵ Krstna matica v stolni župniji.

Do l. 1740 Ilovšek ni imel svoje lastne hiše, ampak je osebenkoval. Davka je plačeval l. 1731, ko ga prvič ugledamo v davčnih knjigah, 3 goldinarje 2 krajcarja in 2 vinarja; l. 1740 pa 3 gld. 56 kr., l. 1752 2 gld. 30 kr.,⁷ pozneje za hišo in vrt 23 kr., stražnine 24 kr., kontribucije 2 gld. 40 kr. 1 vin.⁸

Leta 1740 si je kupil Ilovšek od vrvarja Jurija Langa tedaj enajsto hišo v Rožni ulici, sedaj št. 21.

Ilovšek je bil slabega zdravja, zato pogostoma bolan, kakor sam priznava v svoji oporoki. To je napravil 3. maja 1764. Na oporoki je pač njegov pečat, podpisati se pa slikar ni več mogel, ker je bil od kapi zadet. Priči sta bila duhovnik Janez Matej Sušelj in Janez Lovro Jakše. V oporoki slikar imenuje sebe meščanskega freskoslikarja. Oporoka se glasi:

1. Svojo dušo priporočam Bogu, da jo sprejme v večno blaženost. 2. Za svojo dušo volim 20 sv. maš po 17 kr. 3. Svojim trem otrokom prvega zakona, Mariji Ani, Katarini Jozefi in Andreju Krištofu, volim svojo v Rožni ulici stoječo hišo, v kateri sedaj stanujem, z vrtno vred proti temu, da imej v njej moja žena Marija Ana dosmrtni stan in da pripade hiša šele po njeni smrti mojim trem otrokom, ki pa morajo odplačati dolg Janezu Krstniku Mikoliču in 200 gld. dolga duhovniku Karlu Krennu. 4. Morajo moji otroci, ko bodo odplačali Karlu Krennu dolg in prejeli zadolžnico nazaj, to zadolžnico izročiti moji ženi, ker je z njo zastavljena tudi moji ženi pripadajoča Omerzova hiša. 5. Moja žena mora, ker uživa hišo, plačevati K. Krennu obresti dolžnih 200 gld. in ob smrti prepustiti hišo mojim otrokom in pa drv za 5 gld. 6. Srebrni podložek (taso) volim v spomin svojemu ljubemu zetu Josipu Šicu (Shiz). 7. Srebrno zaponko na čevljih in vse k slikarski umetnosti pripadajoče risbe in bakroreze volim svojemu sinu Andreju Krištofu. 8. Svojemu najstarejšemu vnuku Al. Šicu volim srebrni meč. 9. Moje pohištvo naj se razdeli v dva dela: enega naj dobi moja žena, drugega moji otroci, vendar pa se mora izvzeti platno, preja itd., kar je moja žena sama kupila. 10. Šest kositrnih skled, dvanajst krožnikov, bakreni precejalniki, gorivo in vodni vrč naj se razdele v dva dela med mojo ženo in moje otroke, odštejejo pa naj se štiri sklede, ki jih je že prejel moj sin Andrej. 11. Za glavnega dediča imenujem svojo ljubo ženo Marijo Ano, ki mi je s svojimi sredstvi mnogo pomagala in mi zvesto stregla ob mojih pogostnih boleznih. V Ljubljani 3. maja 1764.⁹

Besedilo je pisal duhovnik Sušelj. Slikarjev priimek piše Jellouschig. Na hrbtu oporoke je priimek dobil obliko Jellouschekh. Slikar sam se je vedno podpisaval Illouscheg.

⁷ Mestne davčne knjige.

⁸ Radics: Alte Häuser, III., 31.

⁹ Magistratni zapisnik, št. 45, v arhivu deželne sodnije v Ljubljani.

Ilovšek je umrl v 64. letu. Pokopali so ga 2. junija 1764 pri frančiškanih, t. j. na sedanjem Vodnikovem trgu.¹⁰

Kakor imamo malo podatkov iz življenja Franca Ilovška, prav tako malo vemo o njegovem umetniškem delovanju. Kje se je učil? Kdo ga je vnel za slikarstvo? Vse to nam je neznano. Ker je bil slikar Mihael Reinbalt priča pri njegovi poroki, ni izključeno, da se je učil najprej pri tem mojstru. V l. 1721 do 1723 je slikal v stolnici Julij Quaglio. Verjetno je, da je Ilovšek tedaj opazoval slovitega mojstra pri njegovem delu ter se za slikanje na mokri omet navdušil. Nihče ne more tajiti, da je velika sorodnost med Quaglievimi freskami in Ilovškovimi, zato se ne čudimo, da so skoro dve sto let pripisovali Ilovškove freske v cerkvi sv. Petra Quagliu.

Že prej smo omenili, da je imel Ilovšek svoje stanovišče do l. 1729 v Mengšu, poslej v Ljubljani. V ljubljanskih davčnih knjigah ga zasledujemo šele od l. 1731 dalje. Njegovo slikarsko delovanje moremo spremljati od l. 1730; iz prejšnje dobe ni dosedaj znana še nobena slika.

Najprej srečamo Ilovškov čopič na Žalah nad Kamnikom. Tu je Ilovšek na mokri omet naslikal veliki oltar v arhitekturni obliki. Po trije stebri na vsaki strani delajo okvir odprtini nad tabernakljem. Med stebri so naslikani svetniki: sv. Hieronim in sv. Ignacij, sv. Janez Nep. in sv. Andrej. Nad okrajkom, ki ga drže stebri, gledamo v sredi baldahin, izpod njega pa valové rdeči zastori, ki obrobijo arhitekturo. Pod baldahinom se sveti od žarkov okroženo Marijino ime s skupino angelčkov, ob straneh stojita sv. Janez Krstnik in sv. Janez Ev. Slikar se je podpisal F. Illouscheg pinxit 1730.¹¹ Sedaj se čita F. Jellouscheg, toda brez dvoma je prenavljalec M. Koželj IL čital za IE, ker je mislil, da se slikar piše Jelovšek in ker ga je motil dvojni I. To fresko je obnovil M. Koželj, kakor svedoči napis, v času od 14. novembra do 19. decembra 1891.

Na Žalah je tudi na južni zunanji cerkveni steni velikanska slika sv. Krištofa, ki nese božje Dete skozi reko. Sedanji napis IELOVSCHEG 1736 je obnovil l. 1888 M. Koželj. Ali ni morda bolj verjetna letnica 1730, kakor v cerkvi sami?

V Ljubljani je slikal Ilovšek l. 1731 »na bregu za mestno hišo« sv. Nikolaja.¹² Prejel je za delo 13 gld. To je bržkone tista freska, ki je krasila do l. 1897 steno nekdanje Schlafferjeve hiše na Sv. Jakoba obrežju. Hišo so podrli in novo sezidali (Smrekar). Fotograf je z mostu posnel fresko, pa tako nesrečno, da je bila vsa zveržena. Slika je kazala sv. Nikolaja,

¹⁰ Smrtna matica stolne župnije.

¹¹ Dr. Stele, Umetnostni spomeniki Slovenije, stran 33 in 34.

¹² Mittheil. d. h. V. f. Krain, 1890, 124. — Radics, Alte Häuser in Laibach, III., 29.

klečečega v škofovski opravi na oblaku. V levem kotu na vrhu je sedela Marija z božjim Detetom, spodaj pa se je borila ladja z razpenjenimi morskimi valovi. Pod sliko je bil napis: *Feuers und Wäfers Macht vergeht, Wann uns Mariae Schutz und Nicolai Hilf beystet.* 32.¹³

V letih 1730—1733 so zidali cerkev sv. Petra v Ljubljani. Kupola je bila že l. 1731 dovršena. Komaj pa se je dvignila, že je dobil Ilovšek naročilo, naj jo v notranjščini poslika na mokri omet. Delo ni bilo ne lahko in ne prijetno. Kupola ima namreč napako, da nima nobenih oken, ampak jo neznatno razsvetljuje le svetlobnica (laterna). Za okrajkom v svetlobnici nad okni se je slikar 17. avgusta 1731 podpisal z do-

stavkom,¹⁴ da mu je zidar Matija Malin iz Moravč ometaval zid, ki mu je bil za podlago za freske. Za delo je slikar prejel 200 gld. Ilovšek je l. 1733 in 1734 nadaljeval in dovršil okrašenje velike ladje in svetišča. Izgotovil je tudi šest kazalnic za uro. Za vse to delo je dobil 375 gld. nem. velj. ali 441 gld. 10 kr. 2 vin. dež. veljave. Napitnine so mu dali en cekin. Delal je l. 1733 od 3. do 29. avgusta in naslednje mesece do 12. novembra. L. 1734 je slikal od 15. maja do 2. junija in od 14. julija do 6. avgusta. Ta doba se da posneti iz zapisnika o dnevnicah njegovega sodelavca-zidarja. Za slikanje so oskrbeli Ilovšku staro vležano apno, ki so ga dobili pri uršulinkah, ki so že prej dozidale svojo cerkev (1718—1726). (Dalje prihodnjič.)

¹³ Blätter aus Krain, 1865, 116.

¹⁴ IMD, 1895, 125.

[9]

Roparji na slovenski zemlji.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

D. Ljudska bramba proti roparjem.

Ljudstvo je pred roparsko nadlogo silno trpelo. Kaj pa je gospoda storila za obrambo ljudstva?

Gospoda je ostala gospoda, kakor je bila. Ljudstvo se je pritoževalo na vlado, ki je pošiljala gospodi ukaze in nasvete. Gospoda se je zganila, a vselej prepozno, kakor v turških časih. Naš dobri Valvazor, ki gospodi pokadi in ji dela poklone, kjer le more, sporoča (II. 233), kako so se pogosto vršili pogoni za roparji kakor za divjačino. Vsaka hiša je morala dati enega moža. Pogoni so trajali včasih po tri tedne, s kakšnim uspehom, nam Valvazor ne pove. Ljudstvo se jih ni rado udeleževalo, ker je vedelo, da je vse skupaj pesek v oči. Že to je bilo nespametno, da so več dni prej javno razglašali in napovedovali pogon za roparji. Saj je bilo vendar povsod med delomržezi, tudi med podložniki, veliko roparjev, ki so tovariše naglo obvestili o nevarnosti. Preden se je spravila poganjaška armada na noge, so bili roparji lahko že za devetimi gorami.

Gospoda je storila še več. Po tedanji navadi je hodilo ljudstvo oboroženo, kar je bilo za tiste nevarne čase prav primerno. K tedanji narodni noši je spadalo, kakor nam poročajo, tudi orožje. Popotna palica kmečkega moža je bila močna gorjača, na katero je bila nasajena sekirica (bradlja). Notranjci in Kraševci so nosili »čekane«, palico z nasajenim kladivom. Sploh si takrat ne moremo misliti kmeta brez orožja. Samokres in puška je bila v vsaki hiši tako neizogibno potrebna kakor domača peč. Brez orožja ni šel kmet ne orat ne sejat.

V tej dobi pa si izmislil gospoda nekaj prav modrega. Toliko časa obdeluje deželnega glavarja, da

napravi vlogo na vlado, naj prepove ljudem nositi orožje, razen če je sovražnik v deželi. Zato naj se kmetom orožje pač dovoli, pa ga morajo imeti spravljene doma. K sreči se vlada za to ni prav nič zmenila.

Kakor vidimo, je bilo ljudstvo v teh nevarnih časih navezano na samopomoč in samoobrambo. V slučaju napada si je ljudstvo samo pomagalo, kakor je vedelo in znalo.

Posameznemu roparju so navadno dobro posvetili; nanj so zlili ves srd in so se za nasilstva včasih grozno maščevali. Pa tudi večjim tolпам so se včasih krepko uprli.

Po vaseh so čule nočne straže, ki so prebudile mirno speče vaščane, kadar je pretel napad. Zapeli so zvonovi v mirno noč, ljudstvo je skočilo na noge in zgrabilo za orožje.

Svoje domove so močno utrdili. Z železjem so omrežili okna in naredili močne zapahe k okovanim vratom. Nad vsakim zunanjim vhodom so imeli strelne line.

Redili so velike, močne pse, ki so oblajali vsakega tujca in pregnali tudi tolpe volkov, ako so se priklatali v vas.

Vlada je dovolila vkljub ugovoru graščakov, da so smeli izsekavati gozde, posebno ob večjih cestah, koder je bil velik promet. To izsekavanje gozdov se je vršilo še sredi prve polovice 19. stoletja.

Do francoske dobe (1808—1813), ko je oblast glede na roparsko nadlogo kazala še nekaj dobre volje, kaj izdatnega pa nikdar ni započela niti doseгла, je bilo roparstvo v deželi močno razširjeno. Na bolje se je obrnilo v času Francozov. Francoska vlada je vpeljala strogo policijo, ki je bila v vojaških rokah.

Po Napoleonovem ukazu z dne 12. febr. 1810 se je ustanovila za Ilirijo policijska (žandarmerijska) legija. Imela je štiri stotnije. Tri so štele po 60 konjnikov in po 40 pešcev, ona za Dalmacijo pa 40 konjnikov in 80 pešcev. Kakor za Dalmacijo je bilo urejeno tudi za Istro. Tam je vodil pred francosko vlado roparske tolpe neki harambaša Matija Dekovič, po domače (vulgo) »Corpotin«. Ker se za francoske vlade še ni bil pregrešil, se je oblastem javil sam. Obljubil je, če ostane brez kazni on in njegova družba, da hoče z njo iztrebiti po vsej Istri roparje. Vladi je bila ta ponudba všeč. Postal je načelnik žandarmerijske kompanije. Kar je obljubil, je v kratkem času izvršil.

Kdor je potoval tiste čase po cesti, je bil gotov da bo srečal vsake četrte ure dva vojaška policista na konju. Na prehodu v posamezne okraje so stale policijske stražnice; tam je stanovalo določeno število policijskih pešcev. Te stražnice je imenovalo ljudstvo »rauberkomande«. Ime se je ohranilo do danes na Hrušici za Logatcem in vrh Gorjancev med Metliko in Novim mestom. Tukaj je bila še l. 1830 nastavljena stalna vojaška straža.

Ljudstvo je bilo tega veselo. Tudi so pripustili Francozi, da je ljudstvo potepuhe, katerim se je dokazala tatvina, samo kaznovalo. Policisti so jih izročili občinskemu »rihtarju«. Ta jih je obsodil v klado ali na batine. Francozi sami so bili odpravili batinanje, vendar so »rihtarjem« dovolili, da smejo deliti tudi batine, kadar bi se jim zdelo primerneje. Nekaterim, posebno slabo zapisanim tatovom, ki so bili obsojeni v klado, so našteali pred klado 12 batin, po kladi pa, v katero so jih vklepali po 12 ali 24 ur, zopet 12 batin in še eno za nameček, da je prejel običajno malo mero »dvadeset i pet«.

Ko so Francozi odpravili »batinanje«, so vojaki na hrvaški granici kar poskakovali od veselja. Ko so pa kmalu potem občutili francosko strahovanje, so kleče prosili za batine. Vojaški prestopki so se kaznovali navadno z zaporom na 14 dni, 4 tedne, 2, 4 ali 6 mesecev. Kaznjenec je dobil en dan jesti, drugi dan pa vrč vode in »palec velik kos kruha«. Kdor je enkrat prestal to kazen, je drugo pot kleče prosil batine za pokoro: »Gospod kapetan! dajte mi rajši dvadeset i pet, dajte mi petdeset, pa magari kolikor Vam drago!« Tako so kaznovali Francozi nepokorne vojake, tatovi so pa prejeli batine iz domačih rok.

Roparje so pa Francozi sami, in sicer strašno pokorili. Roparju so zvezali palca na roki s struno, to pa privezali na stremena. Posebno upornim pa so potegnili struno skozi spodnjo ustnico, struno pa privezali konju na rep. Če so doznali za njegovo rojstno selo, so ga obesili, če je imel hišo, ob njegovi hiši ali pa ob hiši njegovega sorodnika. Če pa ni imel ne sorodnika ne hiše, pa je bil tam domačin, so ga obesili ob vaškem vodnjaku. Tujca so obesili tam, kjer jim je

prišel v roke. Občina je morala pustiti obešenca 6 mesecev na mestu eksekucije, sicer bi bila plačala 200 frankov kazni. Ta kazen je izdala. Vaščani so domače roparje poznali in jih sami rajši pregnali ali pa izdali, da bi ne bili deležni tolike sramote.

Frančoska vlada je delala brezobzirno. Občina, kjer se je zgodil zločin, je bila zanj odgovorna. Povrniti je morala vso škodo in odškodnino; če se je izsledil zločinec sam, je dobila povrnjeno.

Te podatke imamo ohranjene od starega očeta našega skladatelja Viktorja Parma. Najprvo je bil častnik v karlovškem graničarskem regimentu, pozneje pa carinski uradnik v Pobrežju pri Adlešičih, kjer je imel s Francozi in hajduki veliko opraviti. (Argo VI. 159.)

Vse, kar je bilo povedanega o francoski policiji, je bilo zares dobro in koristno. Zanimivo je ustno izročilo starega deda Joža Ažmana, Dolenca iz Dolslovč na Gorenjskem, ki je doživel kot 17 letni fant francosko zasedbo. On je pripovedoval: »Francoz je tako ostro preganjal tatove, da je vsak, kdor je ukradel 5 gld., visel 20 korakov od hiše tako dolgo, da je začel »kapatí«, a nihče ga ni smel sneti. Jaz sem izgubil iz voza cepin sredi neke vasi. Tretji dan sem ga šel iskat. Ležal je na cesti tam, kamor je padel. Nihče si ga ni upal pobrati. Tedaj bi bil lahko denar »sušil« pred hišo kot seno na travniku brez čuvarja, pa bi ti ne zmanjkalo niti groša.« Vendar so varnostne odredbe slabo uspevale, ker niso imeli za obilno število zločincev dovolj trdnih ječ. Najhujše zločince so imeli zaprte v kaščah in svinjakih. S Francozi je prišlo v deželo vse polno Lahov, ki so izvrševali na račun domačinov rope in tatvine. In pa Francozi sami! Vojaštvo je bilo boso, razcapano, sestradano. Bogzna, koliko ropov so imeli na vesti francoski vojaki sami. Površno pregledan Krupski arhiv (l. 1906) priča z neštevilnimi raporti, da so Francozi sami zakrivali prav mnogo nasilstev, umorov, bojov in tatvin. (Dom in svet 1898.)

Frančoske patrolje so švigale po deželi od vasi do vasi, ponoči in podnevi, tudi tam, kjer ni bilo nikdar prej slišati o kakem ropu ali hudodelstvu. Policijska oblast je hotela doznati po vojaštvu, kako se drži ljudstvo predpisanih francoskih postav. Žal, da so se baš ob takih prilikah izvršili prav pogosto roparski umori in ropi — od francoske strani. Mislim, da v jedru ni iz trte izvita Jurčičeva povest »Golida«, ko ubije francoski vojak v samotnem mlinu z golido mirnega mlinarja; drži se te povesti več kakor to, kar pove sama. Sličnih povesti se je med ljudstvom ohranilo precejšnje število.

Ko so prišli l. 1850 na Kranjsko orožniki, so začeli neumorno gonjo zoper roparsko zalego, ki se je bila po odhodu Francozov močno razplodila. Posrečilo se jim je, da so jo v kratkem času zatrli.

(Dalje prihodnjič.)

Po okrogli zemlji.

Politični pregled.

V zadnjem času je vso Evropo najbolj razburil **italijansko-grški** spor, ki bi lahko zanetil nevaren požar na Balkanu. Stvar je bila taka:

Medzavezniška komisija je določevala mejo med Albanijo in Grčijo. Ko se je 27. avgusta v avtomobilih peljala po cesti iz grškega mesta Janina v Santi Quaranta, so neznani napadalci položili debel hloed čez cesto, preden se je pripeljal avtomobil z italijanskimi člani razmejitvene komisije. Avtomobil je obstal, padlo je nenadoma 30 strelav in general Teli ter štirje njegovi spremljevalci s šoferjem vred so bili mrtvi. Preden se je pripeljal na usodno mesto nadaljnji avtomobil, je bilo že vse izvršeno. Napadalci pa so pobegnili.

Umor je bil očitno političnega značaja, ker napadalci žrtev niso oropali. Italija je zato v veliki ogorčenosti zahtevala od Grčije zadoščenje, in sicer v taki obliki, ki je poniževala čast grške države. Grška vlada je na to odgovorila, da je pripravljena zadoščenje dati v tistih točkah, ki se ne dotikajo njene suverenosti, ostalim zahtevam pa da ne more ustreči. Nato je italijanska vlada kratkomalo poslala del vojnega brodovja v grške vode in s silo zasedla otok Krk, ki tvori vrata v Otrantski preliv in v Jadransko morje. Nato je bil ogenj v strehi po vsej Evropi. Značilno pri tem razburjenju je bilo to, da nobena država ni presojala tega slučaja s stališča, ali je Italija ravnila pravično ali ne, ko je kratkomalo s silo zasedla Krk, preden je predložila sporno zadevo Društvu narodov, kakor je to vsem državam, ki so članice tega društva, predpisano. Pač pa je vsaka država najprej premislila, v koliko odgovarja italijanska zasedba grškega otoka njenim lastnim koristim in v koliko ne. Anglija, ki je sicer precej tesno zvezana z Italijo, je takoj začutila, da pomeni italijanska zasedba en korak Italije naprej proti vzhodu, nad katerim Anglija ljubosumno čuva, da se ji ne približa nevaren tekmeč. Zato se je odločno postavila na stran Grčije.

Francija nasprotno, ki jo neskončno draži angleška zavora v Porenju, radi katere se francosko-nemški spor ne pomakne nikamor naprej, in ki še vedno ne more pozabiti, da jo je Anglija skoro popolnoma izrinila od vzhoda, je škodoželjno pozdravljala italijansko zasedbo Krfa. Mislila si je pač: naj Angleži svoje trgovske skrbi prenesejo iz Poruhrja na izhod, kjer naj se prerekajo z Italijani.

Mala antanta, posebno Jugoslavija, je natančno vedela, da Italija z zasedbo Krfa hoče dobiti premoč tudi na Balkanu. Zato se je odločno postavila na angleško stališče.

Angleži so zahtevali, da se predloži sporna zadeva Društvu narodov, ki je edino merodajno razsojati o tem. Italijani so se tega vztrajno branili, ker so se bali, da razsodba ne bo njim v korist. Naposled se je vendar dosegel sporazum, da je spor rešila veleposlaniška konferenca, ki je večidel sprejela italijanske zahteve ter naložila Grčiji njih izpolnitev. Italijani pa Krfa še niso zapustili ter izjavljajo, da se bo to izvršilo šele, ko bo Grčija vse zahteve, ki jih ji je naložila veleposlaniška konferenca, izpolnila. Drugi pa trdijo, da je sploh malo verjetno, da bi Italija zapustila Krk.

Drug težek političen zapletljaj, ki je postal že evropsko vprašanje, je spor med Jugoslavijo in Italijo radi **Reke**. Po rapalski in sanmargheritski pogodbi bi imela postati Reka popolnoma neodvisna država, luki Baroš in Delta pa pripadata Jugoslaviji. V slučaju razpora razsoja predsednik švicarske republike. Sedaj, ko bi imelo priti do izvršitve teh pogojev, se Italijani upirajo izročiti Baroš in Delto ter priznati Reki, kjer zdaj vladajo fašisti, samostojnost. Dolgo časa so se vršila pogajanja v Rimu, kjer je od naše strani vodil razgovore dr. Rybař. Toda ta pogajanja so se 31. avgusta brez uspeha zaključila. Italija predlaga, da se imenuje paritetna komisija Jugoslovancov in Italijanov, ki bi za eno leto prevzela vladno na Reki, fašisti pa izjavljajo, da ne bodo trpeli prisotnosti Jugoslovancov na Reki. Italijanska vlada na vprašanje jugoslovanske vlade, kaj misli ukreniti za varnost jugoslovanskih članov paritetne komisije, sporoča, da nima moči... Potem se je govorilo, da si hoče Italija Reko kratkomalo priklopiti. Jugoslovanski ministrski predsednik Pašić se je zato obrnil na francosko vladno, da bi posredovala. Istotako se je sklenilo pri Društvu narodov, da se bo pretresalo reško vprašanje, da ne nastane nov požar na Balkanu. Glede na namere o prikloplitvi Reke k Italiji, k čemur naj bi bil uvod zasedba Krfa, je sklenila jugoslovanska vlada vojaško obrambo.

Spor med Francijo in Nemčijo se bliža — če nas vse ne moti — svojemu koncu. Dokler je vodil nemško politiko ministrski predsednik dr. Cuno, ki je hotel Francoze premagati s tem, da je nemško marko ubil, poostrel pa-

sivni odpor v Poruhrju ter čakal na posredovanje Anglije in Amerike, se je spor samo večal. Dr. Cuno je na zahtevo socialistov, ki niso odobrivali njegove politike, moral iti. Na njegovo mesto je stopil dr. Stresemann, član nemške ljudske stranke. Njegov program je; direktno pogajanje s francoskimi političnimi in gospodarskimi krogi, kar je na Francoze naredilo zelo dober vtis. Vse kaže, da bo do teh pogajanj došlo, in ker so tekom dolgega časa, odkar se vleče ta spor, na obeh straneh dovolj jasno spoznali, da je i pri Francozih i pri Nemcih škoda vedno večja, se je na-dejati, da bo prišlo do sporazuma.

V Jugoslaviji dela hude preglavice vladi voditelj Hrvatske seljačke stranke Stjepan Radić. Ker radikalna stranka, ki je na vladi, ni držala svoje besede, kakor jo je dala z znanim Markovim protokolom, in ker je na-sprotno začela vedno ostreje nastopati proti Hrvatom, je stranka sklenila pretrgati vse zveze z Belgradom in poslati Radića v inozemstvo, da tam posreduje za rešitev hrvatskega vprašanja. Radić je brez potnega lista zapustil Jugoslavijo ter se napotil v London, kjer baje vodi razgovore z raznimi odličnimi osebami, ki imajo več ali manj vpliva pri angleški vladi. Če bo kaj dosegel, se ne ve. Ve se le to, da je belgrajski vladi Radićevo bivanje v inozemstvu zelo neprijetno. Zato je Pašić za svojega bivanja v Parizu prosil angleškega poslanika, naj angleška vlada nastopi proti Radiću, česar pa poslanik ni hotel obljubiti. Ministrski svet je sklenil, da se bo postopalo proti Radiću kot veleizdajalcu in prav tako proti drugim voditeljem Hrvatske seljačke stranke, ki izrečno odobra-vajo njegovo politiko. Toda dosedaj se še ni nič dogodilo, kar bi kazalo, da vlada resno misli »z vso ostrojtjo za-kona«, kakor se izraža, nastopati proti Radiću.

V Bolgariji ima nova meščanska vlada zelo težko stališče. Zakaj zemljoradniki in komunisti, ki so v najostrejši opoziciji, imajo še vedno večino ljudstva za sabo in tega se revolucionarna vlada dobro zaveda in boji. Zato je začela v zadnjem času z nasilnimi odredbami proti zemljoradnikom in komunistom. — Najvnetejšega privrženca pokojnega Stambolijskega, bivšega bolgarskega poslanika v Pragi, Daskalova, je neki član macedonske organizacije v Pragi umoril. Zemljoradniško organizacijo, ki jo je po smrti nesrečnega Stambolijskega vodil in znova urejal Daskalov, je s tem zadela huda izguba.

Carizem in revolucija.

F. Terseglav.

(Nadaljevanje.)

Vladarji, oziroma vladarice, ki so po smrti Petra Velikega Rusijo vladali, so nadaljevali njegovo politiko, ne da bi se pojavilo kakšno revolucionarno gibanje, dasi je ljudstvo zlasti zaradi krute vojne službe strašno trpelo. Saj so vsi Petrovi nasledniki v prvi vrsti gledali, kako bi rusko ozemlje povečali, in so se v vse večje evropske vojske zapletali. Leta 1762 je po umoru svojega moža Petra III., ki ga je sama zamislila, zasedla prestol Katarina II. ali Velika, po rodu pristna Nemka, žena izrednih državnih sposobnosti, toda skrajno breznravnstvena, ki je upravo dežele prepuščala svojim mnogobrojnim, leto za leto menjavajočim se ljubimcem, med katerimi so bili poleg znanega nadarjenega Potjomkina tudi čisto sirovi in brezvestni stremuhi ter razuzdanci, celo iz najnižjih plasti. Kmetiško ljudstvo je le še bolj zapadlo suženstvu pod takimi dvorjani, bilo je naprodaj kakor živina, tako da se je smel po zakonu kmet za dolgove svojega gospodarja prodati na javni dražbi. Nekakšno reformo pa je

pomenila ustanova »dvorjanskih sobranj«, to je svoje vrste plemiške zbornice, ki je izbrala tako po gubernijah kakor po ujezdih (okrajih) svojega »predvoditelja«, tako da so dvorjani zadeve zemlje upravljali na samoupraven način. Za kmetstvo to ni imelo nobenega pomena, vendar pa so ta dvorjanska sobranja časih prišla v spor z birokracijo, radi česar se je med dvorjani zaleglo nekaj upornega in odpornega duha in se je razvilo vsaj nekoliko samoupravnega smisla, seveda jako izpačenega po splošni skvarjenosti (korupciji). Osrednjo upravo je imelo v rokah plemiško uradništvo, kojega vrhovno vodstvo je bilo dejansko v rokah male, okoli vladarice nahajajoče se vse-mogočne klike, pravzaprav nekaterih starih plemiških rodbin, pomnoženih s prišleci iz Prusije in ostalih nemških dežel, od koder so prinesli tudi samo absolutističnega in korporalskega duha tistega časa. Vendar pa je takrat v Rusijo prišlo iz Francije preko Prusije tudi svobodomi-selstvo, ki sicer ni niti malo dejansko vplivalo na olaj-sanje usode kmetiškega ljudstva, pač pa z brezverstvom

Ruska vas.

še bolj otrovalo vrhove družbe. Gorje ljudstva si je dalo kakor sploh ves čas v Rusiji duška s požigi, strahotnimi zločini, roparstvom, vse seveda krajevno zelo omejeno, dokler ni zbral nezadovoljnjev okoli sebe kozak iz južnouralskega kraja Pugačev, ki je požigal, moril in natikal na kole »pomješčike« (plemiče-posestnike) ter užugal večkrat tudi proti njemu poslani čete, dokler ni omagal. Ime Pugačeva, ki je bil prisegel smrt bogatinom in pravdo revežem, je živelo odslej pri ljudstvu v blagoslovljenem spominu, plašilo gospodarje in pokazalo, kakšna uničujoča sila počiva v »bogovdanem« ruskem muziku. Izmed izobražencev, ki so se pod vplivom idej francoske revolucije potegovali za osvobojenje kmečkega ljudstva izpod tlačanstva, je omeniti samo enega, Aleksandra Radiščeva, ki je predlagal, kako polagoma odkupiti tlačanstvo, za kar ga je Katarina dala obsoditi na smrt in potem pomilostila, da so ga izgnali v Sibirijo. Žena, ki je bila Rusijo na zunaj tako silno povečala, jo je na znotraj le še bolj razrvala, ljudstvo obubožala in carstvo vsem zagnusila; jako veliko je Katarina sama pripomogla k revoluciji tudi s tem, da je uničila poljsko kraljestvo, ker je v Rusiji podjarmljenem delu Poljske odslej klilo neprestano puntarstvo, ki se je zanašalo po poljskem plemstvu v visoke ruske kroge.

Po smrti Katarine 1796 je do 1801 vladal njen sin Pavel I., kateri je bil čudna mešanica plemenitih lastnosti z norostjo in popolno nesposobnostjo, vladati sam nad seboj. Hotel je dobro, storil pa je vedno le slabo, bil napačno vzgojen in od svoje okolice izkvarjen ter je živel v samoprevari, da bo mogel ozdraviti neznosne razmere tako med uradništvom kakor med plemstvom, trgovskim

stanom in kmeti z neizprosno strogotostjo, izhajajočo iz njegovih osebnih pobud in odredb. Ljudstvo je vznejevoljil z neprestanim novačenjem, nečloveško disciplino med gladujočimi in slabo odetimi vojaki, katere je bil pod slavnim Suvorovim poslal proti Francozom v Evropo, ter s tem, da je podeljeval kroniska in državna zemljišča plemičem, s čimer se je položaj tlačanov le poslabšal. To pa carja ne bi bilo strmoglavilo, pač pa se je zameril dvorski klik, ki je trpela pod njegovo bolno samovoljo in ga pod vodstvom državnega podkanclerja Nikite Panina, načelnika tajne policije, grofa Pahlena, generala Bennigsen ter kneza Jašvila leta 1801 v njegovi spalni sobi zadušila. Car je postal zdaj njegov sin Aleksander I. Ta je med vsemi carji od Petra Velikega do zadnjega edina svetla postava na ruskem prestolu, ker je bil imel v mladosti slučajno dobrega učitelja, bil milega značaja in globoke srčne izobrazbe pa dovteten za moderne ideje politične svobode, ravnopravnosti ter napredka, ki jih je bila zaplodila po vsem svetu francoska revolucija. Toda

Pugačev sodi graščake.

na Aleksandru je ležal kakor težek kamen greh, da je vedel za zaroto proti svojemu očetu ter mu najbrž tudi ni moglo biti skrito, da zarotniki mislijo očeta ubiti, da pripomorejo sinu do prestola. V zunanjepolitičnem oziru je Aleksander imel opraviti z velikim Napoleonom, s katerim se je spočetka na strani drugih vélesil bojeval, potem pomiril, končno pa zopet moral proti njemu potegniti meč, ko se je Napoleon z veliko armado odpravil na ruske poljane, da veliko Rusijo pokori. Kakšna usoda je Napoleona v ruskih mrazovih l. 1812 dohitela, je znano; važno je, da se je takrat celokupno rusko ljudstvo nekako samo od sebe organiziralo v sveto vojsko proti tujemu osvajalcu. Dočim je rusko ljudstvo prej na vse vojske carjev gledalo kakor na nalašč zanetene prepire med zemlje in bogastva lačnimi, pohlepni vladarji, ki ženejo svoje podložnike zavoljo lastne bisage na morišče, je to pot mužik v prvič začutil v sebi moralno dolžnost, da brani skupaj z vsemi drugimi »matuško Rusijo«, ki mu je tako mila in draga, dasi je njenim sinovom tako težko na njej živeti. Ta vojska je šele zbudila v ruskem narodu pravo patriotično zavest, ki so jo pa carji pozneje zopet skoro popolnoma zadušili in spreobrnil v sovraštva polno upornost, živečo pod skorjo lažnive pokornosti. In prav narodna obrambna vojska proti Napoleonu je dala revolucionarnemu duhu Rusov podneta s tem, da jim je pokazala, kaj zmora ljudstvo, ako enodušno samo organizira svoje ogromne sile.

Ruski car Aleksander I. je zlasti izpočetka vladal liberalno, zlasti pod vplivom Speranskega, ki je bil učenec francoskega abbéja Sieya, oziroma njegovih idej o svobodoumni monarhični ustavni vladavini, ter poljskega

kneza Jurija Czartoryskega; zato je pod Aleksandrom ruska Poljska uživala precej široke ustavne pravice. Toda Aleksander je bil v kljub svoji srčni plemenitosti istotako nesrečne narave kakor večina Romanovovcev, bil je namreč nestalen; podlegel je svoji izkvarjeni okolici, bil vedno varan in zato končno ni nikomur več verjel in v tem stanju pustil stvari, da so tekle po starem kolu. To je prišlo prav starokopitnežem, predvsem Arakčejevu, ki je proti koncu Aleksandrovega vladarstva dobil vso državno moč v roke in zopet utrdil vladno palico, policije ter neomejene birokratične samopašnosti. Samodržavja se je tudi Aleksander krčevito držal, meneč, da le močna roka in neomahljiva očetovska volja carjeva more ljudstvo vesti k sreči; bil je pa trdno odločen, da je poleg svoje končno odločujoče volje uveljavil zakon, ki naj bi vezal vse sloje enako. V tem smislu je izvedel upravno reformo Rusije, ki je v glavnem obstajala v tem, da so se namesto Petrovskih kolegijev osnovala ministristva s »komitetom ministrov« na čelu, potem državni svet in kot vrh vsega uradniškega, upravnega in sodnega ustava takozvani »praviteljstvujušči senat«. Prava vrednost te reforme je bila zelo majhna in je končno rodila le slabe posledice; kajti oblast med te ustanove ni bila prav razdeljena, ena ustanova je posegala v drugo, vsaka je spletkarila proti drugi, njihov delokrog ni bil zadosti ostro določen in pravilno omejen, vsako postopanje je bilo le še podraženo, neverjetno zapleteno, en sam minister je lahko po carju ali izvestni kliku onemogočil sklepe vseh drugih instanc, državne zadeve se niso sploh reševale ali neskončno zadrževale in izprižale, denar je bil močnejši od vsakega zakona in kljub odredbam je ostala samovolja ne samo v upravnih uradih, marveč tudi v sodstvu, in to vse tik do velike revolucije 1917 leta. Pozneje se je ta upravni aparat nešteto krat preurejal in popravljaj, toda z edinim uspehom, da se je le še bolj pokvaril, tako da je bila ruska uprava l. 1917 v mnogih ozirih slabša, nego je bila kdaj prej. Pod Aleksandrom I. je bilo vse vsaj omiljeno po njegovih dobrih osebnih lastnostih. Vendar pa se je za njegove vlade osnovala »zasebna pisarna Njegovega Veličanstva«, ki se je pozneje pretvorila v proslulo »tretje oddeljenje« ali tajno policijo, katera ima vse poznejše gorje Rusije najbolj na vesti. Zavladala je nad carji, ministri in vsem javnim življenjem, na stotine tisočev ruskega izobraženstva je pošiljala na vešala, dala ga zapirati v ječe ter ga izganjala v Sibirijo in imela v evidenci vsako dušo v državi. Rusija se je tako čezdalje bolj razvijala v policijsko državo, v kateri dejansko ni bilo več razločka med upravno in policijsko oblastjo. Če pogledamo dejanske razmere leta 1917, recimo na deželi, vidimo, da ima v »stanu«, to je v policijskem okolišju, obsegajočem nekoliko kmetijskih »volosti« (iz več vaških občin obstoječa glavna občina) v »ujezdu« (okraju), najvišjo resnično oblast policijski »pristav«, ki je pravzaprav vse, ker vse nadzira in drži v strahu s svojo administrativno kazensko oblastjo. Volostni starešine in selski staroste so pravzaprav podložni njemu. Seveda imajo opraviti še s celo kopo drugih upravnih in sodnih oblasti. V deželno-kulturnem oziru so volosti in v njih nahajajoče se posamezne vaške občine kot podorgani zemske, to je po naše nekako deželne samouprave podložne zemstvu (deželni skupščini, oziroma odboru), oziroma predsedniku zemstva, toda imajo vprav v najvažnejših agrarnih zadevah nad seboj »zemskega načelnika«, nekakega »očeta nad kmeti«, ki ni avtonomni zemski organ, marveč eksponent državne uprave, oziroma gubernatorja. Gubernator pa je obenem šef policijske uprave, ne glede na to, da more razveljav-

ljati ali vsaj praktično onemogočiti vsak sklep avtonomne deželne uprave, ki je razčlenjena v »ujezdno« (okrajno) in »gubernsko«. Dejansko je spričo te upravne kolobocije vsegamoščni gospodar policijski pristav v vsakem »stanu«, ki ima možnost, vmešavati se povsod, če ne po zakonu, pa mimo nje, in tudi njemu. Ker je bilo torej treba imeti na svoji strani policijo, se je tudi zemška samouprava silno izkvarjala, ako ni hotela imeti večne borbe z organi centralne oblasti »brez upa zmage«. Tako mužik tudi samoupravi ni zaupal in je gospodo sploh sovražil, najsi je imela še tako svobodomiselnost nazore.

Izgnanci v zamreženih vozovih na poti v Sibirijo.

Zanj so bili vsi eno: gubernator, pristav, pop, zemski organi, učitelji, zdravniki, agronomi pa lastna vaška uprava. Vse to je bilo »načelstvo«; pod tem imenom pa je ruski kmet razumel vse, kar je slabo, podkupljivo, grabežljivo in nasilno. To je treba imeti dobro pred očmi, ako naj se razume prečudni pojav ob veliki revoluciji, da je po padcu carizma zdrknila kmalu oblast iz rok tudi proticaristični liberalni inteligenci in prešla v roke vasi, v prvi vrsti takozvane vaške »bednote«, to je kmetiških proletarcev. Razpoloženje teh mas, ako jih je kdo vprašal, kaj

mislijo o državi in upravi, se da izraziti najbolje z besedami, ki jih je izrekel velik pisatelj že za Aleksandra I.: »Ako naj se z eno besedo pove, kaj se v Rusiji dela, potem zadostuje reči: krade se!« Politično načelo uradništva pa je pod istim carjem izrekel gubernator Magnickij, ki je svojim podložnim uradnikom rekel: »Vzemite, samo preveč ne odirajte.« — Kar se tiče ostalih prizadevanj Aleksandra I., se je pač zelo zavedal, da bi bilo treba odpraviti tlačanstvo, toda rešitve ni našel. Tudi niso bile gospodarske razmere Rusije že do tega dozorele, da bi se ta način kmetiške proizvodnje mogel mahoma izpremeniti. Arakčejev pa je nagovoril carja do druge pogubonosne »reform«, ki se je kmalu izkazala sploh za nemogočo, pa je nezadovoljnost ljudstva silno povečala. Že kmečki »mir«, o katerem smo že govorili, je v mnogem pogledu kmeta zelo tlačil, ker mu ni dovoljeval svobodne izbire poklica in preseljevanja, zdaj pa je car zapovedal na državnih posestvih nekake »vojne kolonije«, kjer so se kmetje poleg kmetskega dela morali vaditi še v orožju in živeti po vojaški disciplini! To so stvari, ki časih vzbujajo vtis, kakor da so Rusijo vladali pravi norci. Te vojne kolonije so bile vzrok zlasti puntom v armadi, predvsem med slovitima polkoma Semjonovcev in Preobražencev, ki sta odslej vedno bila pri vsaki revoluciji prva. Tako vidimo, da se baš za carovanja osebno tako ljudomilega Aleksandra pripravlja prvo v širši obliki po celi državi zasnovano tajno revolucionarno gibanje, takozvano »Društvo za obče blagostanje«, zasnovano že okoli leta 1818. Dočim je bila »pugačevščina« pod Katarino elementarni izbruh kmetiških mas, je to društvo bilo zamišljeno in vodeno od dela inteligence in skoro brez vsake opore v ljudstvu, in take so potem ostale vse revolucionarne organizacije v Rusiji tik do let devetdesetih, ko se je prvič pojavila socialno-demokratska stranka.

(Dalje prihodnjič.)

Etna.

V. Šarabon.

(Konec.)

Verno ljudstvo se zateka v nesreči k svetnikom in jih prosi pomoči. Letos smo brali, da so nesli nasproti prodirajoči lavi palico sv. Egidija, in tok se je ustavil. Naravnost čudovite stvari pa pripovedujejo o pajčolanu sv. Agate, shranjenem v glavni cerkvi v Catanii. Ko se je ob izbruhu leta 1669 valila lava naravnost proti Catanii, so ji nesli nasproti ta pajčolan, tok se je obrnil in večji del mesta je bil rešen. Ko se je 19. maja 1886 odprlo novo žrelo in so plule mase lave proti Nicolosi, so šli prebivalci vsi zbežani v procesiji do nekega griča pred Nicolosi; 24. maja je razvil catanski škof tam pajčolan sv. Agate, v noči 3./4. junija se je ustrdil tok 330 metrov pred prvimi nicolosijskimi hišami.

Etno so poznali že v starem veku kot ogenj bljuvajočo goro, bog Vulkan je imel pod njo svojo kovačnico; pesnik Pindar opisuje izbruh leta 476 pred Kristusovim rojstvom. Štejejo kakih 80 zgodovinskih overovljenih izbruhov; najstrašnejši so bili trije pred Kristusovim rojstvom in štirje po Kristusovem rojstvu in med temi zopet najstrašnejši oni že omenjeni iz leta 1669, ki ga je popisal fizik Borelli. 27.000 ljudi je izgubilo tedaj svoj dom in mnogo jih je pokopala lava. Znan je izbruh l. 1693, ki je v zvezi s potresom razdejal bolj ali manj 40 mest in je zasul 60.000 do 100.000 ljudi. V preteklem stoletju je bilo 19 izbruhov, torej približno vsakih pet let eden. V zadnjih petdesetih letih je bruhalo leta 1868, 1869, 1874, 1879, 1883, 1886, 1891, 1892, 1899, 1908,

1910, 1911, 1913, 1923. L. 1913 je bruhalo iz glavnega žrela, vprav mesec dni potem, ko smo bili mi gori. Letošnji izbruh ni napravil take škode, kakor so v začetku pisali; pač pa je uničil dosti gozdov, in to je spričo pomanjkanja lesa tam doli zelo občutna škoda.

Po rastlinstvu, ki Etno oklepa, delijo vso pokrajino na tri oddelke: podgorski ali obdelani pas, gozd-nati pas in pusti pas. Seveda velja vse to le za kraje, kjer ni sveže lave ali pepela. V prvem oddelku, ki sega nekaj nad Nicolosi — Nicolosi leži že 700 metrov nad morjem —, vidimo vedno zelene kulturne rastline, posebno oranže, citrone in oljko, višje gori poleti zelene kulturne rastline, tako mandlje, lešnike in zlasti vinsko trto, ki gre na nekaterih točkah do 1200 metrov nad morjem. Drugi oddelek se dvigne do 2100 metrov, vedno zeleni bori rastejo tam in poleti zelene breze, tudi kostanj se v nižjih legah še drži. V tretjem pasu je le malo rastlinskega in drugega življenja; ker ni vode in se zemlja vedno spreminja, tu gori ni alpske flore, pač pa tu in tam nekaj grmičja in steblik. Neke vrste bodičasta trava raste v napol okroglih rušah, ki imajo nad en meter premera. Živalskega življenja ni tukaj skoraj nič; vse samo črna in na solncu kot žamet se blesteča puščava. Sneg izgine poleti tudi z najvišjih delov, le v jamah ga hranijo in pokrijejo s pepelom ter ga spravljajo poleti v Catanio za sladoleđ in hladilne pijače. Krasen je bil nekđaj pas gozda okoli Etne; sedaj ga je le še malo, največ na severni strani, tam, kjer je letos bruhalo. Še v začetku 18. stoletja je bila na vzhodni strani najmanj tretjina pokrita z gozdom. Ker lavina in pepelna plast zelo hitro preperita in je podnebje vlažnotoplo, je spodnji pas Etne izredno rodovit, v kolikor prihaja v poštev za poljedelstvo, in zato ena najbolj obljudenih pokrajin sveta; do 400 ljudi pride na 1 kvadratni kilometer; v trikotniku Catania—Nicolosi—Acireale pa celo 1200. Jugoslavija jih ima na 1 kvadratni kilometer 48, Slovenija pa 65.

Vrh oziroma rob najvišjega stožca je nekako 3300 metrov visok, kakor že vemo, včasih višji, včasih nižji; obseg se menja med 3 in 5 kilometrov. Dno žrela je bilo l. 1900 252 metrov pod robom. Dimnik gre sicer še naprej dol, pa je zamašen od lave, ki se je dvigala in se med potjo strdila; pač pa so v zamašku manjše odprtine, iz katerih se kadi in pihajo plini.

To je Etna, il Monte.

Geografske drobtine.

Praznik dreves v Italiji (Festa degli alberi) je star praznik, ki ga Italijani praznujejo vsako leto na določen dan, poprej 23. novembra, letos so ga prenesli na pomlad in se je vršil okrog velike noči. Ker je ta praznik za nove kraje, posebno za Slovence, nekaj novega, smo spregovorili o njem. Ta dan so imele prosto vse šole, šolska mladina pa se je podala s svojim učiteljstvom iz mesta na kraj, ki ga je opustošila vojna ali je sicer gol, in vsak učenec je moral zasaditi svoje drevesce, pri katerem je pustil tablico s svojim imenom. Na ta način bo vsako leto zasajen nov gaj, ki bo dobil svoje posebno ime. To bodo spomini na svetovno vojno, v nasprotje z razdiranjem znak novega, poganjajočega življenja. Na tak način so baje praznovali letos praznik dreves po vsej Italiji, kar za deželo, ubogo na gozdovih, ni brez pomena. Posebno pa je pomembno to za kraje ob fronti. Goriška mladina je to pot obiskala zdaj goli, nekđaj toli lepi zeleni Panovec. Leto za letom bo skušala mladina popraviti, kar je zakrivila vojna na večno lepi naravi.

Praznik dreves v Italiji.

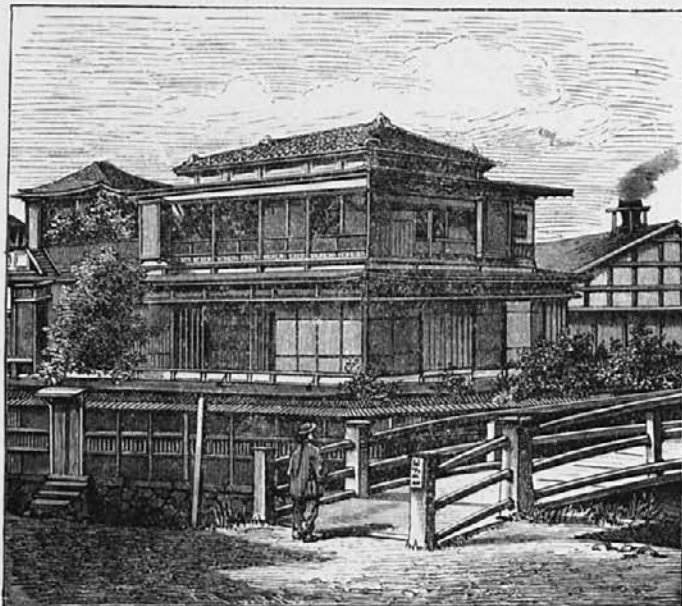
Potres na Japonskem.

V. Šarabon.

Ob vsej obali vzhodne Azije vidimo loke otokov, med njimi in med celino pa globoko vdrtá obrobna morja. Ta morja so nastala pri zemskih katastrofah, zemlja je izginila in vdrtino je zalila voda. To delovanje podzemskih sil se pa še ni umirilo, delujejo še kar naprej, javljajo se v potresnih sunkih, v bruhanju vulkanov itd. Ker smo pravkar priobčili spis o Etni, nam vsega tega ni treba ponavljati. Misliti si moramo vse večje, razsežnejše, strašnejše dogodke. Enega omenjenih lokov tvori Japonska, obstoječa iz štirih večjih in nešteto manjših otokov. Japonska je prava vzor-dežela potresov; trese se neprestano, enkrat tukaj, enkrat tam. Ljudje so se po možnosti prilagodili delovanju zemlje, napravili so si hišice iz desk ali lubja, tako da se hišica ne podere zlahka; in če se, nvađno nikogar ne ubije. Zato tudi beremo, da je bilo ponekod število razdejanih hiš večje kakor pa število človeških žrtev. Navadili so se pa ljudje tako, da so posejali velikan-ska žrela ugaslih ognjenikov z njivami in vasicami in da

Japonska.

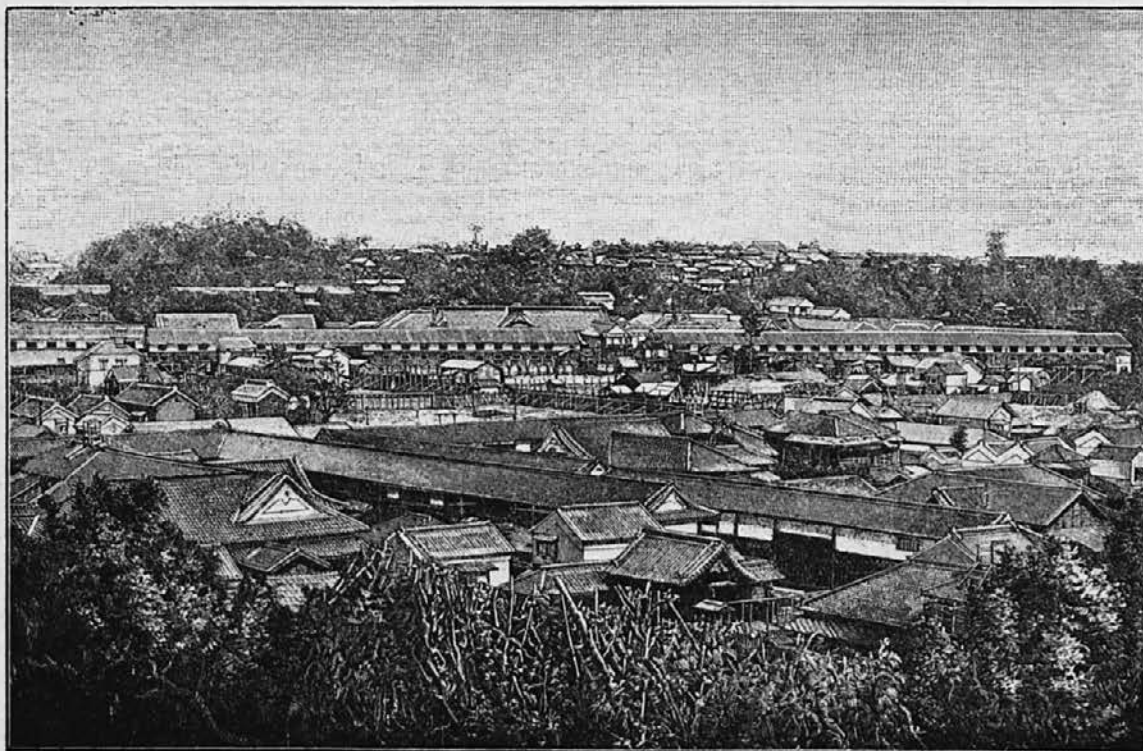
Hiša v Jokohami.

bivajo tam. Če se tak velikan zbudi, potem je seveda vse pokončano.

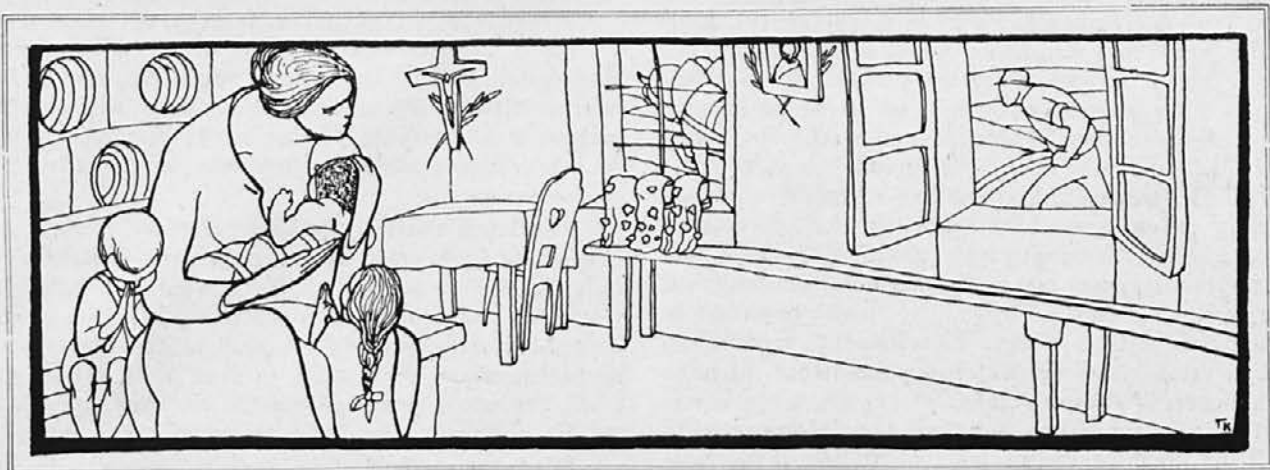
Prvi teden septembra letos smo zopet čitali o velikanskih potresih, o bruhajočih ognjenikih in vdirajoči vodi. Katastrofa je bila med najstrašnejšimi, kar jih je Japonska sploh kdaj doživela. Število človeških žrtev so cenila prva poročila na milijone; najnovejša poročila pa naznanjajo, da je število mrtvih 72.600, zgorelo je 36.155 hiš, 298.255 hiš je poškodovanih. Vedeti moramo, da je moderna Japonska tudi industrijska in da industrija ne dela v hišicah; zato so spricho razrušenih tovarniških poslopij žrtve večje kakor bi bile sicer. Škoda je ogromna: trpela je industrija, trpela so prometna sredstva, trpela so skladišča itd. Od potresa so počile plinove cevi, plin

se je užgal in tako nastali požari so nesrečo pomnožili v nedoglednost. Najbolj so poškodovana in razrušena največja in najbolj industrijska mesta, tako Tokio, glavno mesto Japonske, Jokohama, prvo japonsko trgovsko pristanišče, mesto vprav ameriškega načina rasti, Osaka, Nagoja i. dr. V Tokiu, dvamilijonskem mestu, je razdejano poleg cesarjeve palače vse, kar je bilo kaj vrednega, bodisi materialno ali pa kulturno. Vsaj po dosedanjih poročilih. Razdejano je najbrž vseučilišče, edino te vrste na daljnem vzhodu; njegova knjižnica je imela stara japonska dela neprecenljive vrednosti; razrušen je muzej, poln izvornih, prav tako neprecenljivih zbirk vseh vrst umetnostne in kulturne zgodovine; uničeno je cesarsko gledališče, zbirališče vsega lepoto ljubečega japonskega občinstva; uničena so industrijska podjetja, pogorele so ogromne zaloge svile in se pozna to že na svetovnem trgu v naraščajočih cenah, uničen je velik del trgovskega in tudi vojnega brodogradništva itd. itd.

Po prvih poročilih smo brali stavke: Japonska je prenehala biti velesila, Japonska je vržena za več desetletij nazaj, Japonsko bodo črtali kot merodajnega činitelja v vzhodnoazijski politiki. To menda ne bo tako in Japonci gredo že sedaj z njim lastno žilavostjo in vztrajnostjo ter z brezprimernim samozatajevanjem na delo obnove, a vseeno bo Japonska katastrofo prav težko prebolela. Ves med svetovno vojsko pridobljeni in v veliki meri tudi v tujini naloženi kapital bo moral pomagati, pa še ni gotovo, če bo dosti. Zmanjšani uvoz in izvoz Japonske bo vplival na gospodarstvo vseh onih držav, ki imajo stike z njo; teh držav gospodarstvo zopet na druge države, in tako bo ta japonska nesreča bolj ali manj imela posledice za ves svet. Morebiti tudi za naše ameriške Slovence, ker bodo v Ameriki pri delu zaposleni Japonci šli najbrž vsi domov na delo za obnovo in bodo razmere za delavce v Ameriki zato ugodnejše. Vidimo, da je danes ves svet ena sama gospodarska enota in da vpliva potres na Japonskem lahko tudi na žep slovenske gospodinje.

Tokio, glavno mesto Japonske.

Gospodar in gospodinja.

Povrtno delo v oktobru.

V sadovnjaku. Zimsko sadje spravljajo vobče prerano. Sicer je večina našega pečkastega sadja zrela do konca septembra. Najbolj pozna jabolka in zimske hruške bi morali pa vendar pustiti na drevju daleč v oktober, ker šele tedaj so popolnoma dozorele in trpežne. To velja zlasti za ona jabolka, ki imajo robato kožo — to so razni kosmači, kakor kanadka, damasonka i. dr. —, in pa za prav pozne hruške, n. pr. za zimsko dekanke, olivierko i. dr. Posebno previdno trgajmo dragocena, debela zimska jabolka in hruške, ker je že posamezen sad veliko vreden in škoda tem večja, ako nam uide iz rok in pade na tla.

Pritlično drevje oberemo kar od tal. Pri visokodebelnih drevesih pa uporabljamo primerne lahke lestve in obrače, s katerimi rešimo posamezne, z roko nedosegljive, pa navadno najlepše plodove.

Previdno obtrgano in primerno razbrano sadje spravimo, potem ko je na zračnem prostoru pozorilo, v s a d n o s h r a m b o. Čim rahlejšje, občutljivejše in dragocenejše je sadje, tem bolj pazljivo in tem bolj na redko ga naložimo na police. Prav zlahčna, debela in izbrana jabolka in hruške položimo na muhe, posamez, da se med seboj ne dotikajo. Trdnejše sadje naložimo navadno v več plasti, trda neobčutljiva jabolka nakupičimo lahko brez škode prav na debelo.

Police za sadje so lahko preproste 2—3 cm debele in do $\frac{1}{2}$ m široke deske, vdelane med stebriče v razdalji 20—30 cm vsaksebi in pritrjene na steno v sadni shrambi. Stojte pa tudi lahko v več vrstah po sredi shrambe, da so pristopne od vseh strani. Ob robu jim pribijemo 10 cm širok remelj, ki brani, da sadje ne pada z njih. Boljše pa so police zbite iz ozkih remeljnov, ker tu laže prihaja zrak med sadje. Moderne sadne police so sestavljene iz posameznih, enakih, plitvih les s štirimi kratkimi nogami. Lese so nakupičene druga vrh druge. Pripravne sadne police si naredimo lahko tudi tako, da se posamezne lese pomikajo v stojalu kakor predali. Take police se dajo tudi zakleniti.

Trda in zelo trpežna zimska jabolka hranimo tudi na ta način, da jih čvrsto vložimo posamez v papir zavita v neprevelike zaboje, ki jih čez zimo postavimo na hladen prostor, kjer pa ne zmrzuje. Dobro se tudi ohranijo, ako jih vložimo v suho zdrobljeno šoto, pepel, suhe pleve itd. Neobčutljiva jabolka, kakor so n. pr. bobovec, trdika, mašancgar, gambovec in še mnogo drugih, nakupičimo prav na debelo v razne pregrade, zaboje, kadi ali drugo

primerno posodo. V debelih plasteh sadje počasneje zori in ostane bolj sočno in okusno nego zloženo posamez na police.

V shrambi za sadje ne smemo imeti predmetov, ki širijo kak duh (kislega zelja, repe, mesa, rib, sira itd.), ker se sadje jako rado navzame tuje duha. Sadna shramba naj bo temna, ker v temi se sadje ohrani mnogo bolje nego na svetlobi. Prostor med okni je prav slaba sadna shramba.

Kdor količkaj more, naj že jeseni sadi sadno drevje.

Na vrtu. Jesen je tu. Včasih nam slana prekmalu pomori kumare, fižol, buče in razne cvetlice. Vse setve so končane. Kvečjemu presadimo tu in tam, ako je vreme ugodno, kako zimsko salato ali povežemo še kako endivijo. Sicer pa je oktober za vrtnarja čas žetve in shranjevanja za zimo. Toda ne prenačimo se! Odlašajmo s spravljanjem čimdalje mogoče, kajti le tista zelenjad se dobro drži v zimski shrambi, ki je bila prav pozno spravljena.

V našem podnebjju ni spravljati zelenjadi pred koncem oktobra! Najprej porujemo korenje, peso, redkev in črne korenine. Potem pride na vrsto repa, zelje, ohrovt, peteršilj, zelena in nazadnje endivija, ki pa ne sme biti povezana. Por, rožni kapus, v toplejšem podnebjju tudi ohrovt, pustimo kar na planem čez zimo.

Od dveletnih zelenjadnih rastlin (kapusnic, korenaste zelenjadi i. dr.) izberemo nekaj najbolj razvitih in zdravih rastlin z a s e m e. V to svrhu jih previdno privzdignemo iz zemlje in pristujemo v kleti v vlažen pesek ali zemljo.

Zelenjad je v shrambi še mnogo bolj občutljiva nego sadje. Če je količkaj preveč vlažna, gnije, posebno endivija, zelje, ohrovt in sploh listnata zelenjad. Zato mora biti naša prva skrb v tem oziru, da pripravimo za zimsko zelenjad suho s h r a m b o, da spravljamo zelene pridelke kolikor mogoče pozno in pa v lepem solnčnem vremenu, ob popoldanskih urah, nikdar pa ne zjutraj, ko so rastline rosne.

Preden denemo zelenjad v shrambo, jo primerno otrebimo in osnažimo. Korenasti zelenjadi (korenju, repi, zeleni itd.) potrgajmo cimo in vložimo korenje v kleti med vlažen pesek ali rahlo zemljo. Od kapusnic zberimo za zimo samo popolnoma zdrave in čvrste glave. Zunanje liste navadno nekoliko odstranimo, zlasti ako so veli ali kako pokvarjeni, in obesimo glave pod strop. Endivijo prisujemo v ne preveč vlažen pesek ali zemljo. Zelenjadi v zimski shrambi ne smemo pozimi nikdar zali-

vati. Ob toplen vremenu je pa treba mnogo zračiti. Kdor ima toplo gredo, marsikaj lahko spravi za zimo vanjo.

Proti koncu meseca položimo vrtnice, da ustavimo rast in da bolje požori les, pokriti jih pa še ne smemo. Preden pade prva slana, spravimo pod streho vse sobne rastline, ki smo jih imeli čez poletje zunaj (pelargonije, fuksije, palme itd.). Občutljivo zelenjad in cvetice pokrijmo s smrekovimi vejami. To je najboljša odeja za rastline, ker jih zadostno varuje mraza, a obenem tudi prepušča zrak. Koncem meseca porežemo suha špargljeva stebela, gredice okopavamo in gnojimo. Radič populimo in presadimo v zaboje ali v klet. Od nekaterega lepoticnega grmičja in vrtnic naredimo oktobra potaknjence, ki bodo drugo leto zarana čvrsto odgnali.

Vrt je treba pred zimo še enkrat temeljito osnažiti in odpraviti na kompost vso navlako, ki razširja razne rastlinske bolezni in priča o zanikarnem vrtnarju.

V čebelnjaku. Čebele so se umirile popolnoma. Le ob jasnih in mirnih dneh se še tu in tam malo izpreletavajo in mladice prašijo. Proti koncu oktobra pa navadno preneha vsak izlet in tedaj bi moral biti čebelar tudi gotov z jesenskimi opravili. Dokler čebela še redno izletava, je čas, da se opravi, kar treba, zlasti da se izpraznijo medišča in čebele oskrbe z zadostno zimsko hrano. Ko pa nastopi mrzlo vreme ali celo pade kaj snega, ni da bi panje odpirali, še manj pa da bi premikali satje ali celo pokladali čebelam tekoč med ali sladkor. V čebelnjaku naj zavladata popoln mir, katerega čebela pozimi potrebuje baš tako nujno kakor vsakdanje hrane. Oktobra čebel še ni treba odevati. Je bolje, če počakamo hujše zime. Pač pa je važno, da takoj, ko pade prvi sneg, zavarujemo žrela s kovinsko priporo (zapahom), ki brani rovkam v panj, čebel pa ne ovira, ako hočejo iz nje. Dobro je tudi, ako žrela zaslonimo, da solnce ne izvablja živali iz panjev.

M. H.

Kuharica.

Vegetarianska paradižnikova juha. Žemljo namoči v vodi, jo rahlo ožmi in deni v kozo, v kateri si razgrela za jajčno velikost sirovega masla, prideni tudi $\frac{1}{4}$ kg svežih paradižnikov, vse to nekoliko duši in zalij z dvema litroma gorke vode in kuhaj 20 minut. Nato pretlači vse skupaj skozi sito in stresi še enkrat v kozo, da prevre, potem stresi juho na opečene kruhove rezine.

Vegetarianska špinača. $\frac{3}{4}$ kg špinače osnaži, operi in v slani vodi skuhaj, stresi na rešeto in odcejeno dobro seseklaj. Razgrej v kozi za oreh sirovega masla ter mu primešaj špinačo, pokrij jo in duši par minut. To špinačo stresi v polivko, takole pripravljeno: razpusti košček sirovega masla, prideni polno žlico moke in zmešaj s četrt litrom mrzlega mleka ter kuhaj 10 minut. Ko špinača v polivki prevre, je gotova.

Goveji jezik s špinačo. Skuhaj svež goveji jezik v vodi, zavretega osoli, prideni zelenjave kakor za h govejemu mesu. Kuhane olupi, zreži na poševne kosce, zloži na špinačo in postavi na mizo.

Višnjevo zelje s kostanjem. Glavo višnjevega zelja zreži nekoliko debeleje kakor za salato in popari z vrelo vodo. V kozi napravi redko blede prežganje iz velike žlice masti in pol žlice moke ter nekoliko drobno zrezane čebule. V to prežganje stresi odcejeno in ožeto zelje, zalij ga s par žlicami gorke vode, osoli, prideni za ščep sladkorja, pokrij in duši do mehkega. Preden postaviš zelje na mizo, prideni 15 pečenih ali kuhanih kostanjev, ki jih seveda poprej olupi.

Zrezki iz endivije. Pripravi kakor zrezke iz salate. (Glej »Mladiko« št. 7, 1923.)

Krompir vegetarianski z zelenim peteršiljem. Deni v kozo 8 dkg sirovega masla ali masti, eno drobno zrezano čebulo in, ko se zarumeni, polno žlico moke (5 dkg), zalij z mlekom ali juho ($\frac{1}{2}$ litra) in prideni, ko dobro prevre, $1\frac{1}{2}$ kg kuhanega, olupljenega krompirja, dve žlici drobno zrezanega zelenega peteršilja; ko par minut povre, ga postavi na mizo.

Jabolka s svežim, oluščnim fižolom. Kuhaj en liter oluščnega fižola; med kuhanjem ga osoli in kuhanega odcedi. Posebej pa kuhaj 4 olupljena, srednje debela jabolka v $\frac{1}{2}$ litra vode, pridaj žlico sladkorja, in ko se razkuhajo, jim prideni odcejeni fižol in pest krušnih drobtin, ki si jih zarumenila v žlici masla ali masti, vse skupaj zmešaj in za par minut pusti jed pokrito na ognjišču. Na mizo postavi kot samostojno jed z makaroni ali cmoki.

Mlada raca s kostanjevo nadevo. Osnaženo in oprano raco osoli in tudi od znotraj podgrni s soljo in vejico majarona. Skuhaj ali speci kostanj, ga olupi in naloži v račji krof, krof zašij, raco namaži z mastjo, prilij par žlic vode, deni v pekačo in peci pičlo uro med večkratnim polivanjem z mastjo, ki se nabere pri pečenju. Pečeno raco razreži in obloži s kostanjem.

Kostanjeva torta. Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg kostanja, ga olupi in še gorkega pretlači skozi sito. Mešaj pol ure 14 dkg sladkorja s 6 rumenjaki, prideni pretlačeni kostanj, 6 dkg krušnih drobtin in 6 beljakov snega. Ko si vse narahlo premešala, stresi v dobro pomazan, z moko potresen model in peci v srednje vroči pečici pol ure. Ohlajeno torto prereži in jo v sredi nadevaj s sledečim nadevom: Stepaj v kotliču 4—6 žlic sladke smetane, prideni 5 dkg sladkorja in 10 dkg kuhanega in pretlačenega kostanja. Po vrhu namaži torto z marmelado in potresi z drobno zrezanimi orehi.

Grozov štrukelj. Napravi vlečeno testo iz pol litra moke in $\frac{1}{8}$ litra mlačne vode, osoli za oreh masla in en beljak. Ko je testo vsaj pol ure počivalo, ga nekoliko razvaljaj in polij z oljem ali raztopljenim sirovim maslom, sedaj ga še dobro z rokami razvleci in potresi polovico tega testa z dvema pestema krušnih drobtin, ki si jih v 7 dkg sirovega masla ali masti zarumenila. Drugo polovico pa pomaži s smetano, po prvi polovici potresi $\frac{1}{2}$ kg natrganih ter opranih jagod, potresi nekoliko cimeta in nekoliko sladkorja; zvijaj ga narahlo od prve strani, kjer so jagode potresene, deni ga na pomazano ploščo ter pomaži z jajcem in peci 30—40 minut.

Celi paradižniki v kisu. Drobne, zrele paradižnike obriši s krpo, naloži v široke kozarce in zalij s kisom. Kozarce zaveži s papirjem. Te paradižnike rabiš pri postnih juhah in tudi pri mesnih jedilih, kjer se rabi kis.

Celi paradižniki v slani vodi. V lončen lonec ali velik kozarec naloži zrele, obrisane paradižnike ter jih zalij s prevreto osoljeno in ohlajeno vodo. (Na 1 liter vode 20 dkg soli.) Lonec ali kozarec zaveži z navadnim belim papirjem. Paradižnike lahko rabiš za vsako jed, vendar jed, ki si jo napravila s temi paradižniki, pokusi, preden jo soliš.

Paradižnikova mezga. Oprane paradižnike pretrgaj čez polovico, jih naloži v kozo, pokrij in nato kuhaj počasi toliko časa, da dajo iz sebe vodo. To vodo odlij, paradižnike pa pretlači skozi sito. Pretlačene paradižnike deni nazaj v kozo, jih dobro osoli in počasi kuhaj toliko časa, da se mezga zgosti; ohlajeno deni v male kozarce z ozkim vratom, v vsak kozarec pa končno nalij za prst visoko dobrega olja. Naposled zaveži kozarce s pergamentnim papirjem in jih postavi na hladen suh prostor.

M. R.

Umna gospodinja.

Nazaj k varčnosti! Včasih smo obračali vinarje, zdaj razmetavamo dinarje; da nima naš denar veljave, ve že najmanjši otrok in berač skoraj da ne ve, ali naj bi vzela krono v dar, in če jo že vzame, pa ne ve, ali naj bi se zahvalil zanjo.

Otroke vidimo, ki imajo cele kupe kron v rokah in govore o kupčiji, o tisočakih, o kinu, o milijonih; tudi matere slišimo, ko dele otrokom krone za slaščice s pripombo: »Saj tako nič ne dobiš za to!« Za vsakim oglom tiči baraka s sladkarijami, vsaka druga hiša je gostilna, bar, kavarna, kino. In vse je polno — ne samo ob nedeljah. »Denar ni za nič, ni vredno, da ga spravljaš — in toliko ga je, kam bomo ž njim?« — Poleg tožba tistih, ki jih mori skrb, se slišijo večkrat take čudne besede. Skoraj da noče nikdo več varčevati; kar je bilo poprej modrost, je zdaj neumnost.

»Ne bom varčevala pri malenkostih,« se mi je odsekala postrežnica, ko je prižgala žveplenko, dasi je bil velik ogenj v ognjišču. Žveplenke so pa vendar dandanes jako drage in moja mati so mi pravili čestokrat, da se je razrušila v Zagorju snubitev, ker je prižgalo dekletu na prosbi luč z žveplenko, dasi je gorelo na ognjišču. Oče fanta na snubil je rekel: »Sva že opravila: ta ne bo dobra gospodinja.« Mož je imel prav, kajti kdor ne zna varčevati z malim, ne bo prištedil velikega, in če pogledamo gospodinje na velikih posestvih in obratih, vidimo, da so v marsičem varčnejše od onih na majhnih. Neverjetno mnogo se prihrani, če se gleda, da pride vsaka malenkost v prid in da se ne kupujejo nepotrebne reči. Potratnost v malem dela draginjo v velikem. Ako ne varčuje in ne nalaga nikdo denarja v hranilnice in posojilnice, ga tudi ne more dobiti denarja potreben človek na posodo. Pomanjkanje razpoložljivega denarja povišuje obrestno mero in draži tako delo.

Se nekaj je. Sedaj dobivamo, bodisi za mesečno plačo ali za kupčijo, navidezno velike vsote. Denar je prevarljiv, marsikdo ne zna preudariti, koliko ima v resnici, pa si kupuje malo bolj brezskrbno — in naenkrat spozna, da ima današnji denar še bolj opolzel rep, kakor ga je imel predvojni. Tudi se je marsikdo privadil potreb, ki so sama razvada. »Vse je drago,« ti pove ta in ona, »pa kuhaj rajši kaj boljšega«. Sam krompir, močnik, žgance jedo morda le še boljše uradniške družine. Posel si je prej kaj prihranil pri svoji skromni plači, zdaj je bela vrana, kdor varčuje z denarjem; dekletu, ki ima 400 kron na mesec, je reklo: »To je meni komaj za kino.« 400 kron je res premajhna plača; če pa zavravi mlado dekletu, ki mora misliti na prihodnost, 400 kron za prazno kinovsko zabavo, je to zelo dosti. Naj bo krona, kolikor je bil poprej vinar, če pa da otrok dvajset kron za košček čokolade in meni mati, da ni to nič, je jasno, da smo pozabili, kako je treba učiti otroke z zgledom in besedo varčevanja. In kdaj se bo naučil te čednosti, če ne, dokler je majhen, dokler je mlad? Toliko se govori o državljanski vzgoji, a baš varčnost je temelj državljanskih čednosti. Varčen človek je trezen, delaven, preudaren, možat. Ker je vaje odrekli si, ne bo prodal svoje besede, svojega prepričanja, ker je varčen, si preskrbi, kar nujno potrebuje, in ni odvisen od drugih; ker je varčen, da lahko od svojega v prid javnosti — varčnost je samozatajevanje.

Zdi se, da je vprav zatajevanje in pomanjkanje, ki smo ga prestali med vojno, krivo, da se je naveličal marsikdo sitnega in malenkostnega štedenja. Tudi to je razumljivo. Malenkostno je in sitno — a biti mora! Vprašajmo toliko gospodinjo iz uradniških krogov, kako se pehajo in

mučijo, kako jim razkriva sila nove vire varčevanja, kako predelujejo v desetič eno in isto obleko, kako perejo zvečer, da oblečejo jutraj otroke, kako porabijo v korist vsako staro rokavico, vsak obrobek, star klobuk, slamnik, nogavice.

Kdor si kupuje brez skrbi novo, nima pojma, koliko dela dá tako varčevanje, nima pa tudi pojma, kake številke narastejo, če izračuni gospodinja, kaj je prihranila, kaj prihrani vsak dan z umnim varčevanjem. Naj bi bile take gospodinje drugim vzor!

Varčevanje pa ni samo ohranjenje vrednot, ki so pri hiši, kakor pohištvo, živež, obleka; varčevati se pravi tudi kupovati o pravem času, kupovati dobro, trpežno blago, prodajati o pravem času, narediti in oddati delo o pravem času. Varčnost je red v hiši in na polju, varčnost je, ako dobe posli in delavci dobro hrano, pošteno plačo, ker tako zahteva gospodar lahko od njih boljšega dela, ki ga pa vrše le zadovoljni delavci. Varčna je gospodinja, ki gleda na dobro ime svoje hiše in ki deli rada revežu kos kruha, pazi pri tem pa tudi, da ne podpira postopačev; varčna je gospodinja, ki zna zaposliti vso svojo družino od otroka do starčka, vsakega po njegovi moči. Vse naj dela! Koliko časa potratijo pastirčki in pastirice na paši in ga obračajo v zlo. Nekdaj so pletli pastirji nogavice (nič slabega bi ne bilo, če bi zopet kaj delali, n. pr. dečki zobotrebce), tudi predli so v nekaterih krajih moški. Pa zakaj ne? Je li bolj varčno in možato, če deček postopa ali se lovi okoli in trga obleko? V mestih vidimo vsak dan otroke, ki si iščejo dela, ker jim ga ne dajo doma: kjer razkladajo drva, kjer vozijo vreče in kaj drugega, povsod mrgoli dela željnih otrok in večina teh podivja zato, ker ne morejo zadostiti svoji naravni želji po delu; kajti otrok hoče biti odrastlemu enak in samo igranje ga ne zadovoljuje, učenja pa ima kmalu preveč.

Otroci se nauče jako hitro poznavati rastline, skoraj da imajo več zanimanja in razuma zato kakor odrastli. K varčnosti spada, ako naučiš otroka zarana imena in korist rastlin; saj ginejo naša stara rastlinska imena ljudem tako iz spomina, da marsikdo skoraj kamilce ne pozna več! In koliko si bo privarčeval otrok v življenju, če bo poznal zdravilno moč domačih zelišč.

Varčevati se pravi ohranjati. Gospodinja, ki zavravlja včasih svoje zdravje, svojo moč, za par vinarjev, ni varčna; mati, ki ne preskrbi bolnim otrokom o pravem času zdravil, ni varčna. Varčnost naših časov je v marsičem različna od varčnosti v prejšnjih stoletjih; zdaj ni varčna gospodinja, ki ne naročuje gospodinjskih listov in knjig ali si jih ne izposojuje, ako jih ne more kupiti. Zdj se je treba učiti vsak dan kaj novega in ostati vendar na stari trdni podlagi. Koliko je novih gospodinjskih strojev, ki lajšajo domače delo, samo premalo so še pri nas v navadi. Delati z umom, uporabiti vsak hipec časa za koristno delo, okoristiti se z izumom drugih, gledati, da se dvignemo do boljšega položaja, to je varčevanje. Kako se pripridi pri kupovanju, šivanju, krpanju, posodi in vsem, kar spada k hiši in življenju, objavi še »Mladika«.

Glavno je, da se sedanji mladi rod zopet vzgaja v varčnosti. Ta čednost redno ni prirojena, vprav nasprotno je; otrok razbije rad, kar dobi v roke, povalja in raztrga obleko, čevlje itd. Vzgoja za varčevanje se začne zgodaj v mladosti doma in nadaljuje v šoli.

Kadar gre fant na ples, se ozre po najboljši plesalki, kadar se ženi, gleda pa po najboljši gospodinjici! Rešila nas bo umna varčnost in pametno delo.

Se nekaj: Mlade gospodinje odpravijo rade marsikatero dobro staro navado; to je razmetavanje narodnega blaga: »Običaji davnine, so ščit domovine.«

Kosmetika.

Obleka — bogastvo. (Nadaljevanje.) Slovenom je bila prvotno najlepša barva bela. Svantovidovi svečeniki in svečenice so bili belo ogrnjeni; beli so bili Svantovidovi konji, bele so vile-rojenice, beli so dobri duhovi, bela je smrt. Libušina obleka pri slavnostnem zborovanju je jemala vid od beline, knezi so nosili kaftane iz belega sukna, platna ali atlasa, kožuhi beli »kakor mleko« so bili visoko v čislih, bela peča je bila dolgo ponos Slovenke. Belo je Slovencu vse, kar je lepega in slavnega, bela so mesta in vasi, bel je dan, deklica lepota je bela kakor zgodnji sneg, zakleta kraljična je črna, rešena je bela. Stari Sloveni so bili najbrž povsod belo oblečeni kakor so še danes Medjimurci, Hrvati, Beli Kranjci, Vlahi, deloma še Srbi, Dalmatinci, Črnogorci, Čehi, Moravani. Bilo jim je tudi najbolj priročno, ker so imeli platno, volno in kože doma, a barvila so dobivali le s težavo. Trgovina se je razvijala, prihajale so šteje drugih narodov med Slovence in jeli so se nositi kakor drugi, posebno v obmejnih krajih. Najprej so se oprijeli novih šeg po vladarskih in plemiških dvorih. Nikdo ni hotel biti slabši od drugih. Sv. Ciril in Metod sta prinesla s seboj bogate cerkvene obleke in drago okovane knjige, ker sta vedela, da vpliva na ljudstvo bogata zunanost. Vest o Bogu, ki je bil reven, ni bila Slovanom poganom posebno všeč, zato je bilo treba opremiti bogoslužje z bogato zunanostjo. Knez Ingo je povabil krščene in nekrščene in je pogostil krščene z jedili v zlatih skledah, nekrščene v prstenih. In to je bil za naše prednike tehten dokaz. Stara pesem iz Medjimurja pripoveduje, kako so prišli prosjaki pred grad bogatina »pak je izšla Jelena, plemenita gospoja, pred njo idu dvorkinje, za nju idu služkinje, na glavah pavuni s perutmi hlad ji čine. Pak jim veli Jelena plemenita gospoja: „Kakov je li vaš Bog, koj ne znade hraniti svoje služe pri sebi, več jih šalje do mene! Ja imam boga na dvoru, koji mi je naredil iz zlata dvorove i srebrne stolove!“

Narodne pesmi vseh Slovencev popisujejo bogate oprave krilatih vitezov »na izbor junakov«. Pozlačena ali srebrna oklepenka je bila tkana iz pretenkih žic ali ploščic in podložena s svilo in prejo, sablja (damaščanka) je visela v zlati nožnici, ročaj se je blestel od dragotin. Zlate ostroge, pozlačeni šlem, dragulj pod peresom so kazali svetu viteza, ki kaj premore. Še bogateje je bil napravljen plemič, ko ni šel na vojne pohode in se mu je blestela obleka od našitih kamnov. Pri širokih klobukih in pri čapkah je bilo pripeto pero z zaponko, ki je bila več vredna kakor celo mesto. A tudi konj je kazal gospodarjevo bogastvo. Konjska čabraka je bila z zlatom obrobljena, obšita z dragulji, z zlatimi resami in zlatimi kraguljčki. Griva, povodci, vse je bilo prepletano in vdelano z zlatom. Bahavi vitezi so imeli celo rob pri čevljih obšit z dragotinami. Zelo drage so bile za potovanje tako prikladne usnjate obleke, najbolj na glasu je bilo kordovansko ali špansko in safianovo ali turško usnje. Dvor srbskega carja Dušana je tekmoval s sultanovim v Carigradu. Prastara je vest o sijaju, ki so ga razvili Hrvati pri kronanju kralja Tomislava I.: »Na širokem Duvanskem polju se je nabralo ljudstva; vsak, ki je podedoval po svojih prednikih kaj svetlega, se je olepšal v slavo praznika. Z velikim šumom so pozdravili kraljev sprevid. Prva je bila kraljeva telesna straža, vsa v krasnih oklepih, srebrnih in pozlačenih šlemih, držeč ščit in kopje v rokah. Za stražo slovenski in latinski svečeniki, ki so nosili sveče moči, kadilo in križe, prižgane sveče. Nato župani in načelniki mest, tribuni velikaških posestev, kastelani gradov,

za njimi vseh sedem banov. Nato gospoda z dvora. Dvorski župan (palatin), za njim ded ali major domus, kancler (biskup hrvaški), dvorski rizničar, župan mečonoša z velikim kraljevim mečem krstašem, župan zastavonoša s kraljevo zastavo, župan kopjenoša s kraljevim kopjem, župan ščitonoša z bogatim kraljevim ščitom, župan peharnik (točaj) z zlatim peharjem (bokalom), župan konjušnik z zlato palico, župan ubrusar z zlatimi vilicami, župan ključar z zlatimi ključi, župan komornik z zlato vezeno blazino. Za njimi župani kletar, volar, bravar, sokolar, psetar, Končno kralj, odet s purpurnim plaščem in opasan z dragocenim pasom.«¹

Dasi so sile nove mode raz dvor in iz mest na kmete, vendar se je ohranila domača noša pri Hrvatih in drugih Slovenih ob Donavi in Moldavi. Gladko belino obleke oživijo s pisanimi vezeninami, z resami, čipkami, vstavki, da je videti bolj bogato. Fant se obleče v telovnik (prsluk) iz modrega ali živordečega sukna, ki je obšit s srebrnimi vrpcami in ima srebrne gumbe, deklica si naguba vezeno krilo, si nabere rokave in navesi koraldežev, da vise do pasu, ovije si vrat s koraldežem, si opne pod vrat kvačkan ovratnik in si pripne zaponko, v kite si vplete pisane trakove in pokrije še glavo z robcem žive barve.

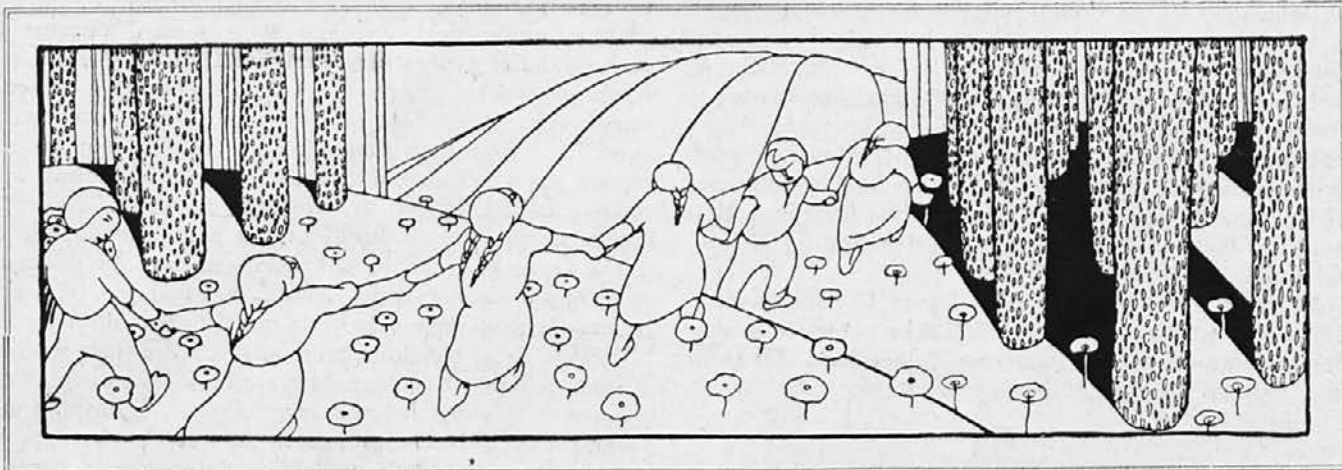
Posebno slikovite so noše Sremkinj in Dalmatink. Da bi se prikazala Sremkinja v svoji beli, široko nabrani, z velikimi cvetlicami bogato izšiti obleki, z dragim nakitjem in cvetjem obdana na promenadi v Parizu, Londonu ali Newyorku, prekosila bi vse modne čirečare. Saj diha iz te obleke bogastvo slavonske njive, ki rodi sama od sebe, iz nje diha tisočletna zgodovina ženske umetnosti v preji, tkanju, vezenju in izdelovanju čipk; iz nje diha duh razumevanja lepote.

Vse to izraževanje svojstev posameznih narodov v svoji noši je posplošila izobrazba, svetovna moda, ki daje svetu pečat enakosti: Indijanc je odložil svoj slavni nakit in zamorka, ki služi v ameriškem mestu, se nosi po modi kakor njena gospa.

Iz zgodovine mode vidimo, da so prvačili v njej samo narodi na visoki stopinji omike in blagostanja. Tako so vladale burgundske obleke, ko je povzdignil Karel Pogumni svojo državo do veličine in je cvetela v njej obrt. Brabantska svila, sukno, baržun v živih barvah, prešit s tenkimi izdelki zlatarjev, čipke in pajčolani so bili predmet popraščevanja na velikih tržiščih; samo v tako blago so se oblačile burgundske plemkinje in meščanke in samo tako so hoteli drugod gospodje in gospe. Burgundska moda je uvedla dvojno oblačilo, gladko in ozko spodnje, obšito s širokim robom drugega blaga, široko vrhnje, ki je valovilo od ram v gubah po hrbtu ali je bilo gladko do pasu in se je tam razširilo. Sprednje pole so se privihale, obrobile s krznom ali baržunom in spuščale polagoma bolj na ozko k noгам, kjer so se zdaljšale v jezikasto vlečko. Včasih se je zdaljšala tudi sprednja pola spodnje obleke in gospa je nosila to vlečko lepo na roki. Rokavi so bili dvojni, gladki spodnji in široki vrhnji, ki so imeli včasih jezik do tal. Rokavi so nudili priliko za razkazovanje bogastva, zaponke, biserni obšivi, škrlatna podloga, so bili kaj navadni. Da se bolj pokaže, kdo kaj ima, so izumili razpore in potegnili iz njih napuhano, drugobarvno blago, na glave so prišla različna čudovišča, vsa prešita z vsem, kar se leskeče. (Več v poglavju o glavi.) Košata moda se je ohranila dlje časa. V srednjem veku so prišle v navado tudi tako široke moške hlače, da je bilo treba 14 vatlov za hlačnik. Kako so se postavljali Kranjci v njih, nam še kažejo stare slike.

(Dalje prihodnjč.)

¹ Vala, Poviest srednjega veka.

Pisano polje.

Naše Prekmurje.

Dr. M. Slavič.

4. Prekmurski prosvetni delavci.¹

Književno delo v prekmurskem jeziku sta započela dva Küzmiča, eden evangelijski, drugi katoliški župnik. Stori la sta to iz verskih potreb. Lutrovo vero so začeli širiti s knjigami, pisanimi v jeziku ljudstva; katoliško vero so branili in utrjevali na isti način. Ta dva Küzmiča sta ustanovitelja prekmurskega slovstva, obenem sta dala značaj temu slovstvu, ki se še do danes z malimi izjemami ni spremenil: imamo skoro izključno nabožno slovstvo, t. j. prestave sv. pisma, verske učne knjige, šolske knjige, nekaj zgodovinskih in praktičnih knjižic ter molitvenikov in cerkvenih pesmaric. Tudi prekosil še ni obeh Küzmičev noben prekmurski pisatelj, ampak vsi naslednji so ju le posnemali.

Štefan Küzmič se je rodil l. 1723 v Strukovcih, v vasi med Pucinci in Cankovo (blizu Radgone). Letos se je obhajala slovesno dvestoletnica njegovega rojstva v rojstnem kraju. Kakor piše Mikolova »Domovina« (1921, num. 12, str. 5), se je učil v »Szegedi, v Sopróni, v Györi in v Pozsóni«. Najprej je bil »školnik« v »Nemes Csöi«, potem pa od l. 1755 do svoje smrti l. 1779 župnik v Šurdu. Ta kraj Šurd ni v opisanem Prekmurju, ampak izven njega v čisto madžarski pokrajini, vzhodno od Prekmurja, nasproti Medjimurju, v šomodski županiji. Leta 1719 se je namreč iz našega Prekmurja izselilo nekaj tisoč Slovencev v ta kraj in njega okolico, tako da je tvorilo tukaj kakih 11 slovenskih vasi slovenski otok sredi madžarskih naselbin. Kakih 100 let so se držali ti Prekmurci kot evangeličanski Slovenci. Zdaj ne zna nihče več v teh naselbinah slovenski, le imena družin, hiše ter šege in navade še spominjajo na slovensko pokolenje.

V tem Šurdu torej je izdal Štefan Küzmič največje prekmursko slovstveno delo, prevod sv. pisma nove zaveze iz grškega izvornika z naslovom: »Nouvi Zákon ali Testamentom Goszpodna nasega Jezus Krisztusa zdaj oprvics z Grckoga na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po Stevan Küzmicisi Surdanskom Farari. (V Halli Szakszon-szkoj l. 1771.)

Tu tedaj prekmurski Trubar-Dalmatin imenuje svoj jezik »stari slovenski jezik«. Na tem tudi Mikola in Melič ne moreta ničesar spremeniti. V nagrobnem napisu, ki

¹ V 9. številki je izostal podnapis, ki se glasi: »3. Prekmurski jezik.«

si ga je Štefan Küzmič sam napravil za šurdansko pokopališče, pa imenuje svoj narod v latinskem jeziku »vandski« (vandalica gens). Zanimiv nagrobni napis, ki je objavljen v citirani številki »Domovine«, obsega kratek življenjepi s Küzmičev in njegovo slovstveno delo v slovenskem in ogrskem jeziku. Začenja se takole:

Quis iacet hic? quaerit forsan de morte viator,
Hic Stephani Kuzmics membra sepulta iacent.
Vandala quem genuit mater, nutrit in oris
Exiguum Ludavae fluminis atque Sztrukótz.

Kdo tu leži? vpraša morda v smrti popotnik,
Štefana Kuzmiča tu udje v zemlji leže,
Ki ga rodila slovenska je mati, zredila na bregu
Rečica Ludava,² prekmurskih Strukovcev kraj.

Katoliški Küzmič, Mikloš Küzmič, daljni sorodnik evangelijskega, pa se je narodil l. 1737 v Dolnjih Slavečah (Alsó-Slavecsa, v zadnji ogrski dobi: Alsó Csalogány), dve uri severno od Cankove v goričanskem Prekmurju. O njem vemo, da je bil že leta 1763 župnik pri Sv. Benediku (v Kančovcih) sredi goričanskega Prekmurja ter je tam ostal do svoje smrti l. 1804. Mikloš Küzmič je imel velik ugled med duhovniki. Njegov škof Janoš Szily, prvi sobotiški (sombateljski) škof, ga je jako cenil in ga vzpodbujal k versko-slovstvenemu delovanju. Bil je tudi nekak dekan ali viceöspöröš slovenskega Prekmurja ali »Okrogline slovenske«, kakor se pravi v napisih njegovih knjig. Svoj jezik imenuje istotako kakor Štefan, »stari slovenski« ali »slovenski« jezik.

Važnejša njegova dela so: 1. ABC za Slovence na Vogerskem, 2. Slovenski silabikar, 3. Kratka suma velikoga katekizmuša, 4. Staroga i nouvoğa testamentoma svete historije kratka suma, 5. Knjiga molitvena. Njegovo najznamenitejše delo pa so: 6. Sveti evangelomi za nedelje in praznike, ki jih je izdal l. 1780.

Štefanov Novi Zákon in Mikloševi Evangeliji se rabijo še dandanes nekoliko spremenjeni v Prekmurju. Mikloš Küzmič je pokopan na benediškem pokopališču. Pripravil si je tudi sam nagrobni napis, v katerem se pravi, da je umrl v Ivanovcih, potem ko je 40 let pridigoval. Začetek se glasi:

Hic iaceo terrae cinis,
Vitae meae nam est finis:
Tu zdaj ležim prah zemlje,
Življenja mojega je konec.

² Rabi za ime potoka Ludava; zdaj govore Prekmurci o »Ledavi«, kraj pa imenujejo Lendava.

Dobrih 50 let po dobi obeh Küzmičev imamo zopet dva znamenita župnika, katoliškega in evangeličanskega, ki sta se odlikovala s slovstvenim delom. Katoliški je Jožef Košič (rojen v Beltincih l. 1788, umrl kot župnik v Gornjem Siniku l. 1867), ki je izdal »Kratki navuk vogrskega jezika« l. 1833, »Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rabov« l. 1845 ter »Zgodbe vogerskega kraljestva l. 1848«. Evangeličanec pa je Ivan Kardoš, župnik v Hodošu, ki je izdal l. 1837 evangelijski katekizem, l. 1851 pa molitvenik.

In zopet 50 let pozneje, proti koncu 19. stoletja in v začetku 20. stoletja, je stal na svetilniku prosvete in narodne pobude dr. Franc Ivanoczy, kanonik in dekan v Tišini, v kraju nasproti štajerskim Radincem.

Dr. Franc Ivanoczy.

Dr. Ivanoczy se je rodil kot Franc Koudila l. 1857 v Ivanovcih župnije Sv. Benedika. Oče se je namreč pisal Adam Koudila.³ Ko pa je prišel mladi Franc v Kelec-Adelffyjevo sirotišnico v Kiseku (Güns, Köszeg), kjer je obiskoval razen začetne šole tudi benediktinsko nižjo gimnazijo, je spremenil svoje ime po rojstnem kraju Ivanovcih, kakor so to storili že trije duhovniki-župniki iz njegove rodovine, Adam († 1824), Pavel in Matija Ivanoczy († 1834).

Pravzaprav pa se tudi ta peti slavni prekmurški mož piše z začetno črko »K«, kakor že štirje imenovani in še drugih pet, ki jih bomo še spoznali. Višjo gimnazijo je obiskoval v Sobotišču (Sombathelyju), bogoslovje pa je študiral na budimpeštanski teološki fakulteti v centralnem semenišču. Kot novomašnik (1882) je bil eno leto kaplan v Murski Soboti, potem pa najprej učni prefekt v bogoslovnem semenišču v Sobotišču, 1884 pa profesor dogmatike. L. 1885 je postal doktor bogoslovja. Mladi doktor je zapustil profesorsko karijero ter šel za župnika v svoje Prekmurje, v Tišino, l. 1889, kjer je do svoje smrti l. 1913 bil vsestransko izvrsten pastir svoje črede. Poleg svojih stanovskih dolžnosti pa se je lotil tukaj splošno prosvet-

³ Tako se v Prekmurju izgovarja beseda »kodelja«.

nega in narodnega dela za slovensko ljudstvo. Z večkratnim potovanjem v tujino si je razširil obzorje ter gorko vzljubil svoj prekmurški narod. Širil je med ljudstvom slovenske knjige ter vzbujal med njim narodno samozavest. Zaradi tega so ga razkričali kot »panslavista, neprijatelja Ogrov in domovine«. Očitati so mu, da slovensko deco uči slovenski katekizem, da slovenski spoveduje, da širi knjige sv. Mohorja in druge slovenske knjige, da je bilo v tišinski cerkvi nekaj slovenskih napisov, da se je v cerkvi slovensko pelo itd. Dr. Ivanoczy se je moral na vse strani braniti. Vztrajal je v tem boju ter vzgojil okoli sebe celo vrsto mladih narodnih delavcev. L. 1902 je začel izdajati ž njimi (zlasti z Jožefom Kleklom in Ivanom Bašo) Kalendar najsvetejšega Srca Jezusovega, s čimer se je storil začetek za publicistično slovstvo med Prekmurci. Največja prosvetna in narodna zasluga dr. Ivanoczyja je ta, da ni podlegel v tem boju za narodne pravice, ampak še pridobil navdušenih mladih borilcev vprav ob času, ko je madžarska premoč bila že tako silna, da bi bila narodno zavest med Prekmurci kmalu popolnoma zatrla.

Dr. Ivanoczy je pokopan na istem pokopališču pri Sv. Benediku kakor Mikloš Küzmič, ker je hotel biti tudi mrtev blizu svojih staršev, ki jih je tam pokopal.

(Dalje prihodnjic.)

Nove knjige.

Dr. A. Gosar, **Za krščanski socializem**. Pomisleki in odgovori. Ljubljana 1923. Založba »Socialne Misli«. Tisk »Zadružne tiskarne« v Ljubljani.

Kakor že naslov naznanja, ima knjižica namen, da posreduje jasnejše spoznavanje bistva in teženj krščanskega socializma in ga zagovarja proti raznim pomislekom, ki se čujejo glede na njegovo upravičenost in njegove zahteve. Pisatelj navaja dobesedno vrsto takih ugovorov iz Glasnika presv. Srca Jezusovega XXI. l. in Vzajemnosti 1922. Prva imajo seveda namen, da se poudari predvsem pomen životvornega krščanstva, a zaradi svoje stisnjenosti so res posebna pripravna, da — rahlo rečeno — rodijo nesporazumljenja. V I. delu knjižice (3—59) pisatelj utemeljuje potrebo krščanskega socializma in socialnih programov, govori o zvezi tega gibanja s krščanskimi zapovedmi pravičnosti in ljubezni. Poudarja, da je treba govoriti o važnosti životvornega krščanstva, a da je tudi potrebno gibanje kršč. socializma prav zato, da se primorajo h krščanski pravičnosti oni, ki drugače nočejo krščansko živeti (str. 12, 13). Brani kršč. socializem proti očitkom, da podžiga sebičnost (26) in oznanja sovraštvo (32), dobro označuje bistveno razliko kršč. socializma od brezverskega. Vmes slika zlo modernega kapitalizma, ki ga vidi v posebnem vse prepletajočem in oklepajočem gospodarskem sistemu. V drugem delu (str. 61—117) natančneje razlaga pojem modernega kapitalizma. Potem pa pojasnjuje zahteve kršč. socializma glede zasebne lastnine, socializacije, premoženjske meje in dolžnosti dela. Dasi knjižica »ne prinaša po večini, zlasti v prvem delu, nič novega«, vendar ni odveč. Prispevala bo, da se razne točke o gibanju krščanskega socializma bolj razčistijo in marsikako nesporazumljenje morebiti odstrani. Pisatelj izkuša jasno razložiti svoje mišljenje. To tudi iz pazljivega uvaževanja celotnega odstavka moremo razbrati. Le tuintam bi želel večje jasnosti, določnosti in doslednosti v izražanju (n. pr. str. 8, 2. odst.; 19, 2. odst.; 27 sebičnost = ljubezen do samega sebe; str. 29, prepoved cerkve glede obresti; str. 10 prim. s str. 31 in 47, krščanski kapitalisti). Zahteva o »družinski plači«, o kateri govorijo krščanski moralisti, je utemeljena v etičnem pojmovanju delavca in

dela. V kakšni obliki pa je v tem ali drugem času dosegljiva, to je drugo vprašanje.

Pisatelj ognjevitobno brani krščanski socializem. Včasih zveni njegov govor precej rezko. Priporočamo, da knjižico mnogi prečitajo, ne morebiti zaradi nekam bojovitega obravnavanja, ampak iz resničnega zanimanja za vprašanja. Dostavili bi še, da iz knjige premalo jasno zveni napoved boja kapitalizmu, to je sedanjemu kapitalističnemu sistemu. Dokler se ta ne zruši, posamezen kapitalist ne more prav ničesar doseči v tej jekleni verigi: strla bi ga. Ko govori o dolžnosti dela, je pri vsaki priliki nujno poudarjati vsestransko delo. Množica misli tu le na ročna dela in ne ume, koliko trpljenja in čezurnega dela povzroča skrb, tuhtanje, studij delavcem z umom. — Prav tako mora vsaka taka knjiga govoriti tudi o vestnosti dela. Vsak gospodar ve, da je danes brezvestnost pri delu mnogokje že kar ostudna. *Dr. F.*

Ksaver Meško: Naše življenje. Črtice in slike. V Ljubljani 1922. Založila »Narodna Založba«. Tiskala »Narodna tiskarna« v Ljubljani. Str. 107.

»Pišem in čutim, da si z vsako stranjo, ki jo napišem, odtrgam kos srca in kos življenja,« pravi pisatelj na str. 57. Dosti lepega nam je napisal Meško in kakor bi držala za vsako njegovo delo ta izpoved, velja še posebej za »Naše življenje«, v katero je nanizal deset črtic in slik. Razen zadnje — Otilije — so to bridko grenka premišljevanja iz dni in na dni vojnega viharja, ko je ležalo kakor mora nad nami in je smel človek samo še tiho misliti, ne, še misliti ni smel, ker tudi misli so bile podvržene kontroli in izprevračanju... Meško sam je moral svoje slovensko čustvovanje plačati — z ječo! Iz tega vzdušja trpljenja gleda in čustvuje Meško v »Beguncih«, »Zablodli«, »Zadnji uri Mateja Prosenca«, v »Kostanjih«, »Pri materi« in v »Enem dnevu«. Ko bereš te stvari, te ob samem spominu zaboli, da stisneš pesti in zaškripaš z zobmi. Iz vojne groze smo prešli v prevrat in v čas, ko je zakrvelo naše narodno telo na jugozahodni strani in na severu. Severni rani, ki smo je v gotovi meri tudi sami krivi, so posvečene »Koroške elegije« in »Zapiski izza velikih dni«. Iz »Našega življenja« govori bridko preizkušen mož, poln ljubezni do naše zemlje. Kdor si še mlačen, vzemi to knjigo in beri! Ob svojstvenem Meškovem jeziku in njegovih sentencah boš našel pot — domov in v pravega človeka!

Dr. Joža Lovrenčič.

Katoliški shod v Ljubljani.

V. katoliški shod v Ljubljani. Dne 25., 26., 27. in 28. avgusta se je vršil V. slovenski katoliški shod v Ljubljani. Toliko naroda še ni bilo zbranega v središču Slovenije kot to pot. Po izdanih priglasnicah cenijo število udeležencev na 60 tisoč. Udeležil se ga je tudi kralj Aleksander I. s predsednikom skupščine Ljubo Jovanovičem in namestnikom ministrskega predsednika dr. Velizarjem Jankovičem, papežev nuncij Pellegrinetti in vsi jugoslovanski škofje. Katoliški shod je bil živa priča, iskren izraz vseh slojev slovenskega naroda, da je rešitev vseh težkih in zapletenih prilik, ki jih je rodila zlasti povojna doba, drugače nemogoča, razen na temelju krščanskih načel in npravnosti, ki je pa splošno ni in je ne bo — brez Boga. Ogromno delo, ki ga je in ga bo izvršil V. katoliški shod, bi razdelili: 1. Pripravljalno delo pred shodom. Na stotine in stotine ur je žrtvovalo mnogo nesebičnih delavcev, učenjakov, organizatorjev pred shodom za sestavo načrtov za resolucije. 2. Referati v posameznih odsekih in sejah, kjer se je ob živahnih razpravah vse pripravljeno gradivo predelalo in se končno javno uredile resolucije. 3. Ma-

nifestacijska nedelja, ki je razgrnila pred najvišjimi reprezentanti cerkvene in državne oblasti najpestrejšo, prekrasno sliko iskrene katoliške demokracije, ki korakamo ob rami, stkana iz vseh poklicev in stanov, v bratovski ljubezni za skupnim velikim ciljem: **Povsod Boga!** 4. Delo po shodu. Vse ogromno, resno duševno delo bo zbrano v knjigo, ki naj prepotuje Slovenijo in naj razlaga zasebno in javno po društvih (predavanja) smernice V. katoliškega shoda.

Zlata poroka.

Terezija Stritar, roj. Hochreiter, poročena 15. sept. 1873.

Josip Stritar, »zlata ženina«, v Rogaški Slatini.

Posmrtnica.

† **Profesor Maks Pleteršnik.** Dne 13. septembra je umrl v Pišecah profesor Maks Pleteršnik, ki je bil rojen istotam l. 1840. To je bil mož, katerega mladost je še koreninila v prvi dobi razživelega se slovenstva, ki je bil tih, kakor bi ga ne bilo, pa delaven za svoj rod kot mravlja. Kdor ga je poznal osebno, se mu zdi, da je z njim umrl pravi tip onih mož - profesorjev, ki so hodili nekdanj v staro gimnazijo na Vodnikovem trgu v Ljubljani, ponosni, možati, umerjenih korakov in neprestano zatopljeni v tiho snovanje svojega dela in so budili splošno spoštovanje kot avtoriteta, preko katere ni bilo pota. Za bravce »Mladike« bodi omenjeno le eno njegovo delo: *Slovensko-nemški slovar*. Ni ga pisatelj, ne profesorja slavistike in menda nobenega izobraženca, kdor količkaj piše, da ne bi bil »Pleteršnik« njegov vsakdanji prijatelj. Njegov slovar je raznesel sloves našega jezika po vsem svetu in tuji učenjaki trdijo, da je bil »Pleteršnik«, prelepi slovar, eden največjih pojavov v onem desetletju na polju slovanskega in posebej še slovenskega jezikoslovja. Pleteršnik je to velikansko delo začel l. 1883 in ga končal 1895. Mir tvoji duši — večni pomnik si si zgradil sam.

Mladikarjevi odgovori.

M. Z. Misel »Velikega petka« je lepa, le preveč prozaično-člankarsko je podana. Ali imate kaj boljšega?

Vanja. »Cigara« še slabo vleče! Mogoče pošljete drugič kaj boljšega in označite obenem pravo firmo!

B. M. Črtomirov. Cikel »Pesmi« je dober, vendar mislim, da boste ta motiv enkrat pozneje lepše podali, ker zasluži. Seve, če je res doživljen in ne samo fikcija. Sonet »Življenje — pesem« se Vam pa ni posrečil. Pozna se, da ste ob njem trpeli in da Vam je forma zavirala prožnost izraza, ki jo sicer očitujejo Vaše pesmi. Prav pa je, da skušate obvladati tudi klasične forme, ker so najboljše šola suverena oblikovanja snovi. Per aspera ad astra!

Ivanjev, Večerny, Miljuško. Tri pošiljatve — trije pseudonimi, ena sodba: poslano je še nezrelo. V prozi pa ste le bolj doma ko v pesmi. »Sad vojne« je trpek, a vreden mojstrskega peresa, da ga oriše, kakor tudi »Krvave rože na grobovih«, ki so le poglavje iz »Sadov«. »Cvet med trnjem« se Vam je najmanj posrečil. Prvi poganjki« pravite da so to. Potem se boste gotovo še oglasili in prinesli zrelih sadov. Samo na firmo in kraj provenience v prihodnje ne pozabite!

Zajec Ivan, Zirovše. »Jaz sem bil roj. 16. 10. 1911 torej sem otrok.« Dečko si, brihten dečko, in Ti ni treba prositi »oproščenja če ni kaj prov«. Ti si vnet Slovenec in Slovan, kar pričajo Tvoje pesmi »Domovina«, »Vojak na straži« in »Zelena lipa«. Vse to je »prov«, da pa je pero še okorno in da ne moreš povedati vsega, kar misliš in čutiš, tako, da bi bilo prav, za enkrat še ni Tvoja krivda. Le priden bodi, s pridnostjo pride človek daleč! »Pod lipo« je Stritar prorokoval »drugemu v tretji klopi«:

S časom boš še za ministra,
ako vedno priden boš!

Ce že ne boš minister — upanja Ti sicer ne maram vzeti, boš enkrat gotovo stalen sotrudnik ali vsaj zvest naročnik naše »Mladike«!

Miloš Str. Planinski, Širje. Tudi Vi se spominjate umrle mamice v pesmi, ki pa še ni taka, da bi jo mogli priobčiti.

M. J. Gorenjka. Dobili smo Vaše pesmi »Osamelemu zvonu«, »Slutnja«, »Tožba« in »Iveri«, a so vse preneznatne in še šibke. Mogoče pa pošljete še kaj, saj na Vaših gredicah je pognalo že precej cvetja!

A. M. Ljubljana. Štiri pesmi ste poslali. Začetniške so, motivno izposojene varijacije. Primerjajte svoje »Jutro« z Levstikovim, ki ga imate v čitanki. »Nesrečno mater« z Zupančičevo »Dete čeblja« (če se prav spominjam) in videli boste, kako je še dolga pot, da bo Vaša pesem — močna. Tudi »Od doma« spominja »popotniških« pesmi stare šole z vrinjenim motivom Gregorčičeve »Njega ni«, česar ob verzih

Mu draga cvetlice je bele

Podala mu ž njimi srce je v slovo —

ne morete zanikati. Ta dva verza obenem kažeta za vse druge, koliko Vam še manjka slovniškega znanja. Z ločili n. pr. si niste na jasnem in Vaša stilistika je tudi vse prejško vzorna. Gregorčič pravi:

Kito cvetja mu je dala,
s cvetjem dala mu srce.

Ce bi ponovili tudi Vi glagol, bi se verza glasila vse lepše. — Ob narodni »Krasna si, pomlad zelena...« ste zapeli svojo »Pomlad«, ki je pa žalostna kakor Vaše srce v zadnjem verzu.

Začetnice v verzih pišete z veliko. Ali Vam je tozadevna revolucija iz zadnjega lustra prošlega stoletja neznan? In apostrof tudi še gojite! Ali niste v šoli še slišali, da ga je Stritar pregнал? Napak, »katerih se gotovo ne manjka«, se mi ni zdelo popravljati. Skrbite sami, da jih drugič ne bo! Če mi bo dopuščal čas, bom z Vami in drugimi Ljubljančani začetniške napake ustno preresetal.

B. S. Maribor. Motiv »Instruktorja« je lep, samo izdelan se mi zdi prepovršno. Dobro bi bilo, če bi šli k Cancarkarju v šolo in se naučili, kako se lahko tudi taki drobci izbrušeno in psihološko v vseh otenkih zajamejo in podajo. Če je to Vaše prvo delo, potem sem prepričan, da boste še dober prozaist. Kaj pa štajersko življenje? Po Bartschu, Kraigherju in deloma Majcnu ga poznamo, a mislim, da je ledine še dovolj, kjer bi lahko zastavili plug. Poskusite!

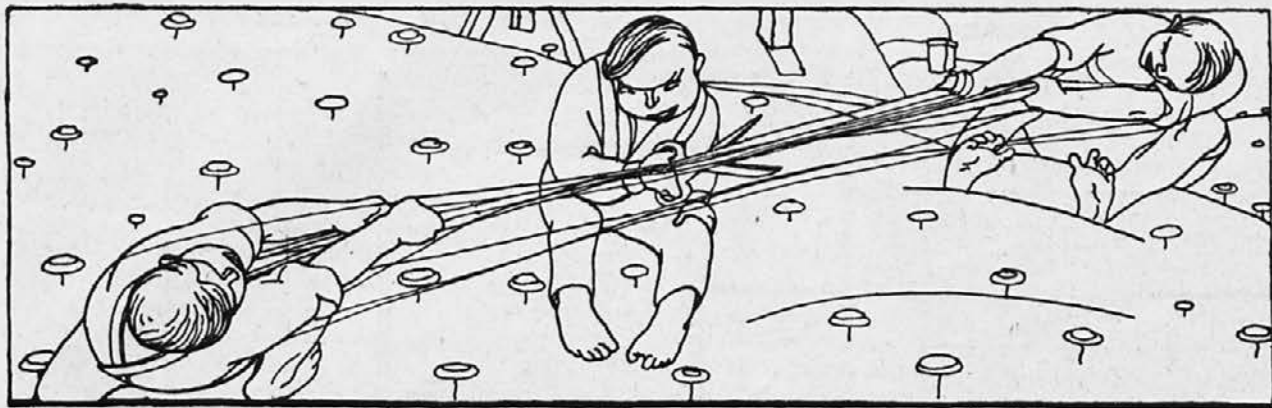
L. J. Ljubljana. Pesmi in prozo ste poslali. Oboje mi osebno ugaja, a v »Mladiko« ne morem dati ne enega izmed treh »Črtežev«, v katerih ste pokazali čudovito jezikovno spretnost in nič manjšo psihološko verziranost. Pretežko je za krog naših naročnikov. Mogoče bi sprejelo kako drugo uredništvo. Pesmi prilično objavim; tudi »Čičke«, ki so v svoji priprostosti lep pendant Murnovim »Vlahom«, ob katerih so oblikovno vzrastle. Takih pesmi, samo da bi bile povsem samorastle, bi rad!

Josip Z. Dane, Istra. Hrvatskih stvari »Mladika« za enkrat ne priobčuje. Če bi se pokazala potreba in bi imeli tudi med Vašim ljudstvom dovoljno število naročnikov, potem že. Hvala za pozornost!

A. M. Homec. Pesmi še začetniške. Ker znamka, Vam enkrat pismeno odgovorim.

Stefan J. Crnuče. Tudi še začetniško: ne teče, preneznatno in tudi slovnično še pomanjkljivo. Pridno berite in učite se: srce imate, znanja pa je še treba!

Drugim: Prihodnjič!

ZANJKE - UGANKE - MEH ZA SMEH -

Za smeh.

Samogovor potepuha.

Kakšna zlata prilika. Kako sijajen avtomobil, svetel kot cilinder. Poleg tega je prazen, ne gospodarja njegovega ne policaja ni blizu. Kot pomarančo bi ga lahko vtaknil v žep. Škoda, da ne spada v mojo branžo.

Kakršno vprašanje — tak odgovor.

Dva muhasta dijaka sta ogledovala sobo, ki jo je odajala neka gospodinja v najem. Eden izmed obeh vpraša: »Koliko zahtevate za ta, svinjski hlev?«

Gospodinja: »Za enega prašiča 50 lir, za dva prašiča pa 70 lir.«

Dober odgovor.

V majhnem kraju na deželi je živel mlad pravnik, ki si je domišljjal, da bi se svet ustavil, ako bi nježa ne bilo. Nekega dne so se občani sešli, da se pogovorijo, kako bi se dalo najlaže odpomoči nekaterim nedostatom v občini. Navzoč je bil tudi imenovani pravnik, ki je hotel z nekaterimi predlogi dokazati svojo bistroumnost. Eden izmed kmetov je pa po svoji izkušnosti zavračal vse njegove predloge kot nepraktične ali neizvedljive. Pravnika je to zelo pogrelo.

»Vi, mož!« je zaklical jezno. »Veste li, s kom govorite? Jaz se nisem učil v konjskem hlevu. Če Vas zanima, Vam povem, da sem študiral na dveh vseučiliščih.«

»Pa kaj je zato?« je dejal mirno stari očanec. »Jaz sam sem imel nekoč tele, ki je pilo mleko od dveh krav, in če Vas zanima, Vam povem, da bolj ko je pilo, večje tele je postajalo.«

Češplje.

Mičica: »Daj mi, mama, še češpelj!«

Mama: »Toliko si jih že snedla kot Janezek.«

Mičica: »Oh, mama, pa Janezka že boli trebuh, mene pa še ne!«

Pozabljivec.

»Neverjetno! Od dne do dne bolj me zapušča spomin. Pojutranjem zagotovo ne bom vedel več, kaj sem danes storil.«

»Hm!... Čujte, ali bi mi mogli posoditi za dva dni 10.000 kron?«

Nobel hribolazec.

Hribolazec (v pastirski koči, ko se je najedel salame): »Vi, pastir, ali nimate nobenega zobotrebca?«

Pastir (seže mirno pred vrata po poleno): »Nate, kar odrežite si ga, kolikršen se Vam zdi pripraven za Vaše votle zobe.«

Tat jo je izkupil.

»Danes jutraj ob treh, nekako ob času, ko smo šli mi iz gostilne, se je izvršil pri meni vlom.«

»Z uspehom?«

»Z izvrstnim! Vlomitec leži v bolnišnici. Moja stara je namreč mislila, da prihajam jaz.«

Obzirnost.

Turist je prišel v vaško gostilno. V njej se čuje grozno razsajanje. »Kaj pa je?« vpraša paglavca, ki je zijal v hišo.

»O, nič — le župana mečejo na cesto, ker se sramujejo vpriču njega pretepati.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič, Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Spomenik.

Kraljev pohod. — (Sestavil Eg—.)

		dok-	na	Kra-	ti		
		je	ler	sve-	lju-		
hlad-	na	ko	sen	pri	je	za-	vla-
pa	na-	je-			nas	v cvet-	da
e-	ko	ja-			m la-	ko	ji
lji	te-	roj;	s pri-	da	zem-	lja	zem-
		ne	čev	lji	dok-		
		ti	sta-	ler	pe-		
		va	o-	jo	stri		
		le	pe-	ru-	gre-		
go-	lih	po-	dek	je	ja-	ni	soln-
mih	nam	re-	da	juž-	jas-	vi	čni
no	v gr-	pri-	ne	va-	na	soj,	za-
tu	jaz-	tič-			li-	voj,	in
	ne	že	ki	in	je	ze-	
lja-	po-	vsi	zbe-	nji-	va	gozd	len

Navodilo: Zveži posamezne zloge v besede in te v celoto na ta način, kakor stopa kralj na šahovski deski, tedaj na vse mogoče strani. N. pr. zlog **na-** v 4. vrsti 2. predalu zvežeš lahko z vsemi sosednimi zlogi: z zlogom **hlad-**, **na**, **ko**, **je-**, **ja-**, **ko**, **e-** in **pa**; prava je seveda le ena zveza. V ostalem se ravnaj po navodilu za reševanje konjička. Reševalci naj prilože črtež!

2. Besedna uganaka.

(Domen.)

Je v čudni deželi prečudno zares:
planine in gore brez trave, dreves —
v potokih in rekah ni vode ne rib —
in v mestih velikih ne hiš ne kolib —
na cestah nešteti ni kamnja, prahu —
in v morjih globokih ne vtoneš na dnu —
Če v tisto deželo te žene srcé,
na steni tam v šoli pot najdeš do nje.

3. Skrite besede.

(Domen.)

občutek, obžalovanje, pokora, nevolja, prevara, kesanje, banalnost, nemir, silovitost, nizkotnost, klavernost, porrednost.

V teh besedah so skrite druge besede s tremi črkami, katerih začetne povedo naslov Gregorčičeve pesmi.

4. Zamenjalna uganaka.

(Cuderman Ign.)

Angelj, Borec, ročka, tedaj, Domen, Malka, kradi, Marko.

Iz teh besed sestavi druge besede, iz katerih po dve skupaj stoječi črki dajo primeren poziv.

5. Lestva.

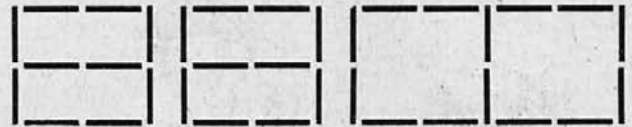
(Domen.)

ka		sra
mo		ti
spo		ta
se		sod
pov		za,
njo		se
nost		po
mi		zet
prev		ka

6. Sestavna uganaka.

(Jos. Šuligoj.)

Sestavi iz 34 žveplenk (žigic) štiri kvadrate tako, kakor ti kaže slika. Kako vzameš 11 žveplenk proč, da ostane še pet?

7. Dve vizitki.

(Miklavič Oskar.)

Mirko in Nada Res

Dori Mlinarič

Skrit pregovor o denarju.

Kaj je mož po poklicu?

Rešitev uganek

v 9. številki:

1. Spomenik: **J**, luk, sodar, mecesen, klanjec, Ljubica, ščuka, Perun, dušik, Naklo, greda, Stožice, svarilo, Grintavec, deževnica, poštenjak = **Judenburške žrtve**. — 2. Ura: Danica, carina, naloga, galeja, jablana, navada. — 3. Zamenjalna uganaka: Dalja, oslak, bokal, Ermin, Ratke, zebra, arhiv, čekani, Edvin, tepka, Elba, kajnit, jarem, Eston, Prusi, opal, lijak, Dover, Enver, luknja, Armin, = **Dober začetek je pol dela**. — 4. Vezena: **Svojemu očetu za god**. — 5. Vizitka: **Primorka**. — 6. Kaj je to?: **Črka r**. — 7. Rebus: **Kjer lenoba v hiši, so gospodinje miši**.

Uganke so prav rešili:

Cuderman Ignacij, Tupaliče pri Kranju, Fröhlich Marija, Kamnik; Glaesener Pepika, stud., Ljubljana; Glaser Marija, Maribor; dr. Grašič Ivan, notar, Kranjska gora; Gruden Franc, trgovec, Primskovo; Hafner Krista, Šmihel pri Pliberku; Jarc Marija, uč. mešč. šole, Ljubljana; Katol slov. izobr. društvo Mozirje; Kovačič Terezija, učiteljica, Goriče pri Kranju; Logar Ivka, Kranj; Majcen Franc, Bodkovci pri Juršincih; Milavec Radivoj, gimnazijec, Ljubljana; Mizerit Martin, učiteljšček, Ljubljana; Rakovec Joško, gimnazijec, Ljubljana; Stibilj Alba, Zavrtnik; Štempihar Andrej, Selca; Vauti Alojzij, župnik, Sele; Vračko Karel, revident j. ž., Hrastnik.

Nagrado je dobil: **Vračko Karel**, rev. j. ž., Hrastnik.

Imena onih, ki bodo vse uganke prav rešili, priobčimo. Rešitev v zaprtem pismu mora biti do 15. vsakega meseca poslana: »Mladika«, Prevalje (za Jugoslavijo). Do 25. pa: »Mladika«, Gorica, via Carducci 4 (za Julijsko krajino). Izžrebani rešilec dobi za nagrado knjigo; Fr. Baraga, »Dušna paša«, molitvenik z zlato obrezo.